

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARIN DUYGUSAL ZEKÂ
DÜZEYLERİ İLE ANNELERİNİN DUYGU SOSYALLEŞTİRME
DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Elif Büyükbıçer

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Elif

Soyadı: BÜYÜKBİÇER

Bölümü: Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Okul Öncesi Dönem Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Annelerinin Duygu Sosyalleştirme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İngilizce Adı: The Investigation of the Relationship Between Preschool Children's Emotional Intelligence Levels and Maternal Emotion Socialization Behaviors

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Elif Büyükbıçer

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Elif Büyükbiçer tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Dönem Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyi ile Annelerinin Duygu Sosyalleştirme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysel TÜFEKÇİ AKCAN

(Okul Öncesi Eğitimi, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Doç. Dr. Ege AKGÜN

(Okul Öncesi Eğitimi, Ankara Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. İlkay ULUTAŞ

(Okul Öncesi Eğitimi, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 28.06.2019

Bu tezin Temel Eğitim Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Canım Aileme

TEŞEKKÜR

İlk duygu derslerimi en güzel şekilde aldığım, özellikle tez sürecimde olumsuz duygularım karşısında destekleyici tepkilerini hiçbir zaman esirgemeyen, sevgisini ve ilgisini her zaman hissettiren, bugünlere gelmemin mimarları; annem Mehtap BÜYÜKBİÇER'e ve babam Celal BÜYÜKBİÇER'e sonsuz teşekkür ederim.

Tez sürecim boyunca güler yüzü ve sıcaklığıyla akademik rehberliğini her zaman hissettiren, bana her konuda destek ve yardımcı olan sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Aysel TÜFEKÇİ AKCAN'a gönülden teşekkür ediyorum. Değerli katkılarından dolayı tez jüri üyeleri Prof. Dr. İlkay ULUTAŞ'a, ve Doç. Dr. Ege AKGÜN'e teşekkür ederim.

Yükseköğrenim hayatım süresince akademik ve duygusal desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Hacer Elif DAĞLIOĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi Serap DEMİRİZ'e, Arş. Gör. Dr. Sami PEKTAŞ'a ve Arş. Gör. Aysun Öztürk'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmam sırasında verilerin toplanma sürecinde bana her kolaylığı sağlayan, araştırmada yer alan okulların yöneticilerine ve öğretmenlerine teşekkürlerimi sunarım. En büyük teşekkürü ise benimle görüşlerini paylaşan anneler ve değerli çocuklara yöneltiyor, duygusal açıdan huzurlu ve sağlıklı bir ortamda büyüyerek geleceğin duygusal zekâsı yüksek bireyleri olmalarını diliyorum.

Elif BÜYÜKBİÇER

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARIN DUYGUSAL ZEKÂ
DÜZEYLERİ İLE ANNELERİNİN DUYGU SOSYALLEŞTİRME
DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Elif Büyükbıçer

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2019

ÖZ

Araştırma okul öncesi eğitimi alan dört ve beş yaş gurubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Çalışmanın verileri; “Kişisel Bilgi Formu”, “Sullivan Çocuklar için Duygusal Zekâ Ölçeği” ve “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ankara ili Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ana okullara devam eden dört ve beş yaş grubundaki 229 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın sonucuna göre; çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği, cinsiyet, yaş, anne baba öğrenim durumu, aylık hane geliri ve anne ile birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Çocukların kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba yaşları ve anne çalışma durumu değişkenleri ile duygusal zekâ düzeyleri arasında

anlamli bir farklıliğın bulunmadığı belirlenmiştir. Duygusal zekânın ilk boyutu olan duyguları tanıma ve ifade etme becerisinin, birçok değişkene (cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba öğrenim durumu, anne ile birlikte geçirilen zaman süresi, aylık hane geliri) göre anlamlı farklılık gösterdiği görölmektedir. Çalışmaya katılan annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri incelendiğinde; genel olarak bütün olumlu alt faktörlerde ortalamanın üzerinde bir yığılma görölmüştür. Annelerin duygu sosyalleştirme sürecinde en az cezalandırıcı tepki en fazla ise duygu odaklı tepki gösterdikleri belirlenmiştir. Annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri; çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, baba yaşı, anne öğrenim durumu, anne çalışma durumu, aylık hane geliri ve anne çocuk birlikte geçirilen zaman süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Annelerin gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışlarının; çocuk yaşı, anne yaşı ve baba öğrenim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde; destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri (duygu odaklı ve problem odaklı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma ve anlama boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma, anlama ve yönetme boyutlarında negatif yönde anlamlı ilişki görölmüş olup bu tepkiler ile çocukların toplam duygusal zekâ puan ortalamaları arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Okul Öncesi Eğitim, Duygusal Zeka, Duygu Sosyalleştirme

Sayfa Adedi : 198

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Aysel TÜFEKCİ AKCAN

**THE INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
PRESCHOOL CHILDREN’S EMOTIONAL INTELLIGENCE
LEVELS AND MATERNAL EMOTION SOCIALIZATION
BEHAVIORS**

(M.S Thesis)

Elif Büyükbiçer

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

Jun, 2019

ABSTRACT

The study was conducted to investigate the relationship between emotional intelligence levels and maternal emotional socialization behaviors of children aged 4 and 5 who attend preschool. The research is designed in relational screening model. Maternal emotion socialization behaviors and emotional intelligence levels of children were measured using “Personal Information Form”, “The Coping with Children’s Negative Emotions Scale (CCNES)” and “The Sullivan Emotional Intelligence Scale for Children”, respectively. The study group were consisted of 229 children and their mothers, attending preschools affiliated to Etimesgut District National Education Directorate in Ankara in the 2017-2018 academic year. According to the result of the research; children's emotional intelligence levels vary by

children's gender and age, parents' educational status, monthly household income and the time mothers and children spent together. In addition, children's emotional intelligence levels did not vary by the number of children's siblings, children's birth order, parental age, and mothers' working status. When the mothers' levels of coping with negative emotions of the children were examined; in general, all positive sub-factors were higher than the average. Mothers received the highest score in emotion-focused response and the lowest score in punishing response. Mothers' emotion socialization behaviors varied by child's gender, the number of siblings of the child, the birth order of the child, the age of the father, the level of education of the mothers, the working status of the mothers, the monthly household income and the time mothers and children spent together. In addition, mothers' emotion socialization behaviors varied by children's age, maternal age and father's educational status. When the relationship between the children's emotional intelligence levels and mothers' emotion socialization behaviors is examined, it was found that there was a positive correlation between supportive emotion socialization responses (emotion-focused response and problem-focused response) and the dimensions of recognizing emotions and understanding emotions. Finally, there was a negative significant correlation between non-supportive socialization reactions (punitive reaction, minimization reaction and distress reactions in parents) and the dimensions of recognizing emotions, understanding emotions, managing emotions, and total emotional intelligence scores of children.

Key Words : Maternal Emotional Socialization, Emotional Intelligence

Page Number : 198

Supervisor : Assist Prof. Aysel TÜFEKÇİ AKCAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	9
Varsayımlar	11
Sınırlılıklar.....	11
Tanımlar	12
BÖLÜM II	13
KURAMSAL TEMELLER	13
Duygusal Zekâ.....	13
Duygusal Zekâ Modelleri	15
<i>Yetenek Modeli: Peter Salovey ve John Mayer'in Duygusal Zekâ Modeli</i>	16
<i>Karma Modeller:</i>	18

<i>Robert K. Cooper ve Ayman Sawaf Modeli</i>	18
<i>Reuven Bar-On Duygusal Zekâ Modeli</i>	19
<i>Daniel Goleman Modeli</i>	20
Duygusal Zekâ Yetileri	22
<i>Duyguları Tanıma ve İfade Etme</i>	23
<i>Duyguları Anlama</i>	24
<i>Duyguları Yönetme</i>	25
<i>Duyguları Güdüleme (Motivasyon)</i>	27
<i>Empati</i>	27
<i>Sosyal Beceriler</i>	29
Duygusal Zekâyı Etkileyen Faktörler	30
<i>Beyin Gelişimi Faktörü</i>	30
<i>Yaş Faktörü</i>	30
<i>Cinsiyet Faktörü</i>	31
<i>Aile Faktörü</i>	32
<i>Kültür Faktörü</i>	34
Duygu Sosyalleştirme	35
Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Sınıflandırılması	36
Duygu Sosyalleştirme Teknikleri	41
<i>Duygu Koçluğu</i>	42
<i>Model Alma</i>	44
<i>Ebeveyn- Çocuk Duygu Tartışmaları</i>	46
Duygu Sosyalleştirme Modelleri	48
<i>Duygu Yetkinliği Modeli (Emotion Competence Model)</i>	48
<i>Farklılaşan Duygular Modeli (Differential Emotions Model)</i>	49
<i>Potansiyel Birleşim Modeli (Potential Combined Model)</i>	51
BÖLÜM III	53
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	53

Duygusal Zekâ ile İlgili Araştırmalar	53
Duygu Sosyalleşmesi ile İlgili Araştırmalar	58
BÖLÜM III.....	73
YÖNTEM.....	73
Araştırmanın Modeli	73
Çalışma Grubu	73
Veri Toplama Araçları	76
Kişisel Bilgi Formu.....	77
Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği (Sullivan Emotional Inteligence Scale for Children)	77
Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale)	79
Verilerin Toplanması.....	80
Verilerin Analizi.....	81
BÖLÜM IV	83
BULGULAR VE YORUM.....	83
Çocukların Duygusal Zekâ Düzeylerine İlişkin Bulgular	83
1. Alt Problem:.....	83
2. Alt Problem:.....	85
3. Alt Problem:.....	110
4. Alt problem:.....	113
5. Alt problem:.....	124
6. Alt Problem:.....	143
BÖLÜM VI.....	149
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	149
Sonuç	149

Öneriler	155
Uygulamaya Yönelik Öneriler	155
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	157
KAYNAKLAR	159
EKLER.....	175
EK 1. Kişisel Bilgi Formu.....	176
EK 2. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği.....	177
EK 3. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği Kullanım İzni.....	178
EK 4. Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği	179
EK 5. Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Kullanım İzni	180

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. <i>Bar-On Modelindeki Duygusal Zekâ Boyutları ve Yeterlilikleri</i>	20
Tablo 2. <i>Daniel Goleman Modeli Boyutları</i>	22
Tablo 3. <i>Çocukların ve Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları</i>	74
Tablo 4. <i>Çocukların ve Ebeveynlerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Normalliğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri</i>	82
Tablo 5. <i>Çocukların Duygusal Zekâ Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları</i>	84
Tablo 6. <i>Çocukların Cinsiyetlerine Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	86
Tablo 7. <i>Çocukların Yaşlarına Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	88
Tablo 8. <i>Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları</i>	91
Tablo 9. <i>Çocukların Doğum Sırasına Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları</i>	93
Tablo 10. <i>Annelerin Yaşına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları</i>	95

Tablo 11. Babaların Yaşına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları	99
Tablo 12. Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları...	98
Tablo 13. Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları.	100
Tablo 14. Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları.....	103
Tablo 15. Anne ile Birlikte Geçirilen Zamana Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları.	105
Tablo 16. Aylık Hane Gelirine Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları	108
Tablo 17. Annelerin Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları	110
Tablo 18. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları.....	113
Tablo 19. Çocukların Yaşlarına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları.....	117
Tablo 20. Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem	119

Tablo 21. Çocukların Doğum Sırasına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları.....	121
Tablo 22. Annelerin Yaşına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem	125
Tablo 23. Babaların Yaşına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem	127
Tablo 24. Annelerin Öğrenim Durumuna Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem	1302
Tablo 25. Babaların Öğrenim Durumuna Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem	133
Tablo 26. Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları	135
Tablo 27. Çocukların Anne ile Birlikte Geçirdiği Zamana Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem.....	138
Tablo 28. Aylık Hane Gelirine Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem	141
Tablo 29. Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Annelerin Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	144

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu açıklanarak, araştırmanın amacı ifade edilmiş, alt problemlere yer verilmiş; araştırmanın önemine değinilerek, araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiş ve bazı terimlerin işlevsel tanımlamaları yapılmıştır.

Problem Durumu

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, dünyaya geldiği andan itibaren başkalarıyla ilişki ve etkileşim kurma gereksinimi taşır. Bireyin içinde doğup büyüdüğü ortamın özellikleri, çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkiler ve yaşam deneyimleri, bireyin çeşitli yönden gelişimini etkilemektedir. Bu gelişim sürecinin sağlıklı bir iletişim ve etkileşim kurularak karşılanması için; bireyin kendisinin ve çevresinde bulunan kişilerin duygularını tanıması, bu duyguları gerçekçi olarak anlamlandırması, kontrolünü sağlaması ve bu duygulara karşılık uygun tutum ve davranışlar sergilemesi gereklidir. Aile içinde olumlu ve olumsuz duyguların aktarılmasındaki aile-çocuk etkileşiminin niteliği, çocukların duygu ve düşüncelerini rahat ifade edip onları yönetebilen, çevreye uyumlu, sosyal ilişkilerinde başarılı ve mutlu bireyler olmaları açısından oldukça önemlidir. Hyson'a (2004) göre bu süreci başarı ile yönetebilmek, okul öncesi dönemden itibaren çocuğun duygusal

becerilerinin uygun eğitimsel ve ailesel yaşantılarla desteklenerek geliştirilmesi ile mümkün kılınabilir.

Sosyal etkileşimler ve duygusal deneyimler bir sürecin birbirleriyle bağlantılı parçalarıdır. Sosyal etkileşimin merkezinde duygular vardır ve duygular sosyal etkileşimlerdeki değişimlerin dinamik bir parçasıdır. Duygu yönetimi hem geçmişteki hem de şundaki sosyal etkileşimlerin çıktılarıdır (Capmos ve Barret'den aktaran Blair vd., 2014). Geçmiş deneyimleri, anlayış yeteneğini ve hayatın her aşamasındaki insan ilişkilerini kapsayan duygular, insan davranışlarındaki uyum ve uyumsuzlukların önemli etmenleri arasındadır. Duyguların geniş bir tanımını yapacak olursak duygular; beynin limbik sisteminde meydana gelen, beden dili, yüz ifadeleri ve fizyolojik tepkilerle dışarı yansıyan, kendiliğinden ve irade dışında gelişen tanımlanması zor olan nörokimyasal reaksiyonlardır (Titrek, 2010). Duygularla ihtiyaç ve güdülerin arasında sıkı bir ilişki olduğu gibi duygular düşünce ve davranışları da etkilemektedir.

1980'lerden sonra yapılan zekâ üzerine odaklanan araştırmalar; IQ'nun hayattaki başarıya katkısının sınırlı olduğunu, duygusal bağlar olmadan basit kararlar bile alınmadığını göstermiştir. İnsanlar karar verirken sadece mantıksal süreçlerine değil, geçmiş deneyimlerinin getirdiği duygusal bir birikime de ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca hayattaki başarının ve mutluluğun bağlı olduğu faktörler düşünüldüğünde kişilerin sosyal ve duygusal becerileri akla gelmektedir. Duygularını iyi bilen ve kontrol edebilen, başkalarının duygularını anlayan ve yönetebilenler, kısacası sosyal ilişki kapasitesi daha yüksek kişilerin hayatta daha mutlu ve üretken olmaları mümkün müdür? Bu türden sorulara cevap arayan; toplumsal alanda akıl, duygu ve düşünceyi birleştirmeye yönelik bir hareket olarak, “duygusal zekâ” kavramı karşımıza çıkmaktadır (Kılıçarslan, 2009; Titrek, 2010).

Duygusal zekâ ile ilgili ilk çalışmaları yapan Salovey ve Mayer, duygusal zekâyı; Kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını tanınması, algılanması ve kontrol etmesi, duyguları

ayırt etmesi, düşüncelerini desteklemek ve hareketlerine rehberlik etmesi için duyguları kullanması gibi yetenekleri içeren sosyal zekânın alt boyutu olarak açıklamışlardır (Mayer & Salovey, 1997). Duyguları zamanında üretebilme, yaşatabilme, denetim altında tutabilme ve başka bireylerle sağlıklı duygusal iletişime girebilme yeteneği olan duygusal zekânın (Kılıçarslan, 2009) önemini Goleman da (2005) “EQ en az IQ kadar, hatta ondan daha güçlüdür ve öğrenilebilirdir” şeklinde vurgulamıştır (s. 27). Bireyin sahip olduğu duygusal zekâ düzeyinin göstergeleri, duygusal zekâ yeterlilikleridir. Duygusal zeka birbirleriyle etkileşim içinde olan; bireyin kendini tanıması, duygularının farkında olması, duygu kontrollü, empati, motivasyon, insanlarla sağlıklı ilişkiler kurma ve ilişkileri yönetebilme gibi yetileri kapsamaktadır. Bu yetilerin bir kısmı doğuştan getirildiği gibi bir kısmı daha sonra da geliştirilebilmektedir. Duygusal zekâ yetilerine sahip bir kişi, kendi duygularını tanıyıp ifade eder, başkalarının duygularını anlayıp onlarla etkili bir şekilde başa çıkabilir. Duygusal zekâ yetilerine sahip olan çocuklar; duyguları anlama, düzenleme, yönetebilme becerilerini kullanarak sosyal ilişkilerinde de başarılı olarak mutlu ve huzurlu bir yetişkinliğe adım atabilirler (Goleman, 1995; Somuncuoğlu, 2005; Ulutaş, 2005).

Duygusal zekâ yeterliliklerin çocuklara kazandırılması ve geliştirilmesi; zor, uzun ve emek gerektiren bir süreçtir. Aile yaşamı, duygusal derslerin verildiği ilk okuldur (Goleman, 2005) ve bu zorlu süreç aile ortamında başlamaktadır. Okul öncesi dönem çocukların temel duygusal yetkinlik becerilerini (duygu tanıma, anlama, ifade etme, düzenleme ve sosyal beceriler) kazandıkları ve geliştirdikleri bir dönemdir. Çocukların duygusal gelişimini, çeşitli duyguları nasıl elde ettiğini ve bu duyguları kendilerine, ailelerine ve başkalarına nasıl anlattıklarını belirler (Durmuşoğlu-Saltalı & Arslan, 2011). Bu dönemde duygusal zekâ gelişimi açısından çocuğun yetiştiği aile ortamı oldukça önemlidir. Çocukların model aldığı; aile içi iletişim, ebeveynlerin tutum ve davranışları, aile içindeki duygusal süreç ve yeterlilikleri, anne babaların hem birbirlerine hem de çocuklarına duygularını yansıtma şekilleri, empati kurabilme becerisi gibi beceriler duygusal zeka gelişiminde önemli role sahiptir. Uygun sosyal etkileşimleri engellemek yerine kolaylaştırıcı şekillerde duygularını

tanıma ve ifade etme becerisi olan duygusal yeterlilik ile duygusal durumların varlığını ve devamlılığını etkileyen duygu düzenlemesi; ailelerini model alan çocukların duygusal zekâsını şekillendirecek güce sahiptir (Blair vd., 2014; Fabes, Eisenberg, Hanish, & Spinrad, 2001).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve davranışları, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal duygusal gelişiminin belirgin bir öngörücüsü olarak bu gelişimin en önemli unsurları arasında yer alır. Çocuk yetiştirme stilleri; (örneğin baskıcı otoriter, koruyucu, aşırı hoşgörülü vb.) ebeveyn ile çocuk arasında duygusal bir ortam yaratmaya yönelik çocukla iletişim kurulan tutumların tümü, yani çocukla ebeveyn arasındaki ilişkinin yansıması ve kalitesidir. Ebeveynlik stilini oluşturan ebeveyn davranışları, ebeveynlik görevini yerine getirmeye karşılık gelen hedef yönelimli davranışlar olabileceği gibi, ebeveynin çocukla olan iletişimde kullandığı mimikler, ses tonu, duygularını ifade etme gibi hedef yönelimli olmayan davranışları da içermektedir. Ebeveynlik uygulamaları ise belirli içerik ve sosyalleşme hedefleri açısından tanımlanan belirli bir gelişimsel alanda çocuğun yetkinlik kazanması için hedef yönelimli anne baba davranışlarını içermektedir (Aksoy, Kılıç ve Gözün-Kahraman, 2009; Sayıl & Yağmurlu, 2012).

Özellikle hayatın ilk yıllarında çocukların sahip oldukları duygular, sadece mizaç ve nörobiyolojik süreçler vasıtasıyla değil, çocuklara bakım verenlerle kurulan etkileşimler yoluyla da değişip düzenlenmektedir (Denham, 2007). Ebeveynler, çocukların duygusal durumlarını netleştirmek, çocuklarının kendi duygularıyla ilgili farkındalıklarını arttırmak ve çocuklarına duygu deneyimlerine ilişkin nasıl uygun cevap vereceklerini öğretmek için duygu temelli bir dil kullanırlar (Garner, Dunsmare, & Southam-Gerrow, 2008). Ebeveynlerin çocukların duygularına olan koşullu tepkilerini, duygularla ilgili açıklamaları ve incelemelerini kapsayan, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişim tarzı “duygu sosyalleşmesi” olarak adlandırılmaktadır (Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu, 2012; Fabes, Poulin, Eisenberg, & Madden-Derdich, 2002).

Araştırmalar ebeveynlerin ocuk yetiştirme stillerinin; çocuğun kimlik gelişimi, bilişsel süreçleri, sosyal uyumu gibi gelişimin farklı boyutları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin duygu sosyalleştirmelerine ilişkin araştırmalar, bu tepkilerin özellikle çocuğun duygusal yetkinliğine etki ederek sosyoduygusal uyumunu yordadığını ortaya koymaktadır (Altay, 2007; Blair vd., 2014; Denham, Renwick & Holt, 1991; Eisenberg, Fabes, & Murphy, 1996; Root & Stifter, 2010; Sarı, 2007; Warren & Stifter 2008). Duygusal durumlara uygun tepkileri ortaya çıkarmak veya yanlış davranışa tepki vermek için yüksek düzeyde otorite kullanan ebeveynler, empatik ve prososyal eğilimleri geliştirme konusunda zorluk çeken çocuklara sahip olma eğilimindedir. Bu ocukların kendi iç süreçlerini harekete geçirmek yerine dış yaptırımlardan korktukları için ebeveyn taleplerine uydukları dşnlmektedir. Ebeveynlerin ocuk yetiştirme stillerine ebeveyn baskısını ön planda tutmaları, çocukların sosyal yeterlilik becerilerini etkileyerek öfke, kızgınlık gibi olumsuz duyguları ve çocukta duygusal kontrolün sağlanamamasını da tetikleyebilmektedir (Garner, 2012).

Çocukların duygusal yetkinliğine katkısı bulunan aile etkileşimlerini, özellikle de ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki duygu sosyalleştirme davranışlarını anlamak büyük lde önem taşımaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına gösterdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin kalitesi, çocukların duygusal güvenliğini ve sosyal etkileşimlerindeki duygularını etkilemektedir. Destekleyici bir duygu sosyalleştirme süreci çocukların duygu düzenleme kabiliyetlerini doğrudan etkilemekte ve bu süreçte kurulan iletişim ve sağlanan kendine güven duygusu çocuklarda güvenli bağlanma yaratmaktadır (Gottman, Katz & Hooven, 1997)

Duygu sosyalleşmesi çocuklara rahatlık ve güven sağlayarak ebeveynlerin çocuklarının duygularını teşvik eden ve destekleyen tepkileriyle birlikte, olumsuz duygulara karşı destekleyici olmayan (cezalandırma, görmezden gelme, inkar, kmseme) tepkileri de kapsamaktadır (orapi vd., 2012; Denham, 2007; Gottman vd., 1997). Ebeveynlerin

duygu sosyalleştirmelerine ilişkin araştırmalar, bu tepkilerin özellikle çocuğun duygusal yetkinliğine etki ederek sosyoduygusal uyumunu yordadığını ortaya koymaktadır (Altay, 2007; Blair vd., 2014; Denham vd., 1991; Eisenberg vd., 1996; Root & Stifter, 2010; Sarı, 2007; Warren & Stifter, 2008).

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin incelendiği araştırmalarda destekleyici ebeveyn tepkilerinin, çocukların duygu düzenleme, duygu anlama ve ifade etme becerisini desteklediği ve sosyal yeterliliklerine olumlu yansımalarının olduğu belirtilmektedir (Blair vd., 2014; Denham, Zoller, & Couchoud, 1994; Eisenberg vd., 1996; Fabes vd., 2001; Garner vd., 2008; Kılıç, 2012; McElwain, Halberstadt, & Volling, 2007; Root & Stifter, 2010; Warren & Stifter, 2008). Ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri (duygular üzerine konuşmak ve anlatmaya teşvik etmek vb.) ocukların duygusal durumlarını açığa çıkarmasını sağlamaktadır. Bu şekilde çocuklar kendi içinde var olan duygularını anlayarak daha kolay şekilde dışavurum sağlamakta ve yaşadıkları deneyimler uygun duygu tepkiler vermeyi öğrenmektedirler. Çocukların olumsuz duyguları için bu duygular hakkında konuşmak ve anlatmaya teşvik etmek gibi çocukta duygusal uyarılmayı arttıran ve genişleten ebeveyn duygu sosyalleştirme tepkileri, çocukların hem şuan hem gelecekteki duyguları anlama ve yönetebilme becerilerini olumlu yönde etkilemektedir (Garner vd., 2008).

Ebeveynlerin ocuklarındaki olumsuz duygu deneyimlerine gösterdikleri destekleyici olamayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin negatif duygusal sonuçlarla (zayıf duygu düzenleme becerileri, davranış sorunları, sosyal uyumsuzluk vb.) ilişkili olduğu dşnlmektedir (orapı vd., 2012; Denham, 2007; Eisenberg vd., 1996; Eisenberg vd., 1999). Anne babaların çocuklarındaki duyguları göz ardı edip çocuklara destekleyici tepkiler vermemeleri, çocukların duygu düzenleme, duygusal ifade ve sosyal durumlardaki duygu yönetme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Duyguları kmseyici ve cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkileri, bu olumsuz etkiyi artırmaktadır (Gottman vd.,

1997). Araştırmalar olumsuz duygularını (kırgınlık, öfke korku) uygun şekilde ifade edip düzenleme zorluğu yaşayan çocukların, özellikle duygu sosyalleştirme yönünden destekleyici bir aile çevresinin eksikliğinde, zaman içinde davranış problemleri gösterme riskinin arttığını işaret etmektedir (Denham, 2007; McElwain vd., 2007; Roberts & Strayer 1987).

Duygu sosyalleştirme davranışlarını ve etkilerini inceleyen araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar düşünöldüğünde; yabancı literatürde birçok araştırmacı çocuk yetiştirme uygulamaları yerine ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarının farklı bağlamlarda incelenmesinin önemini vurgulamış, çocukların duygusal gelişimlerini annelerin sosyalleştirme tepkilerine göre incelemiştir.

Çocukların duygusal zekâ yetilerini kazanma ve içselleştirme süreçlerinde ebeveynlerin davranışları ve çocuklara gösterdikleri tepkiler çok önemlidir. Çocukların duygusal zekâ becerilerini (duyguları anlama ve ifade etme, duygu düzenleme, sosyal yeterlilikler vb.) destekleyen veya engelleyen ebeveyn duygu sosyalleştirme tepkilerinin ayırt edilmesi, çocukların duygusal zekâ düzeylerine önleyici ve iyileştirici müdahaleler için önemli görölmektedir. Ebeveyn duygu sosyalleştirme tepkilerinin erken çocukluk dönemindeki sosyal duygusal gelişim ve duygusal zekâ becerilerinin güçlü bir öngörücüsü olduğu düşünölmektedir. Bu çalışmada, annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bilişsel ve sosyal faktörlere dayanan duygusal zekâ becerileri, dinamik ve çoklu bir süreç olması nedeniyle sosyal etkileşim ve deneyimler yoluyla kazanılarak geliştirilebilmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuğun özellikle sosyal duygusal gelişiminde onun en yakın çevresini oluşturan ailesinin rolü büyüktür.

Çocukların kaygı, korku, üzüntü, öfke gibi olumsuz duygular yaşadıklarında, anne ve babaların gösterdikleri tepkiler ve kurdukları iletişim yolları olarak adlandırılan duygu sosyalleştirme süreci çocukların sosyal duygusal gelişimleri açısından önemli görülmektedir.

İlgili yurt dışı literatür incelendiğinde, okul öncesi dönem çocukların ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışlarını; duygu düzenleme, sosyal yeterlilik, duyguları anlama becerileri kapsamında çeşitli değişkenler yönünden inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Denham vd., 1991; Eisenberg vd., 1996; Fabes vd., 2001a; Kurbet, 2010; McElwain vd., 2007; Warren & Stifter, 2008). Annelerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların duygu düzenleme becerileri (Fabes, 2002; Gottman vd., 1996), duyguları anlama becerileri (Denham vd., 1994; Fabes vd., 2002; Kılıç, 2012; Warren & Stifter, 2008) ve sosyal yetkinlikleri (Eisenberg vd., 1996; Fabes vd., 2001) arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur. Buna karşın çocuğun duygularına destekleyici olmayan (cezalandırıcı, küçümseyici, ebeveynde sıkıntı) tepkiler gösteren annelerin çocuklarında duygu düzenleme ve duyguları tanıma güçlüğü (Fabes vd., 2001; Kılıç, 2012; Kurbet, 2010; Warren & Stifter, 2008), içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları (Garner vd., 2008; Kurbet, 2010) ve akran ilişkilerinde sosyal uyum güçlüğü (Blair vd., 2014; Eisenberg vd., 1996; Fabes vd., 2001; McElwain vd., 2007; Root & Stifter, 2010; Sarı, 2007) daha fazla görülmektedir.

Duygusal zeka kavramı; Salovey ve Mayer'in (1997) de belirttiği gibi duyguları tanıma, duyguları anlama, duyguları düzenleme ve duyguları yönetme becerilerini kapsadığı gibi; duygulara karşı farkındalık (özbilinç), duyguları kontrol etme, motivasyon, empati ve sosyal yeterlilikler gibi yetileri de kapsamaktadır. Özellikle yurt dışı literatürde, duygusal zekâ kapsamında yer alan beceriler ayrı ayrı duygu sosyalleşmesi bağlamında incelenmiş ve önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Yurt içi ve yurt dışı literatür incelendiğinde, annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu çalışmada annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik sosyalleştirme davranışları; probleme odaklı tepkiler, duyguya odaklı tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştırıcı (teşvik edici) tepkiler, küçümseyici tepkiler, cezalandırıcı tepkiler ve kaygı tepkileri kapsamında belirlenmiŐ; annelerin gösterdikleri bu tepkiler ile çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında; çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, kardeş sayısı ile anne babalarının yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi, anne ile çocuğun birlikte geçirdiği zaman süresi değişkenleri de ele alınmıştır.

Bu temelde araştırmanın; okul öncesi çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiye yönelik alan yazına katkı sağlayacağı ve duygu sosyalleşmesi ile ilgilenen çalışmalar arasında bir ilk olması bakımından önemli olacağı dŐnlmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma okul öncesi eğitimi alan dört ve beş yaş gurubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıŐtır:

1. Araştırmaya alınan dört ve beş yaş okul öncesi çocukların duygusal zekâları ne düzeydedir?
2. Çalışma grubundaki eden dört ve beş yaş grubu çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları;
 - a. Cinsiyet,

- b. Yaş,
 - c. Kardeş sayısı,
 - d. Doğum sırası,
 - e. Anne ve babaların yaşları,
 - f. Anne ve babaların öğrenim durumları,
 - g. Annelerin çalışma durumu,
 - h. Anne ve babaların aylık hane geliri,
 - i. Anne ile birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Çalışma grubundaki annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışları nasıldır?
4. Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları çocukların;
- a. Cinsiyet,
 - b. Yaş,
 - c. Kardeş sayısı,
 - d. Doğum sırası değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan ve destekleyici olmayan davranışları, anne ve babaların;
- a. Yaşları,
 - b. Öğrenim durumları,
 - c. Çalışma durumları,

- d. Aylık hane geliri,
 - e. Anne ile birlikte geçirdikleri zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Araştırmaya alınan dört ve beş yaş grubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerin çocuklarına gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışları arasında bir ilişki var mıdır?

Varsayımlar

Araştırmanın yapılmasında geçerli olabilecek varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Çocukların ölçme araçlarına odaklanacakları ve verdikleri samimi yanıtların, çocukların bulunduğu gerçek durumları yansıtacağı varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılan annelerin “Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği”ndeki maddeleri doğru ve içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma 2017–2018 eğitim öğretim yılında Ankara ili Etimesgut ilçesinde MEB’e bağlı bulunan resmi ana okullarda eğitim gören dört ve beş yaş grubu çocuklar ile bu çocukların annelerinin görüşleriyle sınırlıdır.
2. Araştırma; ölçme aracı olarak kullanılan Sullivan Çocuklar için Duygusal Zekâ Ölçeği ve Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği’nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Tanımlar

- *Duygusal Zekâ*: Daniel Goleman'a duygusal zekâ; “kendimizin ve başkalarının duygularını tanımayı ve değerlendirmeyi öğrenmek, duygulara ilişkin bilgileri ve duyguların enerjisini günlük yaşama ve işe etkin bir biçimde yansıtarak, onlara uygun tepkiler vermek” olarak tanımlamaktadır (Titrek, 2010, s. 57).
- *Duygu Sosyalleştirme*: Çocukları olumsuz duygular yaşadıkları anlarda anne babaların çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ve kurdukları iletişim olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998, s. 242).

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

Duygusal Zekâ

1980'lerden günümüze kadar yapılan araştırmalar akademik zekânın hayattaki başarıya katkısının sınırlı olduğunu göstermektedir. Akademik zekânın yaşamın getirebilecekleri imkânlarla ve süreçteki değişikliklere hazırlıklı olmayı tamamen sağlayamadığını düşünen Goleman'a göre; akılcı ve duygusal olmak üzere iki farklı zekâ türü vardır. Bu iki zekâ türü (IQ ve EQ) birbirlerine kaşıt olmamakla birlikte birbirlerinden ayrı yetilere sahiptir.

Yaşam boyu aldığımız kararlarda sadece mantığımız değil duygularımız da söz sahibidir ve duygular insan yaşamını her yönden önemli ölçüde etkileyebilecek güce sahiptir. Duygular; beynin limbik sisteminde meydana gelen, kendilerini beden dili ve yüz ifadeleriyle dışarı yansıtan, kendiliğinden ve irade dışında gelişen, tanımlanması zor olan nörokimyasal reaksiyonlardır. Geçmiş deneyimleri, anlayış yeteneğini, hayatın her aşamasındaki insan ilişkilerini kapsayan duygular; aynı zamanda kolayca kontrolden çıkabilir. Duyguları kişiler üzerinde tek başına hâkimiyet sağladığı sürece akıl iyi ya da kötü tek başına sonuç elde edememektedir (Cooper & Sawaf, 1997; Goleman, 2005; Titrek, 2010).

“Herkes kızabilir, bu kolaydır. Ancak doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmak; işte bu kolay değildir” (Goleman, 1999, s. 7) sözüyle Aristo, bireylere duygusal hayatlarını akıllıca yönetmeleri yönünde bir çağrı yapmaktadır. Akıl ile duygular arasında denge kurulabildiğinde gerçek başarı, huzur ve mutluluğa erişmek mümkündür. Akıl ve duygular arasında denge kurabilmenin ön koşulu ise duyguları zekice kullanmak için gerekli yeteneklere sahip olmaktır. Özdenetim, azim, sebat, kendi kendini harekete geçirme, kendini başkasının yerine koyabilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme gibi yetenekler “duygusal zekâ” kapsamına girmektedir (Goleman, 1999; Tarhan, 2014).

Duygusal zekâyı ilk olarak Mayer ve Salovey (1997); bireyin kendisinin ve başkasının duygularını anlama, duygular arasında ayırım yapma ve bu süreçte elde edilen bilgiyi kişinin düşünce ve davranışlarında kullanma yeteneği, olarak tanımlamışlardır. Gardner’ın çoklu zekâ kuramından etkilenerek bir yetenek modeli geliştirmişlerdir (Mayer ve Salovey, 1997).

Weisenger (1998) duygusal zekâyı duyguların akıllıca kullanımını olarak ifade etmiştir. Zihinsel becerilerin bir bütünü olarak kabul edilen duygusal zekâ, duygulara sahip olmanın yansırı duyguların ne anlama geldiğini de bilmektir (Ekinci-Vural & Kocabaş, 2011).

Duygusal zekanın sadece yetenekten değil aynı zamanda kişilik, motivasyon, sosyal beceri, duygusal yeterlilik gibi faktörlerden meydana geldiğini savunan Goleman, Cooper ve Sawaf ve Bar-On Karma Model olarak kabul edilen farklı modeller geliştirmişleridir.

Duygusal zeka için getirilen tanımlar ve geliştirilen modeller kendi içinde farklılık gösterse de bütün modeller; kişilerarası ilişkileri, duyguların doğru şekilde anlaşılıp ifade edilmesini, empati becerisini, duyguların yönetimini ön plana çıkarması yönünden birbirleriyle örtüşmektedir. Bütün modellerden yola çıkılarak duygusal zekâ gelişimi bireyin; başkalarının duygularını anlama ve doğru tepkiler oluşturma, sosyal ilişkilerinde

doyum sağlama, olumsuz duygu durumlarıyla başa çıkabilme, sahip olunan potansiyelin üst düzeyde ortaya çıkarma gibi kazanımlar elde etmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Eşit zekâya sahip iki kişiden biri hayatta başarılı olurken diğèrinin bu başarıyı elde edememesinin nedeni duygusal zekâ kapsamına giren becerilerden kaynaklanmaktadır. Akademik zekâ; duygusal zekâ olmadan görevini tam olarak yerine getirememektedir. Aynı şekilde duygusal zekâ da akademik zekânın bilişsel işlevlerinden ve potansiyelinden yararlanmak zorundadır. Duygular, kişileri hayatlarına dair kararlar alırken yönlendirici rodedir ve kişilere değerli bir bilgi kaynağı sunmaktadır. Sadece akıllarıyla karar veren kişiler, duygularıyla karar vermenin ne demek olduğunu bilmediklerinden en basit kararlarda bile zorlanmaktadır. Kendi duygularını tanıyan ve yönetebilen, başkalarının duygularını anlayarak onlarla etkili şekilde başa çıkabilen özet olarak duygusal yetenek sahibi kişiler yaşamlarından daha fazla doyum elde ederek etkili ve verimli süreçler yaşayarak başarılı sağlayabilirler (Goleman, 2005; Kansu & Beceren, 2002; Schilling, 2009; Shapiro, 2004).

Goleman tarafından öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir zekâ olarak vurgulanan duygusal zekânın geliştirilebilmesi açısından çocuğun yetiştiği ortamın ve aldığı eğitimin önemi büyüktür. Erken çocukluk dönemi duygusal zekâ gelişimi için kritik bir dönemdir ve bu dönemde öncelikle olarak ailede verilen duygusal dersler, çocuğun tüm yaşamını etkileyecek ve şekil verecektir.

Duygusal Zekâ Modelleri

1990 yılından bu yana farklı teorik yaklaşımlarla duygusal zekâ yeteneklerinin bireylere katkısı pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş ve çeşitli modeller geliştirilmiştir. Peter Salovey ve John Mayer, Reuven Bar-On ve Daniel Goleman bu araştırmacıların başında gelmektedir. Duygusal zekâya yönelik yaklaşımları “Yetenek Modeli” ve “Karma Model”

olmak üzere iki model başladığında incelemek mümkündür. Duygusal bilginin kullanımı ve duyguların düşüncelerle etkileşimi üzerinde duran, duygusal zekâyı bir yetenekler dizisi olarak gören “yetenek modeli” John Mayer ve Peter Salovey tarafından geliştirilmiştir. Goleman, Bar-On, Cooper ve Sawaf tarafından geliştirilen Karma Model ise yetenek modelinin tam tersidir. Bu modelde duygusal zekâ sadece zihinsel yetenek olarak sınırlandırılmamış; kişisel özellikler ve davranışlar, motivasyon, sosyal becerilerin bir birleşimi olarak değerlendirilmiştir (Avcı, 2017; Topuksal, 2011; Ulutaş, 2005).

Yetenek Modeli: Peter Salovey ve John Mayer’in Duygusal Zekâ Modeli

Duygusal zekâ terimi ilk olarak 1990’larda Mayer ve Salovey tarafından ortaya koyulmuştur. Mayer ve Salovey duygusal zekâyı; “kendinin ve başkalarının hislerini gözlemleyip düzenleyebilmek, hisleri düşünce ve eylemlere kılavuzluk edecek şekilde kullanabilmek” olarak tarif etmişlerdir (Mayer & Salovey, 1997).

Yıllarca süren çalışmaların devamında duygusal zekâ tanımını geliştirmişler, duygusal zekâyı bir model olarak sunmuşlardır. Duygusal zekâyı; kişinin hem kendisinin hem başkalarının duygularını gözleme yeteneğini, duyguları ayırt edebilmeyi ve edinilen duygusal bilgiyi davranış ve düşüncelerde bir rehber olarak kullanabilmeyi içeren bir sosyal zekâ türü olarak kabul etmişlerdir (Yüksel, 2006).

Duygusal zekâyı yetenekler dizisi olarak kabul ettikleri modelde, duygusal zekânın dört boyutunu vurgulamışlardır. Duygular hakkında akılcı düşünebilme yeteneği olan duygusal zekânın boyutlarını dört dallı bir diyagram olarak ifade etmişlerdir. Dört boyutta yer alan yetenekler birbirleriyle ilişkilidirler ve deneyimlerle geliştirilebilirler. Yeteneklerin her biri bir önceki yetenektan daha ileri psikolojik süreçleri kapsamakta olup kademeli şekilde geliştirilebilir. Örneğin; Bir kişi duygularını ayırt etme ve düzenleyebilme becerisine sahip olmak istiyorsa öncelikle bu duyguları fark etmeli ve isimlendirmelidir. Bunun yanında

duygularını yönetebilmesi için kendi duygularına ait tanımlamalarla birlikte başkalarının duygularına da açık olarak, duyguları algılayıp tanımlayabilme becerisi kazanmış olmalıdır (Tufan; 2011; Ulutaş, 2005; Yüksel, 2006).

Salovey ve Mayer'in duygusal zekâ modelinin boyutları şunlardır:

1. Duyguları Algılama ve İfade Etme: Bireyin kedisini ve çevresindekilerin duygularını fark etmesiyle duygusal algılama süreci başlar. Bu süreçte fark edilen duygular; yüz ifadelerinin, ses tonunun, davranışların vb. verdikleri mesajlarla algılanarak tanımlanır ve ifade edilir. Bireyin kendi duygusal ihtiyaçlarını başkalarına anlatabilme yeteneği de bu boyutta ele alınır (Altunbaş, 2018; Yüksel; 2006).

2. Düşünceyi Kolaylaştırmak için Duyguların Kullanımı: Duyguların düşünceler (bilgi) üzerinde var olan etkisi bu boyutta açıklanmaktadır. Düşüncelere yön vererek onlara rehberlik eden duygular, düşünceleri destekleyebildikleri gibi engelleyebilir. Duygusal ruh durumu, bireyin durumlar veya kişiler üzerindeki bakış açısını iyimserlikten kötümserliğe veya tam tersi olarak değiştirebilir (Topuksal, 2011; Ulutaş, 2005).

3. Duygusal Bilgiyi Anlama ve Duyguları Muhakeme Etme: Duyguların isimlendirilerek kişinin kendi duygularının birbirleriyle olan ilişkisini anlayabilme yeteneği bu boyutta ele alınır. Duygusal bilgi etiketlenerek yorumlanır. Duygular üzerinde muhakeme yapabilen kişiler gelecekte olabilecek değişim ve gelişimlere karşı hazırlıklı olurlar ve fayda-zarar konusunda kestirimde bulunabilirler (Gürsoy, 2016; Ulutaş, 2005).

4. Duyguları Düzenleme ve Yönetme: Kişilerin duygusal ve sosyal gelişimleri için duygularını düzenleyerek sağlıklı bir şekilde yönetebilme yeteneği bu boyutta ele alınır. Hoşnutluk durumu olsun ya da olmasın tüm duygulara açık olma yeteneğini kazanmış kişi, duygusal ifadelerde ve yorumlamalarda daha başarılıdır. Olumsuz bir duygunun yerine olumlu bir duygu koyarak, mevcut duygusal bilgisini abartmadan veya bastırmadan kendisinin ve başkalarının duygularını yönetebilme becerisi bu boyutta yer almaktadır (Altunbaş, 2018; Ulutaş, 2005).

Karma Modeller:

Robert K. Cooper ve Ayman Sawaf Modeli

Liderlik ve duygusal zekâ ilişkisi üzerine odaklanan bu modelde duygusal zekânın yönetim ve organizasyon üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Cooper ve Sawaf, 1997 yılında yayınladıkları “Executive EQ (İdareci Duygusal Zekâ)” adlı kitapta duygusal zekâyı; duyguların gücünü ve zekâsını, insan enerjisinin, bilgisinin, iletişim ve etkileme gücünün bir kaynağı olarak; hissetme, anlama ve verimli kullanabilme becerisi olarak açıklamışlardır. Bir çalışma planıyla duygusal zekânın geliştirilmesinin mümkün ve gerekli olduğunu vurgulayan “Dört Köşe Taşı Modeli” adı altında, duygusal zekânın dört boyutuyla açıklamışlardır (Cooper & Sawaf, 1997; Ulutaş, 2005; Yılmaz, 2007).

İlk köşe taşı olan “*Duyguları öğrenmek (duygusal okuryazarlık)*”; *duygusal dürüstlük* (kalbin sesini dinlemek), *duygusal enerji*, *duygusal geribildirim* (duyguların taşıdığı mesajları algılamak) ve *pratik sezgi* öğelerini içerir ve kişiler arasında güven mekânı inşa eder. Duyguları öğrenmek boyutu, duyguların bilginin kaynağı olduğu bilincine sahip olarak, duygulara saygı duymak ve değerlendirmek üzerine odaklanır (Tufan, 2011).

İkinci köşe taşı “*Duygusal zindelik*” tir ve *öz varlık*, *güven çemberi*, *yapıcı hoşnutsuzluk*, *esneklik* ve *yenileme* öğelerini içerir. Duygusal zindelik kişilerarası güvenilirliği geliştirerek duyguları tanıma becerisinin gelişimine de olanak sağlar. Bu boyutta temel kişisel değerler, karakter ve bunları yönlendiren duygular anlaşılabilir hale gelir. Hatalara karşı olumlu bakış açısı kazanarak farklı yol ve yöntemleri belirlemek söz konusudur. Yapıcı hoşnutsuzluk ögesinin temel vurgusu, duyguların farklı görüşleri ortaya çıkararak çatışma yaşatan yaratıcı fikirlerin kaynağı olarak görmesidir (Şen, 2017; Topuksal, 2011).

Üçüncü köşe taşı olan “*Duygusal derinlik*”; *otorite olmaksızın kendini ve etrafını yönlendirebilme*, *kendine özgü potansiyelin ve amaçların farkında olma*, *adanmışlık* (içgüdüsel motivasyon sağlama), *dürüstlüğü yaşamak*, *ahlaki duyarlılığa sahip olma* ve

sorumluluklarının bilincinde olma ögelerini kapsamaktadır. Duygusal derinlikte kalbin sesini dinleme, vicdana kulak verme söz konusudur. Duygusal zekâ; duygusal derinlik boyutu kazanılmadan gelişip güçlenemez (Uyar Kurt, 2016; Yılmaz, 2007).

Dördüncü köşe taşı, “*Duygusal Simya*” dır. Duygusal simyanın alt boyutları; *sezgisel akış, düşüncesel zaman değişimi, fırsatı sezinlemek ve geleceği yaratmaktır*. Duygusal simya boyutunun temel vurgusu, değeri az olana değer verebilme becerisinin kazanılmasıdır. Sezgisel akış boyutunun vurgusu, değişen şartlara ayak uydurmak için duygusal zekânın ve önsezisel akışın gerekli olduğudur. Duygusal zekâyâ bağlı olarak birey çevresindeki durumlara karşı düşünsel ve duygusal anlamda farkındalık geliştirir. Her bireyin kendi geleceğini kendisinin yaratması ve bunun için çaba harcaması, geleceği yaratmak boyutunda vurgulanmaktadır (Gürsoy, 2016; Topuksal, 2011).

Reuven Bar-On Duygusal Zekâ Modeli

1980’li yıllarda duygusal zekâ çalışmalarına başlayan İsraili Psikolog Bar-On’un temel olarak odaklandığı nokta bilişsel olmayan zekâ faktörleridir. Duygusal zekâyı homojenleştirerek EQ-I formülünü vermiş, “duygu katsayısı” (Emotional Quation) terimini ilk kullanan uzman olmuştur. Karma model olarak nitelendirilen Bar-On’un duygusal zekâ modeli, zihinsel yeteneklerin yanında (öz farkındalık gibi) sosyal zekâ yetilerini de (kişisel bağımsızlık, empati, sosyal sorumluluk, dürtü kontrolü vb.) içermektedir (Çakar & Arbak, 2004; Yurdakavuştu, 2012).

Bar-On duygusal zekâyı “bireyin çevresel baskı ve isteklerle başa çıkmak konusunda ona başarı kazandırma yeteneğini etkileyen duygusal, kişisel, sosyal beceriler ve yeteneklerinin bir bütünü” olarak ifade etmiştir (Bar-On, 1995, s. 28). Gerçek zeki kişiyi, hem bilişsel zekâyâ hem de duygusal zekâyâ sahip kişi olarak gören Bar-On duygusal zekânın eğitim

ile geliştirilebileceğini düşünmektedir. Bar-On'un karma modeli duygusal zekâyı beş ana boyutta on beş bileşene ayırarak ele almıştır (Ulutaş, 2005; Yurdakavuştu, 2012).

Tablo 1

Bar-On Modelindeki Duygusal Zekâ Boyutları ve Yeterlilikleri

Boyutlar	Alt Boyutlar	Yeterlilik ve Beceriler
Kişisel Beceriler (İçsel Boyut)	<ul style="list-style-type: none"> - Duygusal Farkındalık - Bağımsızlık - Kendine Güven - Özsaygı - Kendini gerçekleştirme 	Kişi bu becerilerle kendisini ne kadar iyi tanıdığını, duygularla arasının nasıl olduğunu tanımlar. Duygularını ve inançlarını başkalarına açıklama yetisine sahiptir. Düşünce ve eylemlerinde kendini kontrol edebilir, duygusal olarak bağımsızdır. Kendi potansiyel kapasitesinin bilincindedir.
Kişilerarası Boyut	<ul style="list-style-type: none"> - Empati - Sosyal sorumluluk - Kişilerarası ilişkiler 	Kişi başkalarının duygularını fark etme, anlama ve bu duygulara değer verme yetisine sahiptir. Kişi var olduğu sosyal grup içinde belirli sorumluluklara sahip olduğunun bilincindedir ve bu bilince uygun olarak grupta işbirlikçi ve yardımcıdır. Duygusal yakınlık ile kişilerarası güvene dayalı ilişkiler kurar ve sağlıklı şekilde sürdürür.
Uyum Sağlayabilirlik	<ul style="list-style-type: none"> - Gerçeklik Testi - Esneklik - Problem Çözümü 	Kişi duygusal olarak yaşanmış olan ile gerçekte var olan durum arasındaki karşıtlığı alama yetisine sahiptir. Değişen şartlara karşı mevcut duygularına yön verir. Sorunları tanımlar, etkili çözüm arayışına girerek çözümleri uygular.
Stres Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> - Strese Dayanıklılık (Stres Toleransı) - Dürtü Kontrolü 	Kişi yaşadığı strese karşı duygularını doğru ve aktif şekilde kontrol eder. Birey istek ve ihtiyaçlarına ilişkin tepkilerinin uygun olup olmadığını sorgulayarak dürtülerini erteleyebilir.
Genel Durumu	<ul style="list-style-type: none"> - Ruh - İyimserlik - Mutluluk 	Kişi hayattan zevk alarak, memnuniyet duygusuyla yaşamına devam eder. Bir güçlük karşısında bardağın dolu tarafını görerek güçlüğü karşı pozitif bir tavır gösterir. Başkalarıyla olmaktan mutluluk duyar.

(Çakar & Arbak, 2004; Ulutaş, 2005; Bar-On, 2005; Şahin, 2015; Topuksal, 2011)

Daniel Goleman Modeli

ABD’li Psikolog ve danışman olan Daniel Goleman, yaşamın getirebileceği değişiklikler veya imkânlara hazırlıklı olmak için akademik zekânın yetersiz kaldığını; duygusal zekâ dediği bir grup özelliğin, kişinin geleceğini belirlemede büyük rol oynadığını düşünmektedir. İnsanı insan yapan niteliklerin çoğunun duygusal zekâdan geldiğini

düşünen Daniel Goleman'a göre duygusal zekâ ve bilişsel yetilerden gelen akademik zekâ birbirlerine karşıt olmayan ancak birbirlerinden ayrı yetilerdir (Goleman, 2005, s. 76).

Duygusal zekânın eğitim ile geliştirilebilecek bir zekâ olduğuna inanan Goleman'a göre duygusal zekânın temelinde çocukluk döneminde ailede ve okulda öğrenilen duygu dersleri yer almaktadır. Erken çocukluk yıllarında oluşan duygu şemaları ileriki yıllarda bireyleri duygusal açıdan daha yeterli ya da yetersiz kılmaktadır (Goleman, 2005)

Daniel Goleman, modelinde Mayer ve Salovey'in modelini temel almıştır fakat duygusal zekâyı bir meta yetenek kabul ederek, duygusal zekâyı ham zekâ dâhil kişide var olan yeteneklerin kullanımını konusunda belirleyici olarak kabul etmektedir (Goleman, 2005, s. 65).

Duygusal zekâyı, "kendimizi motive etmek ve duygularımızı hem içimizde hem ilişkilerimizde yönetmek için; kendi duygularımızı ve başkalarının duygularını tanıma kapasitemiz" (Goleman, 1999, s. 50) olarak ifade eden Goleman, duygusal zekâyı önce motivasyonel kavramlarla açıklamış daha sonra karakter olarak ele almıştır. Bu modelde duygusal zekâ kişisel yetkinlikler ve sosyal yetkinlikler olmak üzere iki temel yetkinlik kapsamında olmak üzere beş temel boyutta açıklanmıştır. Bu boyutlar; Öz bilinç-Kendini tanıma, duyguları idare edebilme-kendini yönetme, empati, motivasyon ve sosyal becerileri kapsar ve "duygusal yetkinlik" olarak adlandırılmaktadır. Öz bilinç- Kendini tanıma, kendini yönetme ve motivasyon boyutları kişisel yetkinlik kapsamına; empati ve sosyal beceri boyutları ise sosyal yetkinlik kapsamına girmektedir (Goleman, 1999; Kansu & Beceren, 2002; Yurdakavuştu, 2012).

Duygusal zekânın beş temel boyutu uygulamaya dönük öğrenme potansiyelini belirlemektedir. Kişinin bu yeteneklerini performansına ne kadarını aktarabileceğini ise sahip olduğu duygusal yetkinliği belirler. Birbiriyle etkileşim içinde olan duygusal zekâ yetilerini kullanabilen bir kişi, öncelikle kendi duygularını tanıyarak ifade edebilir. Başkalarının duygularını da anlayarak kendi duyguları üzerinde kontrol sahibi olur. Bu

kişiler çevreleriyle daha sağlıklı ilişkiler kurarak yaşamlarını etkili bir şekilde sürdürebilirler (Titrek, 2010; Topuksal, 2011; Ulutaş, 2005).

Tablo 2

Daniel Goleman Modeli Boyutları

	Boyutlar	Boyutun Tanımı	Temel Yapıtaşları
Kişisel Yetkinlikler	1. Öz bilinç-Kendini Tanıma	Kişinin bir duyguya karşılık kendi iç halini bilebilme, hissettiği duyguyu tanıyabilme ve edindiği duygu bilgisini kullanabilme yeteneği.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kişinin duygusal farkındalık geliştirebilmesi ❖ Kişinin kendini gerçekçi şekilde değerlendirebilmesi ❖ Kendine özgüven duyabilmesi
	2. Kendini Yönetme/ Duyguları Ayarlama	Kişinin kendi iç halini, dürtülerini ve kaynaklarını düzenleyerek yönetme yeteneği. Mevcut olumsuz duyguları kontrolden çıkmadan önce onlarla baş edebilme yeteneği.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kişinin güvenilirlik ve vicdanlı olabilmesi ❖ Kişinin duygusal açıdan özdenetim sahibi olabilmesi ❖ Kişinin yenilikçi ve uyumlu olabilmesi
	3. Motivasyon/ Duyguları Güdüleme	Bir amaç doğrultusunda duyguları araç olarak kullanarak bir işi başlatıp bitirme yeteneği. Bu yolda karşılaştığı engeller karşısında yıkılmama yetisi	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kişinin başarıma dürtüsü ile amacına kendini odaklayabilmesi ❖ Kişinin inisiyatifli ve iyimser düşünebilmesi
Sosyal Yetkinlikler	4. Empati	Kişinin başkalarının hislerini, ihtiyaçlarını ve endişelerini anlayabilme yeteneği, Kişini kendisini başkalarının yerine koyarak karşısındakinin duygu düşüncelerini doğru anlayıp bunları ona iletme süreci.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kişinin dikkatli ve iyi bir dinleyici olarak farklı bir bakış açısıyla karşısındakinin anlayabilmesi ve yardımcı olabilmesi ❖ Kişinin kültürlerarası hassaslığa sahip olabilmesi
	5. Sosyal beceriler	Kişinin başkalarıyla birlikte olumlu tepkiler getirecek, olumsuz tepkiler almaktan kaçınmasına yardım edecek şekilde davranmasını mümkün kılan sosyal açıdan kabul edilebilir öğrenilmiş davranışlardır.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kişinin konumu ne olursa olsun liderlik gerektiğinde görevi üstlenebilmesi ❖ Lider yönüyle kişinin başkalarına örnek ve ikna edici olabilmesi ❖ Kişinin ortak amaçlar doğrultusunda takım oluşturabilmesi

(Kaynak: Çakar & Arbak, 2004; Titrek, 2010)

Duygusal Zekâ Yetileri

Duygusal zekâ becerileri kişinin kendi duygularını tanıması ve ifade etmesi, kendisinin ve başkalarının duygularını anlaması, duygularını yönetmesi ve empati kurması gibi duygusal zekâ yetilerinden meydana gelmektedir. Bu beceriler temel olarak altı ana grupta ele

alınmaktadır. Bunlar; Duyguları Tanıma ve ifade etme, duyguları anlama, duyguları yönetme, duyguları güdüleme (motivasyon), empati ve sosyal becerilerdir (Goleman, 2005; Mayer & Salovey, 1997).

Duyguları Tanıma ve İfade Etme

Duygusal zekânın temel taşı oluşturduğu bu yeti, duyguları ve duygusal bilgileri algılama yetisidir. Goleman duygusal zekâyı ilk olarak öz bilinç boyutu ile ele almıştır. Öz bilinç; kişinin iç dünyasında olup bitenin sürekli farkında olması anlamına gelmektedir ve kişilerin duygularını tanıması, ifade edebilmesi, duygularının nedenlerini anlayabilmesidir.

Öz bilince sahip olan bir zihin duygular odağında yaşananları gözlemler ve inceler. Bu gözlem sonucu alınan mesajlar (mimik, yüz ifadesi, ses tonu vb. sözel olmayan ipuçları) ile duyguların tanımı yapılarak ne anlama geldiğinin bilincine varılır. Bu gözlem ile çocuk üç yaşından önce sözel olmayan ipuçlarını kullanarak duygularını ayırt etmeye başlar ve isimlendirmeyi öğrenir. Bu duygular mutluluk, üzüntü, korku, öfke gibi temel duygulardır. Buna karşılık gurur, utanma, aşağılama gibi karmaşık duygular altıncı aydan itibaren görülse de iki yaşından önce çocuk tarafından anlamlandırılmaz (Titrek, 2010; Ulutaş, 2005).

Duyguları tanıma ve ifade etme yetisi, iletişimin önemli bir boyutunu oluşturur ve duyguları anlayarak kontrolünü sağlama konusunda temel bir belirleyicidir. Kendi duygularını tanıyabilen kişi sosyal ilişkilerinde olumlu tepkiler verir. Duygularını doğru şekilde ifade edilebilmesi mevcut iletişimi geliştirirken duyguların doğru şekilde ifade edilememesi iletişimi zedeleyebilmektedir. Duyguları tanıma ve ifade etme becerisi yetersiz olan bireyler kişilerarası ilişkilerinde birtakım sorunlar yaşarlar. İlişkilerde yaşanan sorunların çözümünde uzlaşıcı tavırlar önemlidir. Kişinin bu tavırları gösterebilmesi için karşısındakine kendi duygularını ifade edebilme yeteneği ön plandadır.

Olumlu ve olumsuz duygularını açığa çıkaramayan insanların birçok fiziksel ve psikolojik sorun yaşamaları olasıdır (Titrek, 2010; Durmuşoğlu-Saltalı, 2013; Yavuzer, 2001).

Duyguları Anlama

Duyguları anlama duyguları tanımayı ele alan, kişinin mevcut duygularının nedenlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini anlayabilme yeteneğidir. Aynı zamanda bireyin birkaç duyguyu aynı anda yaşayabileceğinin, duygularının nasıl ve ne yönde ilerleyebileceğinin bilincinde olmasıdır. Goleman'ın öz bilinç kavramının temelinde duygusal farkındalık becerisi yer almaktadır. Duygusal farkındalık; kişinin kendi duygularını ve duygularının meydana getirdiği sonuçları fark etmesi ve bunları dile getirmesidir. Bu farkındalığı gösteren bir kişi hangi duyguyu neden hissettiğinin bilincindedir. Kendi duygularıyla birlikte, bu duyguların sonucunda meydana gelen düşünce ve davranışları arasında bağ kurar. Duygusal durumlar arasında bağlantı kurma bir diğer duygusal zekâ yetisi olan empati kurma ile doğrudan ilişkilidir (Goleman, 1995; Titrek, 2010; Yurdakavuştu, 2012).

Bebekler yüz ifadelerini ayırt etme becerisine sahip olarak dünyaya gelirler ve bu özellik temel duyguları (mutluluk, üzüntü, öfke vb.) anlama yeteneğinin temelini oluşturur. Altı aylık olduklarında annelerinin yüz ifadelerindeki duygu durumlarını ayırt edebilirler. İki yaşında duygusal sonuç oluşturacak durumların basitçe farkındadırlar. Yaşları ilerledikçe yaptıkları davranışların belirli bir duyguyu meydana getirdiğini dile getirici cümleler kurarlar (Scharfe'den aktaran Ulutaş, 2005). Dört yaşındaki bir çocuk duyguların sebepleri hakkında yorum yapabilir (çok kızgınım çünkü oyuncağımı aldı, çok üzgünüm çünkü annem gitti vb.) ve duygusal anlamayla ilgili ifadeler kullanabilir. Çocuğun zamanla gelişen duygu dağarcığı ve benlik bilinci daha karmaşık duyguların da anlamlandırılmasını sağlar. Çocukların karışık olarak nitelendirilebilecek durumlarda mevcut duygusal ipuçları kullanarak duyguları doğru anlayarak yorumlamaları beş yaşından sonra görülebilmektedir (Berk, 1998).

Çocuğun hem aile içi hem de sosyal çevresinde kurduğu ilişkilerde duyguları anlama yetisi çok önemlidir. Çocuklukta ve ileriki yaşlarda; bir duygunun anlaşılabilmesi, yanlış anlaşılması ya da davranış sonucunda hangi duygunun ortaya çıkacağına bilinmemesi; kişinin karşısındakine vereceği tepkinin büyük ölçüde belirleyicisi olmaktadır (Durmuşoğlu-Saltalı, 2013).

Duyguları Yönetme

Öz bilinç temeli üzerine gelişen duyguları uygun bir şekilde idare edebilme yeteneği; kişinin olumsuz duygularının farkına varabilmesi, bu duyguların nedenlerini çözebilmesi ve öfke, korku, kaygı vb. duygularla başa çıkmanın yollarını bulabilmesi gibi yetenekleri kapsamaktadır.

Goleman'a (1998) göre duyguları yönetme yetisi; kişinin kendi iç halini, dürtülerini ve kaynaklarını düzenleyerek yönetebilmesi olan bu yeti, beş temel yeterliliği içermektedir. Bu yeterlilikler; öz denetim, güvenilirlik, vicdanlılık, uyumluluk ve yenilikçiliktir (Goleman, 1998, s. 24; Titrek, 2010 s. 72). Öz denetim; yıkıcı duyguların ve dürtülerin denetimini yapabilme, bu duygu ve dürtülerle baş edebilme becerisidir. Goleman (2005)'a göre öz denetim sahibi kişiler çok zor durumlarda bile soğukkanlılığını koruyabilir. Düşünceleri açıktır ve olumlu davranırlar. Güvenilirlik ve vicdanlılık, kişinin ortaya çıkacak sonuçlarla ilgili sorumluluk üstlenmesi; ahlaklı, dürüst ve tutarlı olmasıdır. Doğruluk dürüstlük gibi etik değerlere bağlı olan güvenilir kişiler, bütün kararlarda hoşagitsin ya da gitmesin ilkeli ve kararlı bir duruş sergilerler. İçselleşmiş bir sorumluluk anlayışının temeli olan vicdanlı olma; kişinin kendisini yönetmesi konusunda sorumluluk almasıdır. Yenilikçilik ve uyumluluk yetisini Goleman (2005), yeni fikir, yaklaşım ve durumlara açık olmak ve değişime karşı esnek olmak şeklinde ifade etmiştir. Hem duygusal hem bilişsel bir eylem olan yenilikçilik, yaratıcı düşünceyi oluşturma açısından bilişseldir. Bu düşüncenin değerini fark ederek sonuçlandırmak için gerekli olan özgüven,

sebat, motivasyon gibi yeterliliklere sahip olunması açısından düşünüldüğünde ise duygusaldır (Goleman, 1998, 2005; Kale Karaarslan, 2012). Duyguları yönetme yeteneği zayıf olan kişiler sürekli huzursuzlukla mücadele ederken duyguları yönetme yeteneği kuvvetli olan kişiler ise yaşamın getirdiği olumsuzluklara karşı hazırlıklı olup daha kolay toparlanırlar (Goleman, 2005, s. 73).

Duyguları yönetme yetisi, bilişsel ve dil gelişimin yanında ebeveynlerin de önemli rol oynadığı bir süreçtir. Çocuk yaptığı gözlemler ve edindiği tecrübelerle üç yaşına kadar çok çeşitli duyguları ifade edebilir. Duygularına karşı yetişkinlerin verdikleri tepkilere yoğunlaşan çocuk, duygular karşısında hem kendisinin hem karşısındakinin neler düşünüp hissettiğini anlama becerilerini geliştirir. Altı yaşında ise duygusal fırtınalar yaşayabilecek çocuk, bencil ve kavgacı olabilir; duygularını kontrol etmekte zorlanabilir. Bu süreçte çocuğun duygularına yönelik yakın çevrelerinden aldıkları tepkiler çok önemlidir. Bu tepkilerle belirli durumlarda duygularını nasıl göstereceklerini, hangi duyguların uygun olup hangilerinin uygun olmadığını, uygun olmayan duyguların nasıl kontrol edip başa çıkabileceklerini yetişkinleri model alarak öğrenmeye çalışırlar. Bu beceriler içinse açıklayıcı sözel bir anlatım yeterli olmayacaktır. Öz denetim için çocuğun dikkatinin duygusal tepki oluştururken verdikleri ilk fiziksel işaretlere çekilmesi gereklidir (Goleman, 2005; Polat Unutkan'dan aktaran Kuyucu, 2012; Titrek, 2010; Ulutaş & Ömeroğlu, 2007; Yılmaz, 2007). Çocuğun olumsuz bir duygunun yaşadığında yüz ifadesi, ses tonu, hareketler vb. değişimlere karşı farkındalık kazanması sağlanabilir. Olumsuz duygulara karşı konuşmaya teşvik etme, çocuğun dikkatini başka yere çekme vb. tepkiler çocuğun duygu düzenleme becerilerinin gelişimine destek sağlamaktadır (Shapiro, 2004, s. 252-253).

Duyguları Güdüleme (Motivasyon)

Başarılı şekilde bir işe başlama ve işi sonuna kadar götürebilmenin anahtarı olarak görülen bu kavram; belirli bir amaç için kişinin bazı içsel ve dışsal faktörlerden aldığı güçle amacına yönelik heyecan ve kararlılık göstermesini ifade etmektedir. Bu tanım çerçevesinde motivasyonun harekete geçirici, devamlılığı sağlayıcı ve hareketi olumlu yöne yönettici olmak üzere üç önemli özelliği vardır (Barutçugil, 2004, s. 372).

Duygusal zekâ bağlamında motivasyon; bir işi başlatmak ve bitirmek amacıyla duygusal sistemimizi aracı olarak kullanabilmektir. Duygular doğuştan gelen zihinsel yeteneklerin sınırlarını belirleyerek bir hedef hakkında düşünme, hazırlık yapma, sorunları çözme gibi becerileri destekleyeceği gibi engelleyebilir. Bir işe heveslenecek uygun düzeyde kaygı geliştirecek şekilde kendini güdüleyen kişi başarıya ulaşabilir (Goleman, 2005, s. 110; Yılmaz, 2007).

Duyguları güdüleme yetisine sahip olan kişiler, kendilerini zorlayacak amaçları belirlemekten kaçınmaz ve bu amaçlara ulaşma güdüleri oldukça yüksektir. Başarısızlık korkusundan değil, başarı umudundan yola çıkarak yenilgileri kişisel hatadan ziyade üstesinden gelinebilecek sonuçların değerlendirilmesi olarak görürler. Çalışma arkadaşlarıyla amaç doğrultusunda birliktelik sağlayarak, sağlıklı bir iletişim kurabilirler (Goleman, 1998; Goleman, 2005).

Empati

Goleman empatiyi, başkalarının hislerini, ihtiyaçlarını ve endişelerini anlamak; kendini başkasının yerine koyabilmek olarak ifade etmiştir. Empatinin; başkalarını anlamak, başkalarını geliştirmek, hizmete yönelik olmak, çeşitlilikten yararlanmak ve politik bilince sahip olmak üzere beş duygusal yeterliliği kapsadığını belirtmektedir (Goleman, 1998, s. 39)

Empati; bir kişinin kendisini başkasının yerine koyarak, dünyayı onun gördüğü gibi görebilmesi, duygusal ihtiyaçlarını anlaması, hissetmesi ve bu ihtiyaçlara doğru zamanda doğru şekilde karşılık verebilme sürecidir. Bu açıdan düşünüldüğünde empati süreci; kişinin karşısındakinin iç dünyasını kendi iç dünyası olarak görmesinin yanında aynı zamanda kendisi olabilmesini gerektiren bir süreçtir (Dökmen, 2011; Rogers'tan aktaran Yıldız, 2016).

Empati yetisine sahip olan birey duygusal ipuçlarını ayırt eder. İyi bir dinleyici rolündedir ve başka insanların hislerine, düşüncelerine vb. duyarlılık göstererek yardımcı olur. Farklı insanların dünya görüşlerine saygı duyar ve sosyokültürel çeşitliliği fırsat olarak görür (Goleman, 2005; Titrek, 2010).

Duyguların anlaşılması ve ifade edilmesi yetisini gerektiren empati kurma becerisi erken çocukluk döneminde gelişmeye başlar. Fakat asıl empatik anlama becerisi okul yıllarında gelişir. Bilişsel ve dil gelişimin önemli rol oynadığı empati gelişiminde deneyimlerin etkisi büyüktür.

Erken çocukluk dönemindeki empati becerisi gelişimi üzerinde durulduğunda; bebeklerin yüz ifadelerini ayırt edebildikleri ve yorumlama yeteneğine sahip oldukları bilinmektedir. Ancak bebek kendisi ile başkasının ayrımını yapamadığı için başkasının yaşadığı olumsuzluğu kendi olumsuzluğu olarak algılar ve bu dönemdeki tepkiler empatik değildir. Çocuk bir-iki yaşına geldiğinde sahip olduğu öz farkındalık becerisi ile ben ve diğeri ayrımını yaparak rahatsız edici bir duruma karşı kendisine ve karşısındakine karşı rahatlatıcı tepkiler verebilir. Dört ile altı yaş aralığında çocuk ben ve diğeri ayrımını yapmasına rağmen bakış açıları arasındaki ayrımı yapamaz (benmerkezci rol alma). Çocuk başkalarının temel duygularını anlasa da duyguları sonucu meydana gelen davranışların asıl nedeni konusunda net bir açıklama yapamaz. Çocuklar altı yaşına kadar duygusal empatiyi (üzülünce arkadaşına sarılmak, oynamak vb.) sonrasında ise zihinsel empatiyi öğrenirler. Altı ile sekiz yaşlarında ise çocuk diğer insanların farklı bakış açılarına sahip

olduğunu mevcut bilgi birikimiyle anlayabilir (Sosyal bilgilendirici rol alma). Çocuk kendisini ve diğerlerini aynı duruma karşılık farklı yorumlar yapabilecek öznel olarak görür (Ulutaş, 2005; Yıldız, 2016).

Sosyal Beceriler

Kişilerarası iyi ilişkiler kurabilmek için gerekli olan bu yetiyi Goleman (1998), “Başkalarının istenen tepkilerini uyandırmakta usta olmak” şeklinde tanımlamıştır (s. 39). Sosyal beceriler bireyin kişilerarası iletişimde sosyal destek kaybına uğramadan düşünce ve duygularını uygun şekilde ortaya koyabilme becerisidir. Olumlu veya olumsuz duygu ve düşüncelerin bu şekilde aktarılabilmesi için kişinin karşısındakinin duygularını doğru şekilde anlayabilmesi, kendi duygularını doğru şekilde aktarırken olayları karşısındaki kişinin gözüyle de değerlendirmesi gerekir. Bu bakımdan insanlar arasındaki iyi ilişkilerin temelini oluşturan bu becerilerin temelinde empati yetisi yer almaktadır (Kansu ve Beceren, 2002; Kılıç, 2016).

Çocuğun sosyalleşme süreci aile ortamında başlamaktadır ve sosyal becerilerin gelişimini birçok faktör (aile içi ilişkiler, sosyal çevre, akran ilişkileri, cinsiyet vb.) etkilemektedir. Bireyin sorumluluk sahibi olarak toplumsal kurallara uymasında sosyal becerilerin önemi büyüktür. Çocuğun sosyal becerileri kazanamaması ileriki yıllarda yaşamını olumsuz etkilerken mevcut sosyal çevrelerinde de olumsuz yansımalar yol açar. Sosyal ilişki kurmakta ve yürütmekte zorlanan çocuk duygusal sorunlar (yalnızlık, mutsuzluk, kaygılı yaşantılar vb.) yaşarken bu sorunların sonucu olarak başarısız akran ilişkileri, akran zorbalığı ve okul başarısızlığı gözlenmektedir (Kansu & Beceren, 2002).

Duygusal Zekâyı Etkileyen Faktörler

Beyin Gelişimi Faktörü

Basit bir sinir sisteminden fazlasına sahip olan her türde beynin en ilkel kısmı beyin sapıdır. Beyin sapı vücudun işleyebilmesini ve yaşamak için gerekli olan tepkileri düzenlemektedir. Beyin sapı denen ilkel kökten duygu merkezleri gelişmiştir. Evrim sürecinde bu duygu alanlarından “neokorteks” (düşünen beyin) evrilmiştir yani duygusal beyin, akılcı beyinden daha önce var olmuştur (Goleman, 2005, s. 37). Limbik sistem (duygusal beyin) ile korteks (düşünen beyin) arasındaki bağlantılar; zihin ve kalp, başka bir deyişle düşünce ve duygu arasındaki tartışmaları yerine getirir. Bu bağlantılar etkili düşünme ve akılcı kararlar alma konusunda duyguların da rolü olduğunu gösterir (Goleman, 2005, s. 55).

Amigdala, beynin limbik bölgesinde yer alan, duyguların merkezi olan bir yapıdır. Bu merkez bir bellek gibi duygusal yaşantıların depo edildiği yerdir. Acil durum ve yaşantılarda Amigdala devreye girerek beynin geri kalan bölümünü bu durumlara odaklanması için görevlendirir. “Duygusal kaçırma” olarak adlandırılan bu durumlarda akılcı zihin devreye girmeden duygusal zihin tepkileri ortaya çıkmaktadır (Schilling, 2009, s. 26-27).

Beyin gelişimi ile birlikte sinirler arası bağlantılar da gelişir, yani çocuklar yaş aldıkça duyguları tanımayı, ifade etmeyi ve yönetmeyi öğrenebilirler. Özellikle korteks (düşünen beyin) olgunlaştıkça çocuklar olumsuz duygularıyla başa çıkma konusunda becerilerini geliştirirler (Akaydın, 2015; Ulutaş, 2005).

Yaş Faktörü

Duygusal zekâ yetileri çocuğun doğumundan itibaren şekillenmeye başlar ve yaşla birlikte yetilerin kazanımı artmaktadır. Duygusal zekâ gelişimi ilk olarak öz bilinç- kendini tanıma

ile başlar. Kendi duygularını tanıyan ve ifade edebilen çocuk duyguları anlamaya ve tepkiler oluşturmaya devam eder. Çocukların duygularını tanıma ve ifade etme becerisi beyin gelişimiyle birlikte yaşa ve deneyime bağlı olarak artış gösterir (Köse, 2009; Ulutaş, 2005; Uyar Kurt, 2016; Yurdakavuştu, 2012). Çalışmalar iki üç yaşındaki çocukların mutluluk, üzüntü, öfke vb. duyguları yüz ifadelerinden tanıdıklarını belirtmektedir. Dil gelişimi ile birlikte iki yaşından itibaren çocuklardaki duygu ifadeleri artış gösterir. Duyguları yer ve zamana göre maskeleyen yeteneği üç yaşından sonra; duyguları toplumun kabul edeceği şekilde gösterme ve kontrol etme yeteneği okul yıllarında gelişmektedir (Bar-On & Parker, 2000; Tuğrul, 1999).

Amerika ve Kanada’da yapılan çalışmalar sonucunda yaş ilerledikçe duygusal yönden daha zeki olduğu; duygusal zekânın özellikle ellili yaşlara gelindiğinde en yüksek seviyesinde olduğu bulunmuştur (Kırtıl, 2009).

Cinsiyet Faktörü

Cinsiyet faktörünün duygusal zekâ üzerinde etkisi olup olmadığını anlamak amacıyla birçok araştırma yapılmıştır.

İşmen (2004)’in duygusal zekâ ve aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında duygusal zekâ düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığı, kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir.

Schilling (2009) duygu kontrolü ve yönetimi üzerine yaptığı çalışmada kız çocuklarının erkek çocuklarına göre ebeveynlerinden daha çok etkilendiklerini belirtmiştir. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre dil becerilerindeki hızlı gelişim, duyguları ifade etme becerilerine de yansımaktadır. Kızlar duygusal açıdan daha duyarlı ve empatik tepkiler verebilirken erkekler stresle baş etme yolları konusunda daha başarılıdır.

Ebeveynler okul öncesi dönemdeki kız ve erkek çocuklarıyla farklı şekillerde iletişim kurmaktadır. Brody ve Hall (2008)'a göre, kız çocukların duyguları hakkında daha rahat tanımlamalar yapmaları, annelerin duygular hakkında kızlarıyla daha fazla sohbet etmesiyle ilişkilidir. Ayrıca annelerin erkek çocuklarıyla genellikle öfke duygusuna yönelik konuşmalar yaptıkları belirtilmiştir.

Aile içi duygusal iletişimin odağında, duyguları ifade etmesi açısından kız çocukları gibi teşvik görmeyen erkek çocukları, hem kendi duygularını hem başkalarının duygularını anlamakta zorlanmaktadır. Sosyal ilişkiler düşünüldüğünde kadınların duyguların daha sık ifade ettikleri, özellikle sözel olmayan duygusal mesajları daha kolay çözümledikleri, öfke gibi olumsuz duygularını daha az ortaya çıkardıkları görülmektedir. Duygusal öğrenmedeki bu farklılıklar sonucu cinsiyetler arasında farklı becerileri gelişmektedir. Kızlar duygularını ifade etmekte ve iletmekte ustalaşırken erkeklerin suçluluk, korku, acı gibi olumsuz duyguları aza indirgeyerek bu duygularla daha kolay baş ettikleri görülmektedir (Bar-On & Parker, 2000).

Aile Faktörü

Dünyaya geldiği anda ilk duygusal derslerin aldığı yer, ailedir. Kişi, kendi duygularını anlamayı ve ifade etmeyi, başkalarının hislerine nasıl tepki vereceğini, bu hisler hakkında nasıl düşünmesi gerektiğini, vereceği tepkiler için mevcut seçenekleri ilk olarak aileden öğrenir (Goleman, 2005).

Çocuğun benlik kavramı, ebeveynlerinin ona sergiledikleri tutumlara bağlı olarak oluşan bir kavramdır. İstenen davranışı sergilediğinde ailesi tarafından desteklenen çocuk, onaylanan davranışların neler olduğunu öğrenir. Ailenin sağladığı bu ortamlar özgüvenli ve özdenetim sahibi çocuk yetiştirmenin ön koşuludur (Yavuzer, 2003).

Çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte kendisine bakım veren bağlanma ilişkisi yaşar ve bu kişi çoğunlukla annesidir. Çocuk ile onun ihtiyaçlarına ilgi ve sevgiyle cevap veren annesi arasında güvenli bir bağlanma meydana gelir. Güvenli bağlanmanın; çocukların ilerleyen yaşlarda duygularını tanıyan ve ifade edebilen, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurabilen, duygusal farkındalığa sahip, empati becerisi yüksek bireyler olmalarında etkisi büyüktür (Ulutaş, 2005; Uyar Kurt, 2016).

Duygusal dersler, anne ve babanın duygu konuşmalarıyla olabileceği gibi kendi aralarındaki etkileşimi model olarak sunmalarıyla da verilir. Yapılan bir araştırmada evliliklerinde duygusal açıdan daha yeterli olan çiftlerin, çocuklarının duygusal problemlerine yardımcı olmakta daha etkili oldukları görülmüştür. Aile içi sıcak ve güvene dayalı yaşanan ilişkilerde büyüyen çocukların duygusal zekâları daha yüksek olmaktadır (Yurdakavuştu, 2012).

Anne ve babanın çocuklarına sergiledikleri tutumlar (sert, cezalandırıcı, ilgisiz, aşırı koruyucu vb.) çocukların duygusal gelişimlerinde uzun süreli etkilere sahiptir. Çocuklarına duygusal okuryazarlık ve farkındalık becerisi kazandıracak ailelerin öncelikle bu becerilere kendilerinin sahip olması beklenir. Duygusal zekâsı yüksek ebeveynlerin çocukların, olumsuz duygularıyla daha kolay baş edebilmekte, duygu kontrolünü etkili şekilde sağlamakta ve sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmaktadır (Shapiro, 2004; Ulutaş, 2005).

Çocukların duygularına değer vermek, onları duyguları hakkında konuşmaya teşvik etmek, duygu odaklı tepkiler vererek mevcut duygu ile nasıl başa çıkabileceği konusunda onlara yardımcı olmak gibi tepkiler duygusal açıdan çocuğu destekleyici tepkilerdir ve bu tepkiler duygusal gelişimi doğrudan etkilemektedir.

Çocuğun duygularını tamamen göz ardı etmek, duygularına saygı göstermemek, çocuğu duygusal açıdan fazlasıyla serbest bırakmak gibi duygusal açıdan yetersiz ebeveyn tutumları; çocukların hem duygusal hem de kişilik gelişimlerini tehlikeye sokmaktadır. Bu çocukların sadece aile içi huzursuzluklar değil aynı zamanda okulda da sorunlar

yaşadıkları, arkadaşlarına karşı saldırgan tepkiler gösterdikleri ve şiddete meyilli oldukları görülmektedir. Ailede ve çevrelerinde sık sık duygusal ihmal ve istismara uğrayan çocuklarda post travmatik stres sendromu daha çok görülmektedir. Bunun sonucu olarak çocuğun beyni ortada herhangi bir tehdit yokken bile travmatik olaylar karşısında salgılanan kimyasalları aşırı dozda salgılamaktadır. Bu çocuklar sürekli olarak, tehdit olsun olmasın, savunma ve kaçma tepkisi göstermektedir (Goleman, 2005; Gülay Ogelman, 2010; Shilling, 2009; Ulutaş & Ömeroğlu, 2007a).

Kültür Faktörü

Sosyal bilimler alanında kültürün tanımını ilk yapan düşünür Taylor'a göre kültür; toplumun üyesi olan insanın ulaştığı bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk ve diğer yetenekler ile alışkanlıklardan oluşan bir bütündür (Bozkurt, 2012, s. 90).

Her toplumun kültür yapısı farklıdır. Toplumu şekillendiren, topluma yön sağlayarak belirli bir düzen oluşturan kültürel aktarım ilk olarak ailede başlamaktadır. Temel duygular evrensel olsa da çocuğun duygusal zekâ gelişimi toplumun kültürel ve sosyal değerlerinden etkilenmektedir. Çünkü sosyokültürel norm ve değerler ebeveyn davranışlarını şekillendirmekte, çocuğa gösterilen duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Sayıl & Yağmurlu, 2012).

Fivush ve Wang (2005)'ın Çinli ve Amerikalı ailelerin çocuklarıyla yaptıkları çalışmada annelerin, çocuklarının yaşadıkları iyi ve kötü anlara ilişkin sohbetleri karşılaştırılmıştır. Amerikalı annelerin Çinli annelere kıyasla, çocuğun duygularını anlamaya yönelik soru sorma ve çocuğun duygusunu dile getirme gibi davranışları daha fazla sergiledikleri görülmüştür. Bir başka araştırmada Bombaylı çocukların İngiliz çocuklara göre olumsuz duyguları gizleme konusunda daha duyarlı olduğu görülmektedir (Cole ve Cole'dan aktaran Ulutaş, 2005).

Batıda yapılan çalışmaların geneli incelendiğinde batılı ailelerin olumsuz duyguları hakkında çocuklarının ifadelerini önemsedikleri, çocuklarının duygularını bastırma veya cezalandırma gibi destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları yerine olumsuz duygularına karşı çocukla birlikte çözümler üretme davranışı gösterdikleri görülmektedir (Eisenberg vd., 2000; Warren & Stiffer, 2008).

Duygu Sosyalleştirme

Bireyin içinde doğup büyüdüğü ailenin ve çevrenin özellikleri, sosyal çevresindeki etkileşimler ve sahip olunan yaşam deneyimleri bireyin çeşitli yönden gelişimini etkilemektedir. Aile; duyguların ne anlama geldiğinin, ifade ediş şekillerinin neler olduğunun ve duygu yönetim stratejilerinin öğrenildiği ilk bağlamdır. Aile içinde yaşanan mutluluk, kızgınlık, korku, öfke gibi olumlu ve olumsuz duyguların paylaşımı aile-çocuk etkileşiminin niteliği ve ev ortamındaki duygusal iklim hakkında bilgi vermektedir.

Ev ortamında başlayan ve yaşam sürecinde sağlanan nitelikli duygusal etkileşim; çocukların duygu ve düşüncelerini rahat ifade edebilen, duygusal yeterlilik becerileri gelişmiş, olumlu sosyal ilişkiler kurabilen çevreye uyumlu bireyler olmaları açısından oldukça önemlidir (Eisenberg vd., 2003).

Ebeveynlerin çocuklarının duygularına gösterdikleri koşullu tepkileri (Fabes vd., 2002), çocukların duygularına ilişkin açıklamaları kapsayan duygusal iletişim sürecine “duygu sosyalleştirme” adı verilmektedir (Çorapçı vd., 2012; Denham, 2007; Gottman vd., 1997). Duygu sosyalleştirme; ebeveynlerin çocukları; üzüntü, korku, kaygı, endişe ve öfke gibi olumsuz duygular yaşadıklarında, çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ve onlarla kurdukları iletişim biçimi olarak tanımlanmaktadır (Carson & Parke, 1996; Eisenberg vd., 1999).

Duygu sosyalleştirme sürecinde; bir çocuğun duygularını ifade ederek duygusal yaşanmışlıkların anlamlandırılması, duyguların düzenlenmesi ve farklı stratejiler geliştirmesine ilişkin öğretici ebeveyn davranışları ve uygulamaları yer almaktadır. Bu süreçte çocuk; duyguları anlamak, ifade etmek, duyguları deneyimleyerek bu deneyimlerinde duygularını düzenleyip kontrol etmek adına beceriler geliştirirler. Yani duygu sosyalleştirme çocukların duygusal yeterlilik geliştirebilecekleri bir süreçtir ve bu süreçte çocuklar duygularıyla ilgili, onunla etkileşime geçen kişilerin mevcut duygularına karşı ilettikleri mesajları alırlar. Bu mesajlar ise duygu sosyalleştirme sürecini şekillendirir (Saarni, 2001).

Anne ve babanın çocuğun duygularına yönelik olumlu olumsuz düşüncelerini, karşı duygularını ve çocuğa olan yaklaşımlarını ifade eden duygu sosyalleştirme sürecinde (Gottman vd. 1996), ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına gösterdikleri tepkiler sınıflandırılarak belirlenmiştir. Olumsuz duygularına yönelik çocuklarıyla iletişime giren, çocuğunu duygularını ifade etmesi için destekleyen ve başa çıkması konusunda girişimlerde bulunan ebeveyn tepkileri olumlu duygu sosyalleştirmedir ve destekleyici duygu sosyalleştirme kapsamına girmektedir. Olumlu duygu sosyalleştirme sürecinin aksine, çocukların duygularını tanıma ve duygu düzenleme becerilerini olumsuz yönde etkileyen; çocuğun duygularını küçümseme, görmezden gelme ya da cezalandırma gibi tepkiler de duygu sosyalleştirme sürecinde verilebilen tepkilerdir. Bu tepkiler destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri kapsamında yer almaktadır (Altan vd., 2013; Çorapçı, 2012; Eisenberg vd., 1998; Fabes vd., 2001a; Gottman vd., 1966; Güven & Erden, 2013).

Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Sınıflandırılması

Duygu sosyalleştirme davranışları, ebeveynler tarafından çocuğun üzüntü, korku, öfke, utanç gibi olumsuz bir duygusuna bağlı olarak ya da bu duygusuna bir tepki olarak

sergilenen davranışlarıdır (Altan vd., 2013; Eisenberg, 1998; Güven & Erden, 2013; Yağmurlu vd., 2010).

Her ebeveynin duygu sosyalleştirme sürecinde farklı hedefleri vardır. Bu hedeflerden hareketle duygu sosyalleştirme yaklaşımları olumlu ve olumsuz duygu sosyalleştirme olarak ikiye ayrılmaktadır. Bazı ebeveynler çocuklarındaki olumsuz duyguların kötü olduğuna, kontrol altında tutularak ifade edilmemesi gerektiğine inanmaktadır. Bu ebeveynler çocuklarındaki olumsuz duygu ve deneyimlerini en aza indirgeyerek, bu duyguları görmezden gelirler. Çocuklarına olumsuz duygularla etkili başa çıkma yollarını öğretmek yerine bu duyguları engelleyerek inkâr ederler. Bu tür ebeveyn davranışlarının destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları olarak nitelendirilir ve sergilendiği süreç olumsuz bir duygu sosyalleştirme sürecidir. Bazı ebeveynler ise çocuklarının olumsuz duygularını onlarla iletişim kurmanın bir aracı olarak görürler. Çocuklarının duygularını anlayarak bu duyguları sosyal açıdan kabul edilebilir yollarla ifade etme konusunda çocuklarına yardım etmeyi kendilerine görev bilirler. Olumsuz duygularına yönelik çocuklarıyla konuşan duygularını ifade etmesi için çocuğunu destekleyen ve başa çıkması konusunda girişimlerde bulunan bu ebeveyn tepkileri olumlu duygu sosyalleştirmedir ve destekleyici duygu sosyalleştirme kapsamına girmektedir (Altan vd., 2013; Çorapçı, 2012; Eisenberg vd. 1996; Eisenberg vd. 1998; Gottman, 1966; Güven & Erden, 2013).

Eisenberg (1998), diğer çalışmalardan farklı olarak duygu sosyalleştirme sürecinin sadece çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini incelememiştir. Bu sürecin etkileşimli olduğuna inanarak çocuğun özelliklerinin (yaş, cinsiyet, mizaç vb.) yanında anne babanın da özelliklerini (çocuk yetiştirme tutumu, mizaç, kültür, ebeveyn duygu ifade şekli vb.) de değerlendirerek kapsamlı bir inceleme yapmıştır. Eisenberg (1998)'in duygu sosyalleştirme yaklaşımında olumsuz duygulara (üzüntü, korku, öfke, utanç vb.) karşı ebeveynlerin gösterdikleri 6 tepki türü vardır (Altan vd., 2013; Çorapçı, 2012, s. 273;

Eisenberg vd., 1996; Eisenberg vd., 1998; Güven & Erden, 2013; Yağmurlu ve Altan, 2010).

Problem Odaklı Tepkiler: Ebeveyn çocuğunun sahip olduğu olumsuz duygu sebebiyle yaşadığı problemleri nasıl çözeceğine ve bu problemlerle nasıl başa çıkacağına dair çocuğuna yardımcı olacak girişimlerde bulunur. Örneğin; bisikletten düşen ve bisikleti kırıldığı için üzülüp ağlayan bir çocuğun ebeveyni, çocuğun bisikletini nasıl tamir edeceğini anlamasına yardımcı olarak çocuğuna yol gösterebilir.

Duygu Odaklı Tepkiler: Ebeveyn yaşadığı olumsuz duygu karşısında çocuğunun daha iyi hissetmesine yönelik çocuğuna sıcaklık ve ilgi göstererek girişimlerde ve desteklerde bulunur. Örneğin; ebeveynin, hasta olduğu için arkadaşının doğum günü partisine gidemeyen bu durum karşısında üzülüp ağlayan çocuğunu yatıştırarak birlikte eğlenceli bir şeyler yapması vb.

Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler: Ebeveyn çocuğunun yaşadığı olumsuz duyguları ifade etmesi konusunda, onu cesaretlendirerek bu duygularını uygun bir şekilde gösterilmesine özendirici yardımlarda bulunur. Örneğin; iğneden korkup ağlamaya başlayan bir çocuğun hissettiği korku hakkında konuşması için ebeveynin çocuğunu cesaretlendirmesi, çok korktuğunda ağlamanın doğal olduğunu söylemesi vb.

Problem odaklı, duygu odaklı ve Duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler olumlu duygu sosyalleştirme tepkileridir ve bu tepkiler destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları olarak değerlendirilmektedir. Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin incelendiği araştırmalarda, destekleyici tepkilerin; çocukların duygu düzenleme ve duygu anlama becerilerini desteklediği, sosyal yeterliliklerine olumlu yansımaların olduğu görülmektedir.

Çocukların olumsuz duygularını düzenleyici ve uyumsal yollarla ele alan anneler çocuklarında güçlü bir duygusal denge yaratırlar. Bu duygusal dengeyle büyüyen çocuk olumsuz duygularına takılıp kalmadan olumlu ve olumsuz duygularını eşit ve uygun şekillerde gösterebilir.

Küçümseyici Tepkiler: Ebeveyn çocuğunun duygusal tepkisinin önemini en aza indirgeyerek sorununa ya da sıkıntılı davranışlarına küçümseyici tepkiler verir. Ebeveynin; değerli bir eşyasını kaybettiği için ağlayan çocuğuna aşırı tepki gösterdiğini, bu durumu büyük bir mesela haline getirmemesini, bebek gibi davrandığını vb. söylemesi küçümseyici tepkilere örnektir.

Cezalandırıcı Tepkiler: Çocuğun olumsuz duygusuna karşı ebeveyn, çocuğun duygusal ifadesini sözel veya fiziksel cezalandırmalarla yanıtlar. Örneğin; çocuk tanımadığı kişilerin olduğu bir ortamda ağlıyor, bulunmak istemiyorsa ebeveynin çocuğu azarlaması, dediğini yapmazsa sevdiği şeylerden mahrum bırakacağını söylemesi, ağlamaya başlayan çocuğuna hemen odasına gitmesi gerektiğini söylemesi vb.

Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri: Çocuğun yaşadığı olumsuz duyguya karşı kendi içinde sıkıntı yaşayan ve bu durumu üzüntüyle karşılayan ebeveyn tepkisidir. Örneğin; okul gösterisinde hata yaptığı için utanan ve ağlamaya başlayan bir çocuğun ebeveyni, bu durumu yaşadığı için canı sıkılır, keyfi kaçır ya da çocuğunun tepkileri yüzünden kendisini sıkıntılı hissedip rahatsızlık duyarsa “ebeveynde sıkıntı tepkileri” göstermiş olur.

Çocuğun üzüntü, korku, öfke vb. duygularına karşı gösterilen küçümseyici, cezalandırıcı ve ebeveynde sıkıntı tepkileri olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileridir ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları arasında yer almaktadır.

Destekleyici olmayan ebeveyn tepkileri; çocukların zayıf duygusal düzenleme becerileriyle ve çocuktaki mevcut davranış sorunlarıyla ilişkilendirilmiştir (Denham & Kochanoff, 2002; Garner vd., 2008; Katz & Windecker-Nelson, 2004; McElwain vd., 2007). Çocukların olumsuz duygu uyarılmalarını arttıran ya da genişleten ebeveyn tepkileri çocuklarının duyguları anlamasını ve ifade etmesini zorlaştırarak duygusal öğrenmeyi olumsuz yönde etkiler. Çocuklarda var olan olumsuz duygulara anneleri tarafından gösterilen küçümseme ve cezalandırma tepkileri çocukların mevcut duygularını nasıl kontrol edebileceklerini öğrenmemelerine ve bu duygularla başa çıkamamalarına yol

açmaktadır. Duygusal durumlara uygun tepkiler yaratmak veya yanlış davranışlara tepki vermek için yüksek düzeyde otorite kullanan ailelerin, empatik ve prososyal davranışları geliştirme konusunda zorluk çeken çocuklara sahip oldukları görülmüştür. Bu çocukların dış yaptırımlardan korktukları için ebeveyn taleplerine uydukları düşünülmektedir. Dış yaptırımlardan korkan çocuk yavaş yavaş duygularını gizlemeyi de öğrenir. Gizledikleri duygusal ifadelerine karşı önceden aldıkları destekleyici olmayan ebeveyn tepkileri çocuklarda endişe ve huzursuzluk yaratır. Bu endişe ve huzursuzluk sonucunda çocuk duygularını sahip olduğundan daha yoğun bir biçimde ve uygun olmayan davranışlarla ifade eder (Eisenberg vd., 1999). Ebeveynlerin olumsuz çocuk yetiştirme davranışları, empati ile ilgili gerekli sosyal becerilerin gelişimini olumsuz yönde etkileyerek duygu düzenleme becerilerinde yetersizlik durumlarını da tetiklemektedir (Garner, 2012). Destekleyici tepkiler alamayan çocukların akranlarına göre daha zayıf sosyal becerilere sahip oldukları, bu çocukların akran gruplarıyla daha az paylaşım içinde oldukları, ilişkilerinde kaçınma davranışları sergiledikleri veya saldırgan davranışlara başvurdukları görülmüştür (Carson & Parke, 1996).

Mirabile, Scaramell, Sohr-Preston ve Robison (2009), erken çocukluk döneminde ebeveynlerin çocuklarının duygu düzenlemeleri adına verdikleri tepkileri “Dikkat Dağıtıcı Tepkiler” ve “Duygu Yoğunlaştırıcı Tepkiler” olarak iki genel grupta incelemiştir.

Dikkat Dağıtıcı Tepkiler: Çocuğun dikkatinin başka yöne çekilmesi, dikkatinin sıkıntı yaratan olumsuz duygudan uzaklaştırılması için verilen tepkileri kapsamaktadır. Bunun yanında çocuğun kendisini sakinleştirmesi ve rahatlatmasına yönelik davranışları da içermektedir. Çocuklarının olumsuz duygularını, dikkatlerini sıkıntı yaratan durumdan uzaklaştırarak yanıtlayan anneler, çocuğun duygu düzenlemeyi öğrenmelerine yönelik çabalarını geliştirebilirler. Çocuğun yaşadığı olumsuz duygular karşısında, çocuğunun dikkatini sıkıntı kaynağından uzaklaştıran tepkiler gösteren anneler, çocuklarının özerk

şekilde duygularını düzenlemeyi öğrenmeleri için çabalarını artırabilir. Bu stratejilerin etkisiyle, çocukların duygusal tepkilerini azaltması beklenir.

Duygu Yoğunlaştırıcı Tepkiler: Çocukların olumsuz duygularına odaklanmalarını arttıran tepkilerdir. Dikkat dağıtıcı tepkiler yerine duygu yoğunlaştırıcı stratejileri kullanan anneler çocuklarının yaşadıkları duygusal uyarılmayı arttırmaktadır. Ebeveynin bu tepkileri olumsuz duyguların vermiş olduğu sıkıntıyı azaltmak yerine çocuğun bu duyguları dışavurumuna (saldırganlık, ağlama krizleri vb.) neden olur.

Duygu düzenleme, çocukların duygusal uyarılma deneyimini veya ifadesini değiştirmek için belirli stratejiler kullandıkları bir süreçtir (Eisenberg vd., 1999). Çocuklarının dikkatini yönlendirmek, sakinleştirip rahatlık sağlamak gibi dikkat dağıtıcı tepkiler veren annelerin, duygusal uyarılmayı daha etkili şekilde düzenleyen, duygu düzenleme stratejilerini kullanan çocuklara sahip oldukları araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur. Bunun yanında olumsuz duygularına cezalandırıcı ve öfkeli tepkiler alan çocukların duygularını kontrol etmekte problem yaşadıkları görülmüştür (Calkins & Johnson, 1998; Güven & Erden, 2013; Mirabile vd., 2009).

Duygu Sosyalleştirme Teknikleri

Erken çocukluk döneminde önemli sosyal ve bilişsel yetenekler açığa çıkarak gelişim gösterirler. Çocukların hayatlarının ilk yıllarından itibaren yaşadıkları duygusal deneyimler ve bu deneyimlere gösterilen uygulamalar sosyal duygusal gelişimlerinin temelini oluşturmaktadır. Çocuklar bu temeller sayesinde duygu durumları hakkında farkındalık geliştirir, daha karmaşık durumlara hazırlık yaparlar. Miller ve Abise (1989)'e göre okul öncesi dönem çocukları sosyal dünyalarını anlamak için etrafını dikkatle izleyen aktif sosyal bilenlerdir. Bunun gereği olarak çocuk; en yakınındakileri yani ebeveynlerini izler, dinler ve sosyal duygusal şemalarını oluşturur (Denham ve Kochonoff, 2002; Eisenberg

vd., 1996). Ailelerin çocuklarının duygularına göstermiş oldukları sosyalleşme tepkileri çocukların duygusal gelişimleri için zemin hazırlamaktadır. Çocuklar doğdukları günden itibaren; duyguların ifadesi, duygu durumu yaratacak deneyimler, başkalarının olumlu veya olumsuz duygularına verilecek olası tepkiler hakkında ebeveynlerinden çok şey öğrenmekte ve bu öğrendiklerini kendi yaşam deneyimlerinde kullanmaktadır.

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme süreçleri çocuklarının duyguları tanıma ve ifade etme becerilerini, psikolojik ve davranışsal kapasitelerini etkilemektedir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkiyi merkeze alan duygu sosyalleştirme kavramı üç temel tekniğe dayanmaktadır (Denham & Kochonoff, 2002; Denham, 2007; Dunn & Brown, 1994; Eisenberg vd., 1998; Gottman vd., 1997):

1. Duygu koçluğu (Ebeveynlerin çocuklarının duygu ifadelerine ve duygusal deneyimlerine tepkileri)
2. Model alma (Ebeveynin kendi duygularını ifade etme yolları)
3. Ebeveyn-çocuk duygu tartışmaları (duygu konuşmaları, duyguyu ifade etmesini teşvik etme)

Duygu Koçluğu

Yaşadıkları duyguları fark eden, bu duygular hakkında konuşan, çocuklarının olumsuz duygularına farkındalık göstererek bu duyguları yaşamalarında bir duygu antrenörü gibi davranıp çocuklarına yardımcı olan ebeveynlere “duygu koçu”, tepkileri ve uygulamalarına ise “duygu koçluğu” adı verilmektedir. En basit tanımıyla duygu koçluğu, bir yetişkinin bir duyguyu gözlenen olay veya ifadeyle sözlü olarak açıklamasıdır (Gottman vd., 1996, s. 248). Ayrıca duygu koçluğu çocuğun dikkatini belirgin duygusal ipuçlarıyla yönetmeyi, çocukların kendi tepkilerini anlamalarına yardımcı olmayı ve bütün sosyal etkileşimlerini analiz etmeyi de içerir.

Araştırmacılar duygu koçluğu kavramını yaptıkları incelemeler sonucu beş bileşene ayırmışlardır. Duygu koçluğu yapan ebeveynler öncelikle çocuklarının olumsuz duygularını önemseyerek fark ederler ve çocukta var olan bu duyguları onlarla yakınlık kurmak ve duygusal gelişimlerine katkı sağlamak için fırsat olarak görürler. Daha sonraki aşamada çocuklarının duygularını onaylayarak, çocuklarının bu duyguları sözlü ifade edebilmeleri için onlara yardımcı olurlar (duygu etiketlemeleri yapma gibi) Var olan karışık duyguları ayırt ederek bu duygular hakkında çocuklarıyla konuşurlar. Duygular hakkında bilgi verme, duygusal ifade konusunda çocuklarını teşvik etme, duygunun keşfedilmesi ve anlamlandırılmasına yardımcı olma rollerini üstlenirler. Son aşamada ise çocuklarının olumsuz duyguları sonucu yaşadığı sorunu nasıl çözdüğü veya çözebileceği hakkında sohbet edilir. Var olan olumsuz duygularla uygun şekilde nasıl baş edebileceği konusunda ebeveyn çocuğa rehberlik eder, çocukla birlikte stratejiler geliştirir. Duygu koçluğu yapan ebeveynler olumsuz duyguların (özellikle üzüntü ve öfke) çocukları için zararlı olduklarının bilincindedir ve bu duyguları oldukça çabuk değiştirmeyi kendilerine görev olarak görürler. Çocukların olumsuz duygu deneyimlerini anlayışlı bir tanımla çocuklara sunarlar ve deneyimlerindeki sorunları çözüme konusunda çocuğu özne olarak görüp çocuklarına yardımcı olurlar (Dunn & Brown, 1994; Gottman vd., 1997).

Duygu koçluğu yapan ebeveynler çocuklarının olumsuz duygularını destekleyici şekilde yanıtlamalı, bu duygulara yönelik çocuklarına hassas bir kabul sunmalıdır. Çocuklarının olumsuz duygularını reddeden ebeveynler; olumsuz duyguları zararlı olarak algırlarlar. Bu duyguları bir tehdit unsuru olarak gördükleri için çocuklarının bu duygudan hızlı bir şekilde kurtulmaya ihtiyaçlarının olduğu algısına kapılırlar (Denham vd., 1994).

Duygu koçluğu yapan ebeveynlere sahip olan çocuklar, bu felsefeden uzak olan ve destekleyici tepkiler alamayan akranlarına kıyasla daha iyi sosyal ve duygusal yeterlilik gösterirler. Akran ilişkileri düşünöldüğünde bu çocukların kurguladıkları oyunlarda

dikkatlerini daha iyi odaklayabildikleri, daha az fizyolojik stres durumu gösterdikleri belirtilmiştir (Gottman vd., 1996).

Ebeveynin duygu koçluğu rolünü üstlenmesi çocuğun duygusal ifade gücünü attırmasının yanında çocukların olumsuz duyguları soncunda kendine yönelmelerini önleme ve dikkatini odaklama becerilerini geliştirmelerine yardım eder. Bu beceriler ise sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde etkilidir (Eisenberg vd., 1996; Gottman vd., 1997).

Kafkas aileler üzerinde yapılan çalışmaya göre, duygu koçluğunu benimsemiş ebeveynlerden destekleyici tepkiler alarak olumlu bir duygu sosyalleşme süreci yaşayan çocukların duygu düzenleme becerileri yönünden daha başarılı oldukları ve sağlıklı akran ilişkileri kurdukları görülmüştür (Gottman vd., 1996).

Model Alma

Çocuğun başta ebeveynleri olmak üzere sosyal çevresi, çeşitli duyguları (mutluluk, üzüntü, korku, öfke vb.) modelleyerek bu duyguların nasıl ve ne zaman ifade edildiği hakkında çocuğa bilgi verir. Sosyal çevre böylelikle duygular dünyasını çocukların erişebileceği bir noktaya getirir. Çocuk ise aktif şekilde çevresinde meydana gelen duygusal davranışları inceliyor, algılıyor ve şemalar oluşturur. Bu oluşturduğu şemaları kendi duygularına ve anlamlı davranışlarına yansıtır. Model aldığı kişilerden duyguların ayrıntılı profilini gören çocuk; duygusal bilgisini artırır, kendi duygu ifadelerini genişleterek deneyimlemeye devam eder (Denham vd., 2007; Dunn & Brown, 1994). Sosyalleştirme sürecinde kullanılan bir teknik olan model alma (modeling), ebeveynlerin kendi duygularını çocuğa nasıl gösterdiği veya göstermediğini içeren mesajların çocuk tarafından anlamlandırılmasıdır.

Yaşamın ilk yıllarında verilen ebeveyn tepkileri bebeklerin duygusal yeterlilik geliştirmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Anne bebek iletişimine odaklı araştırmalar;

annelerin bebeklerine olumlu duyguları modelleme eğiliminde olduklarını ve yüz yüze iletişime önem verdiklerini işaret etmektedir. Yüz yüze iletişim ile annenin kendi olumlu duygusal görüntülerini bebeğine göstererek bebeğinde olumsuz duygu durumlarını azaltmaya ve bebeğin olumlu duygusal uyarılmalarını korumaya çalıştıkları görülmektedir (Stifter & Warren, 2008).

Ebeveynlerin duygu ifadesi çocukların sosyal ve duygusal becerilerini etkilemekte, gelişimlerine yön vermektedir. Ebeveyn ifadeleri ve tepkileri çocuk tarafından taklit edilerek çocukların duygusal ifadelerini doğrudan etkileyebilir. Ebeveynlerin kendi olumsuz duygularına karşı verdikleri tepkiler ile çocukların kızdığında veya sinirlendiğinde verdikleri tepkiler arasında ilişki bulunmuştur. Doğrudan etkinin yanında ebeveynlerin duygu ifadesi, çocukların sosyal ve duygusal yeterliliğini etkileyen bir arabulucu rolünde olabilir (Eisenberg vd., 1999). Örneğin; olumlu duygularını sıklıkla ifade eden anneler çocukların ifade gücünü doğrudan destekleyebilir. Geliştirilen ifade gücü ise çocuğun sosyal davranışlarını etkiler, sağlıklı akran ilişkileri kurma konusunda çocuğa destek sağlar.

Ebeveynlerin kendi duygusal durumları, çocuklarına kasıtlı veya kasıtlı olmayan mesajlar iletir ve bu durum çocuklarının duygusal durumlarına yön verebilmektedir. Denham (1997) yaptığı araştırmasında; anneleri genellikle sinirli ve gergin olan çocuklarda öfke duygusunun daha baskın yaşandığını, öfkeli davranışların daha sık gözlemlendiğini ve bu durumun akran ilişkilerine olumsuz yansımalarının olduğunu belirtmiştir. Bir başka çalışmaya göre mutluluk gibi olumlu duyguları sık ifade eden annelerin çocukları sınıf arkadaşlarıyla daha sağlıklı iletişim kurarken anneleri öfke görüntüleri gösteren çocuklar arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde daha fazla öfke tepkileri göstermektedir (Warren & Stifter, 2008).

Çocukları öğrenmeye ve problem çözmeye açık hale getiren olumlu duyguların ebeveynler tarafından ifade edilmesi duyguların anlaşılmasını da kolaylaştırır. İyi bir duygusal model

olan ebeveyn çocukların olumsuz duygularını ve davranışlarını değiştirmek yerine, bu duyguları çocukla birlikte geçirebileceği paylaşım ve yakınlık süreci için kullanarak çocuğuna bu duygulara açıklık getirmesi ve baş etmesi konusunda yardımcı olur. Duyarlı bir model olarak duyguları öğretmek, çocuğun dikkatini duygusal ipuçlarına yönlendirerek duygusal farkındalık geliştirmesini etkiler. Bu süreçte ebeveyn çocuğunun duygusal etkileşimleri anlamasına ve kendi tepkilerini yönetmesi konusunda çocuğuna rehberlik sağlar (Denham vd., 2007; Eisenberg vd., 2001).

Ebeveyn- Çocuk Duygu Tartışmaları

Ebeveynlerin kendi duyguları hakkındaki açıklamaları ve çocuklarıyla başkalarının duygusal göstergelerini anlayıp duyarlı olmaları adına yaptıkları duygu konuşmaları, çocukların deneyimlerinde kendi duygu bilgilerini kullanmaları adına bir kaynaktır (Garner vd., 2008). Duyguları tartışmak çocukların kendi duygu durumlarını ifade ederek onlar hakkında yorumlamalar yapmalarını sağlar. Ebeveyn ile birlikte yapılan bu duygu değerlendirmeleri, duyguların neden ve sonuçları hakkında yapılan açıklamalar çocukların duygusal bilgi birikimi oluşturmalarına yardımcı olur. Bu konuşmalar sayesinde anneler çocuklarına duygusal durumlara karşı başa çıkma stratejilerini öğretebilir (Dunn ve Brown, 1994). Duygular hakkında konuşmaktan öte çocuklarıyla nitelikli şekilde (anlatan, değerlendiren, yorumlayan) duygusal vakit harcayan annelerin duygusal yetkinlik becerileri gelişmiş çocuklara sahip oldukları görülmektedir (Denham vd., 1994).

Ebeveynlerin çocuklarının duygu deneyimlerine duyarlı olup dâhil olmaları çocuklarının duygu anlayışını da geliştirmektedir. Hem kendi hem çocuklarının duygularını açıklayıcı ve net bir şekilde ifade eden annelerin çocukları, diğer çocuklara kıyasla duyguları anlama ve ifade etme konusunda daha iyidir. Yapılan duygu konuşmalarıyla çocuk, duygular hakkında daha geniş sözlü iletişime geçer ve genel sözel becerilerden bağımsız olarak duyguları tanıma konusunda başarılı olur. Duygu dili becerisi; çocuklara daha sağlıklı bir

sosyal iletişim çevresi sağlarken, kendi duygu deneyimlerini yorumlamayı ve empati becerilerini geliştirmeye fırsat tanır (Warren & Stifter, 2008).

Ebeveyn-çocuk duygu tartışmaları çocuğun sosyal gelişimi ve duygusal yetkinliği ile ilişkilidir. Duyguların özgürce ifade edilebildiği ailelerde yetişen çocukların, duyguları tanıma ve anlama becerilerini daha iyi geliştirdikleri; bu sayede sosyal etkileşim ve akran popülerliği konularında başarılı oldukları düşünülmektedir (Denham & Kochanoff, 2002). Duyguları hakkında daha fazla konuşma imkânı verilen çocukların akranları tarafından daha çok sevilen, başarılı akran ilişkileri başlatan ve sürdüren çocuklar olması olası bir durumdur (Fabes vd., 2001).

Garner, Dunsmore ve Southam-Gerrow (2008) yaptıkları çalışmada, anneleriyle duygu kavramlarını sıklıkla konuşan çocukların, orta çocukluk döneminde (6-12 yaş) daha yüksek düzeyde vicdan gelişimi gösterme eğiliminde olduklarını bulmuştur. Bu çalışmanın da gösterdiği üzere duygular hakkında yapılan ebeveyn-çocuk tartışmaları erken ahlaki farkındalığı yansıtabilmektedir.

Duygularla ilgili yapılan ebeveyn-çocuk konuşmalarının çocuklukta sergilenen davranış problemleriyle ilişkili olduğunu gösteren bir başka çalışmaya göre; sert/baskıcı tutuma sahip ebeveynlerin diğer ebeveynlere göre daha az duygu odaklı konuşmalar yaptıkları, bu ebeveynlerin çocuklarında içselleştirme davranış problemlerinin görüldüğü belirtilmiştir (Katz & Windecker-Nelson, 2004).

Ebeveyn-çocuk duygu konuşmalarının sosyal ve duygusal gelişim açısından olumlu etkisinin yanında ebeveyn konuşmalarının niteliğine göre mevcut etkiler değişiklik gösterebilmektedir. Duygular ile ilgili konuşmalarda anne yorumlarının niteliğinin önemi bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Çocuklara yapılan her duygusal yorum duygularla ilgili yeni bir bilgi veya tecrübe sağlamayabilir. Duygu sosyalleştirme sürecinde duyguların sebep ve sonuçlarına karşı annelerin ihmali, dikkatsizliği veya yanlış etiketlemeleri çocukların olumsuz duygularıyla başa çıkmalarını zorlaştırabilir. Çocuk hissettiğinin nasıl

bir duygu olduğunu ve duygularına karşılık gösterdiği davranışlar arasında nedensel bağlantılar kuramaz. Bu yönden düşünüldüğünde her iki durum arasında çift yönlü bir etkileşim görülebilmektedir. Olumsuz duygularını davranış problemleriyle yansıtan çocukların anneleri, bu davranışlarından ötürü çocuklarının duygularını anlamaya ve yorumlamaya çalışmıyor sadece olumsuz etiketlemeler yapıyor olabilir. Diğer yandan anneler çocuklarının olumsuz duyguları konusunda açıklayıcı ve çözüm sunucu bir dil yerine yönlendirici bir dil kullanıyor olabilir, bu da çocuklarda düşük sosyal yeterlilik ile ilişkilendirilebilir (Denham & Kochanoff, 2002; Garner vd., 2008).

Duygu Sosyalleştirme Modelleri

Duygu Yetkinliği Modeli (Emotion Competence Model)

Saarni (1990), duygu yetkinliğinin tanımını yaparak bu modelin geliştirilmesinde öncü olmuştur. Yapı olarak duygu yetkinliği; kişinin sosyal çevresi geliştikçe zamanla ortaya çıkan, kişinin geçmiş duygusal deneyimlerinden ve yaşadığı değerler sisteminden etkilenen etki odaklı bilişsel ve duygu düzenleyici becerilerdir (Saarni, 2011, s. 4). Bu beceriler kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını anlamasını, belirli bir bağlamda beklenen şekilde ifade edebilmesini ve düzenleyebilmesini içerir.

Saarni (2011) duygu yetkinlik becerilerini sekiz temel tema etrafında toplamıştır. Bu temalardan yola çıkarak duygu yetkinliği; kişinin kendi duygusal durumunu fark etmesiyle başlayan bir süreçtir. Duygu yetkinliği gelişmiş bir kişinin; öz bilinç ile birlikte başkalarının duygularını ayırt etmesi ve anlamlandırması, başkalarıyla yaşadığı duygusal süreçlere empatik ve sempatik katılım sağlaması beklenir. Duygularının hem kendisini hem başkalarını etkileyeceğini bilerek duygusal öz düzenleme ve duygusal öz yeterlilik becerilerine sahip olması, bu becerileri yaşam deneyimleriyle geliştirebilmesi duygu

yetkinliğine ait becerilerdir. Bu becerilerin gelişimi belirli yeteneklerin farklı şekillerde ortaya çıktığı gelişimsel bir süreçtir (Eisenberg vd., 1998; Saarni, 2011).

Küçük çocuklarda duygu bilgisi gözlemlenebilir odaklı olarak daha somuttur. Duygu ifadeleri ve düzenleme becerisi için sosyal ortamlarda sağlanacak deneyimlere ihtiyaç duyarlar. Çocuklar olgunlaştıkça duygusal özerklik geliştirmeye başlarlar ve başkalarının neler hissettiklerine dair çıkarımlar yaparlar. Bu çıkarımlarda durumsal bilginin yanında geçmiş deneyimlerinden de faydalanırlar. Bu bakımdan gurur, utanç gibi karmaşık duyguların anlamlandırılması zaman isteyen bir süreçtir (Saarni, 2011).

Duygu yetkinliği modeli; ebeveynin çocuğun yaşadığı olumsuz duygulara karşı destekleyici olmayan tepkiler (cezalandırmak, görmezden gelmek, duyguları küçümsemek vb.) yerine ebeveynin bu duyguların farkına vararak duygular hakkında çocuğuyla konuşmasını, çocuğuyla duygusal yakınlık kurmasını, çocuklarının bu duyguları yaşayabilmesine fırsat vererek bu süreçte ona yardımcı olmasını amaçlar. Bu modelde ebeveyn, çocukların olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkiler vererek “duygu koçluğu” görevini üstlenmektedir (Gottman & Katz, 1996; Saarni, 2011).

Tutarlı davranışlar ve destekleyici tepkiler gösteren anne ve babaların, çocuklarının duygusal yeterlilik becerilerini geliştirdikleri, bu çocukların olumlu sosyal davranışlar sergileyerek sağlıklı akran ilişkileri kurdukları görülmektedir. Duygusal yetkinlik eksiliği psikopatolojik bozukluklar için risk oluşturabilir. Bu nedenle duygu koçluğu gibi duygusal yeterliliği besleyen duygu durumsal davranışlar çocuklarda psikopatolojik durumları azaltabilir (Denham vd., 1991; Denham, 2007; Güven & Erden, 2013; Saarni, 2011).

Farklılaşan Duygular Modeli (Differential Emotions Model)

Izard (1977)'in “farklılaşan duygular” kavramından ismini alan Farklılaşan Duygular Modelinin yapısı farklı duyguların hizmet ettiği motivasyon süreçlerinden oluşmaktadır.

Modelde duygular temel motivasyon sistemi olarak görülürken aynı zamanda insan varoluşuna anlam veren kişilik süreçleri olarak da kabul görmektedir. Bu kişilik süreçleri altı alt sistemin (homeostatik, dürtü, algı, duygu, bilişsel ve motor sistemler) karmaşık bir organizasyondur. Her bir sistem kendi içinde bağımsızlığa sahipken birbirleriyle de karmaşık olarak ilişkilidir. Model 5 temel varsayım üzerine kurulmuştur (Abe & Izard, 1999):

1. 10 temel duygu (merak-heyecan, mutluluk-zevk, şaşkınlık-korku, üzüntü-sıkıntı, öfke-hırs, nefret-iğrenme, küçümseme-hor görme, kaygı-dehşet, utanç-aşağılanma, suçluluk-pişmanlık) insanlar için temel motivasyon sistemini oluşturmaktadır.
2. Her temel duygu kendine özgü motivasyon süreçlerine sahiptir.
3. Mutluluk, üzüntü, öfke ve utanç gibi temel duygular farklı davranışsal sonuçlara yol açar.
4. Duygular etkileşim halindedir. Bir duygu diğer duyguyu harekete geçirebilir, çoğaltıp azaltabilir.
5. Duygusal süreçler; homeostatik, dürtü, algı ve motor süreçlerle etkileşim halindedir.

Bir duyguyu ortaya çıkaran durumlar genellikle diğer duyguları beraberinde getirir (örneğin; öfke, nefret, iğrenme). Öfke duygusunun artışı nefret ve iğrenme duygularında dinamik bir artış meydana getirir. Sıkıntı, üzüntü duygusunun en yaygın olumsuz duygu olduğu düşüncesiyle bu duyguların; korku, suçluluk ve utanç duygularıyla birleşimi sonucu depresyonun meydana geldiği belirtilmektedir. Çalışmalar kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla üzüntü ve kaygı gösterdiklerini, bu durumun ergenlik yıllarında kız çocuklarında depresyon riskini arttırdığını göstermektedir (Izard, 1977).

Tüm duyguların en zehirlisi olarak görülen korku duygusu olumlu açıdan bakıldığında bir uyarı sinyali olarak görev yapabilir, düşünce ve eylemi yeniden yönlendirerek kişinin

koruyucu davranışlar sergilemesini sağlayabilir. Duygu sosyalleştirme sürecinde çocukların olumsuz duygularına destekleyici tepkiler vermeyen ebeveynlerin çocuklarının özellikle öfke ve korku duygularını deneyimlemekte zorluk yaşadıkları; bu duyguları ifade edip düzenleyemedikleri ve bunun sonucunda çocukların sosyalleşme süreçlerinde davranış sorunları yaşadıkları görülmektedir.

Sağlıklı çocuk meraklı ve aktiftir. Bunun sonucu olarak çocuğun çeşitli uyarılara verdiği tepkiler ebeveynler tarafından uygunsuz ve yanlış olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tepkilere gösterilen olumsuz sosyalleştirme, çocukta utanç duygusunu meydana getirir. Utanç deneyiminin aile tarafından sağlanan destekleyici sosyalleştirme süreçlerinde yaşanması çocuğun özerkliğini de yakından etkiler.

Bu modelin savunduğu görüşü duygu sosyalleştirme yönünden açıklayacak olursak, örneğin; kız çocuklarının özellikle üzüntü ve kaygı duygularının aileleri tarafından teşvik edilmesi, bunun ebeveynlik stili haline getirilmesi, kız çocukların bu duygulara odaklanarak bu duygularla başa çıkma yöntemlerini geliştirebilir. Fakat bu “seçici duygu sosyalleştirme” süreci zamanla birtakım sosyalleşme deneyimlerinde sabit ve değiştirilemez hale gelirse çocuk öfke duygusunun uygun olduğu durumlarda bile sahip olduğu duyguya (üzüntü, kaygı vb.) odaklanır. Seçici duygu sosyalleştirme özellikle düşük sosyoekonomik sınıflarda yetişen çocuklarda yoğun duygusal uyarımalara, pasif başa çıkmaya, şiddetli üzüntü duygusuna ve olası içsel psikopatolojik sorunlara (depresyon vb.) yol açabilir.

Potansiyel Birleşim Modeli (Potential Combined Model)

Potansiyel Birleşim Modeli, her iki modelin (Farklılaşan Duygular ve Duygu Yetkinliği Modelleri) birleşimin çocuklarda psikopatolojiye yol açtığını savunur. Farklılaşan Duygular Modelinde açıklandığı gibi çocuklara karşı gösterilen seçici duygu

sosyalleştirme (sadece belirli duygular üzerine odaklanma ve yetkinlik sağlama) tepkileri olumsuz duygular yaşayan çocuklarda; pasif başa çıkma, abartılmış üzüntü ve depresyon sonuçlarının görülmesine yol açmaktadır. Diğer bir model olan Duygu Yetkinliği Modelinde ebeveynlerin duygu koçluğu vb. destekleyici duygu sosyalleştirme teknikleri kullanmayarak, çocuklarına destekleyici olmayan tepkiler vermeleri çocuklarda dışsal (davranım bozukluğu vb.) ve içsel (depresyon vb.) psikopatoloji riskini arttırmaktadır. Bu model diğer modellerde açıklanan duygu yetkinliği eksikliği ve seçici duygu sosyalleştirme gösterilen çocukların hepsinde içsel ve dışsal psikopatoloji görülmeyebileceğini belirtir (Abe & Izard, 1999; Saarni, 2011). Örneğin; duygusal tanımlamalardan kaçınan ve yaşanan olumsuz duygular karşısında çocuğuna nasıl uygun tepkiler verebileceği konusunda yardımcı olmayan ailelerin çocukları daha az duygu bilgisine ve düzenleme becerisine sahip olur. Böyle bir çocuk olumsuz bir duygu karşısında ağlama krizleri, fiziksel saldırganlık gibi uygun olmayan yollarla yaşadığı duyguyla baş etmeye çalışır. Bununla birlikte anne özellikle bir duyguya odaklanarak tutarlı şekilde çocuğuna tepki veriyorsa çocuk yaşadığı duruma uygun duyguya sahip olmak yerine bu duyguyu bastırarak duruma uygun olmayan başka bir duyguya göre tepki verebilir. Bunu bir örnekle açıklamak mümkündür; Annesi çocuğunun özellikle üzüntü duygusuna tutarlı şekilde cezalandırıcı tepkiler veriyorsa, çocuk yaşadığı üzüntü duygusunu bastırarak üzüntü yerine öfke duygusuyla hareket edip saldırgan davranışlar sergileyebilir. Her iki sürecin birlikte yaşanması zaman içinde çocukta içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerine yol açabilir (Chaplin, Casey, Sinha, & Mayes, 2010; Saarni, 2011).

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Duygusal Zekâ ile İlgili Araştırmalar

Ulutaş (2005) çalışmasını, anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarına verilen duygusal zekâ eğitiminin, çocukların duygusal zekâlarına etkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapmıştır. Ayrıca araştırmasında; çocukların duygusal zekâsı ile cinsiyet, anne baba öğrenim durumu ve sosyoekonomik düzey değişkenleri arasındaki ilişki de ortaya koyulmuştur. Araştırmanın örneklemini alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden çocuklar arasından tesadüfi olarak seçilen 120 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak çocukların duygusal zekâlarını belirlemek için “Sullivan Çocuklar için Duygusal Zekâ Ölçeği”, “Sullivan Çocuklar İçin Kısa Empati Ölçeği” ve “Sullivan Öğretmenler için Çocukların Duygusal Zekâsını Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ eğitimi alan deney grubundaki çocukların duygusal zekâlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Ayrıca deney grubuna son testten bir ay sonra uygulanan kalıcılık testi ile eğitimin etkisinin korunduğu görülmüştür. Çocuklar gruplarına göre ayrı ayrı alındığında, cinsiyetlerine, sosyoekonomik düzeylerine ve anne-baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Çocuklar cinsiyetleri, sosyoekonomik düzeyleri ve anne-baba öğrenim düzeyleri içinde değerlendirildiğinde ise anlamlı farklılıklar olduğu

duygusal zekâ eğitimi alan çocukların puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, çocukların akademik zekâlarının desteklendiği eğitim programları, duygusal zekâyı destekleyen çeşitli etkinliklerle güçlendirilerek çocukların duyguları tanıma, anlama ve yönetme yetilerini kazanmalarının sağlanabileceği ortaya çıkmıştır.

Miller vd. (2006), alt sosyoekonomik düzeydeki okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören çocukların duygusal becerilerinden duyguları tanıma, duyguları anlama, duyguları düzenleme ve olumsuz duyguları ifade etme ile sınıf davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın ilk amacı; okul öncesi çocuklarının duygusal yeterliliğinin üç yönü (duygu bilgisi, olumsuz duygu ifade düzeyi ve duygu düzenlenmesi) ile değişkenler (yaş, cinsiyet, sözel ifade yeteneği) arasındaki ilişkileri incelemektir. İkinci amaç ise; duygusal yeterliliğin farklı yönlerinin, çocukların sınıf uyum puanları (sosyal beceri, saldırganlık ve kaygı) ile ilişkili olup olmadığını değerlendirmektir. Araştırmaya Head Start eğitimi veren bir anaokulunda bulunan yaşları 3.5 ile 5 yaş arasında değişen 60 çocuk katılmıştır. Duyguları ifade etme ile ilgili verilerin toplanmasında sınıfta çocukların video yoluyla kaydedilmesi ve bu gözlemlerin değerlendirilmesi yöntemi kullanılmıştır. Çocuklar serbest oyun saatinde iki defa onar dakikalık periyotlar halinde kaydedilmiş ve kayıtlar bir gözlemci ve bir de eş gözlemci tarafından değerlendirilmiştir. Duyguları tanıma becerisinin değerlendirilmesinde duygusal yüz ifadelerinden yararlanılmıştır. Duyguları anlama becerisine ilişkin verilerde çocuklara sekiz örnek senaryo okunarak senaryodaki çocuğun ne hissettiğinin sorulması şeklinde elde edilmiştir. Ayrıca çocukların duyguları düzenleme becerileriyle ilgili öğretmenler her bir çocuk için 24 maddelik “Duygu Düzenleme Ölçeği (Emotion Regulation Checklist)” doldurmuştur. Ayrıca öğretmenler sınıf içi davranışlarla ilgili olarak da saldırgan davranışa “Preschool Behavior Questionnaire” ve sosyal beceriye “Social Skills Rating Scale” ilişkin iki ölçeği her çocuk için doldurmuştur. Araştırma sonuçları; duyguları tanımanın duyguları düzenleme becerisini anlamlı düzeyde yordayan bir değişken olduğunu, olumsuz duyguları ifade etme davranışının sınıfta saldırgan davranışlarla, duyguları düzenleme becerisinin de sınıf içi

sosyal becerilerle ilişkili olduğu, duyguları düzenleme ve saldırgan davranışlar arasında ise ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Köksal (2007)'in yaptığı araştırmada, üstün zekâlı öğrencilerin, duygusal zekâ düzeylerini geliştirmek amacıyla bir eğitim programı hazırlanmış, öğrencilere uygulanarak programın etkililiği sınanmıştır. Bu amaçla 14 oturumluk “Duygusal Zekâ Geliştirme Programı” oluşturmuştur. Örnekleme ilköğretim okulu 1. sınıf öğrencilerinden 22 öğrenci (11 öğrenci deney, 11 öğrenci kontrol grubu) oluşturmuştur. Deney grubundaki öğrencilere “Duygusal Zekâ Geliştirme Programı” uygulanmış, kontrol grubuna ise herhangi bir uygulamada bulunulmamıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği Çocuk ve Ergen Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, üstün zekâlı öğrencilere yönelik hazırlanan duygusal zekâ geliştirme programının öğrencilerin duygusal zekâ seviyelerini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Karayılmaz (2008), çalışmasında anasınıfına devam eden çocukların duygusal zekâ ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Okul öncesi dönemde temelleri atılan sosyal beceriler ve duygusal zekâ arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapmış olduğu çalışmasının örneklem grubunu; alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarının, anasınıfına devam eden çocuklar arasından tesadüfi olarak seçilen, 266 çocuk, bu çocukların anne ya da babaları ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak çocukların duygusal zekâlarını belirlemek için “Sullivan Çocuklar için Duygusal Zekâ Ölçeği”, “Sullivan Öğretmenler için Çocukların Duygusal Zekâsını Değerlendirme Ölçeği” ve çocukların sosyal uyum ve becerilerini ölçmek için “Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği” kullanılmıştır. Çocukların duygusal zekâ ve sosyal uyum becerilerine etki ettiği varsayılan cinsiyet, sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, doğum sırası değişkenleri de çalışmada incelenmiştir. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ ve sosyal uyum becerileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda; araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin

toplam puan ortalamalarına ilişkin bulgularda çocukların cinsiyet ve kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılığın bulunmadığı belirlenmiştir. Çocukların sosyoekonomik düzeyleri ve doğum sıralarına göre ise anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Harmata, Deniz ve Durmuşoğlu-Saltalı (2009)'nın yapmış oldukları çalışmanın amacı, ilk çocukluk yaşantıları ile şekillenmiş olan bağlanma stillerinin (güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı) duygusal zekâ yetenekleri ile anlamlı ilişkilerinin olup olmadığının belirlenmesi ve bağlanma stillerinin duygusal zekâ yeteneklerini anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını saptamaktır. Araştırmanın örneklemini Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler arasından tesadüfi küme örnekleme yöntemiyle seçilen 272 kız ve 191 erkek öğrenci olmak üzere toplam 463 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler, “İlişki Ölçekleri Anketi” ve “Bar-On Duygusal Zekâ Anketi” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde bağlanma stillerinin (güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı) bütün olarak duygusal zekâ yeteneklerini (kişisel beceriler, kişiler arası beceriler, uyumluluk, stresle başa çıkma ve genel ruh hâli) anlamlı düzeyde yordadığı anlaşılmıştır. Duyguları algılama, duygulardan yararlanma, anlama, düzenleme ve yönetme gibi faktörler ile güvenli bağlanma stili arasında pozitif bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir. Güvenli bağlanma stilinde olan bireylerin kişisel becerileri oluşturan öz bilinç, özsaygı, duygusal farkındalık ve kendini gerçekleştirme açısından korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanan bireylerden daha olumlu özelliklere sahip oldukları belirtilmiştir. Sonuç olarak, güvenli bağlanma stilinin duygusal zekâ yetenekleri ile pozitif yönde ilişkili olduğu, korkulu bağlanma stilinin ise negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Topuksal (2011) yapmış olduğu çalışmada ilköğretim ikinci kademe çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ana-baba tutumları, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklı olup olmadığı incelenmiştir. 289 kız, 314 erkek olmak üzere toplam 603 çocuğun örneklemini oluşturduğu çalışmanın verileri çocuklardan “Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği Çocuk ve

Ergen Formu”, anne ve babalardan ise “Anne Baba Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin Duygusal Zekâ Ölçeğinin alt boyutlarında (Bireylerarası boyutu, Stres Yönetimi ve Uyum boyutu) aldıkları puanların daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu boyutların en düşük puanları ise ihmalkâr ana-baba tutumuna sahip öğrencilerde olduğu saptanmıştır. Cinsiyete göre kız öğrencilerin birey içi ve bireylerarası duygusal zekâ puanlarının, erkek öğrencilerin ise stres yönetimi duygusal zekâ puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ana baba tutumu ve sınıf düzeyi etkileşimi ile ana-baba tutumu ve cinsiyet etkileşimi açısından, duygusal zekâ ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Durmuşoğlu-Saltalı ve Arslan (2011) yaptıkları araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden altı yaşındaki çocukların duygusal becerilerini etkileyen bazı değişkenleri (okul öncesi eğitime devam süresi, cinsiyet ve anne babanın eğitim düzeyi) incelenmiştir. Araştırmaya anaokullarına devam eden 306 (135 kız ve 171 erkek) çocuk katılmıştır. Araştırmada “6 Yaş Çocuklarının Duygusal Becerilerinin Değerlendirme Testi” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anaokuluna devam eden altı yaşındaki çocukların duygusal becerilerinde; cinsiyet, anne ve babanın eğitim düzeyi, eğitim görme süresi ve kardeş sayısı gibi değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür. Çocukların duygusal becerilerinde okul öncesi eğitimi 2 yıl ve daha fazla alanların puan ortalamalarında, 1 yıl alanlara göre anlamlı düzeyde fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre, kızların duyguları tanıma, anlama, ifade etme ve toplam duygusal becerilerinin puan ortalamasıyla birlikte duygusal becerilerinin erkeklerden anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularında; annelerin ve babaların eğitim seviyesinin arttıkça, çocukların duygusal becerilerinin de arttığı görülmüştür. Anneleri üniversite mezunu olan çocukların, anneleri ilkökul mezunu olanlara göre duygusal beceri puanları daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim süresi incelendiğinde, daha önce okul öncesi eğitime devam eden çocukların duygusal

becerilerinin, ilk kez okul öncesi eğitim gören çocukların duygusal becerilerine göre anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kardeş sayısı incelendiğinde, kardeşi olmayan çocuğun duygusal düzeyi, iki veya üç kardeş olan çocuklardan anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, çalışmada, evdeki çocuk sayısı üçten fazla olduğunda, çocukların duygusal zekâsının azaldığı saptanmıştır.

Akaydın (2015)'in yapmış olduğu çalışmanın amacı, okul öncesi eğitimi alan 6 yaş grubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın verileri; annelerin ve çocukların demografik özelliklerini belirleyebilmek için "Genel Bilgi Formu"; annelerin mizah tarzlarını ölçebilmek için "Mizah Tarzları Ölçeği" ve çocukların duygusal zekâ düzeylerini ölçebilmek için "Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma okul öncesi kurumuna devam eden 6 yaş grubu 206 çocuk ve anneleriyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların duygusal zekâ puanlarında; yaş, çocuğun cinsiyeti, devam ettiği okul öncesi eğitim kurum türü, çocuğun kurumdaki yılı, annenin yaşı, mesleği ve öğrenim durumu değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin mizah tarzları arasındaki ilişki incelendiğinde ise; çocukların duygusal zekâ boyutlarından yüzler bölümü ile annelerin kendini yıkıcı mizah boyutu arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Duygu Sosyalleşmesi ile İlgili Araştırmalar

Roberts ve Strayer (1987) yapmış oldukları çalışmada; ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri tepkiler ile çocukların sosyal gelişimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla; ebeveynlerin okul öncesi çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkiler, ebeveynliğin genel boyutları (içtenlik ve kontrol) bağlamında incelenmiş ve bu tepkilerin çocukların gelişimiyle olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Çalışmanın örneklemini orta sosyoekonomik düzeyden gelen 5-6 yaş

grubu 30 çocuk ve aileleri oluşturmuştur. Ebeveyn-çocuk etkileşimleri hakkındaki veriler; ev gözlemleri, ebeveyn raporları, gözlemci derecelendirmeleri ve çocuklarla görüşmeler yoluyla ailelerden toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda; ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına karşı etkili ve duruma uygun tepkiler verdikleri gözlenmiştir ve bu tepkilerin çocukların okul içindeki gelişimleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çocukların olumsuz duygularına destekleyici tepkiler vermeyen anne ve babaların çocuklarının sosyal davranışlarının ve özgüvenlerinin olumsuz bir şekilde etkilendiği bulunmuştur.

Denham, Renwick ve Holt (1991) yaptıkları çalışmada anne çocuk etkileşimlerinin okul öncesi çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine olan etkisini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini, orta-üst sosyoekonomik düzeyden gelen 33-56 aylık 25'i kız ve 23'ü erkek toplam 48 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmada ölçek olarak, "Baumrind Okul Öncesi Davranış Ölçeği (Baumrind Preschool Behavior Q – Sort)" ve "Behar Problem Davranış Anketi (Behar Problem Behavior Questionnaire)" kullanılmıştır. Ayrıca araştırmada anne çocuk etkileşimini gözlemlemek için yapılandırılmış laboratuvar ortamında annelere belirli görevler verilerek gözlem yapılmış ve yapılan gözlemler video kaydına alınmıştır. Araştırma sonucu; tutarlı anne davranışlarının ve olumlu duygu tepkilerinin çocuğun olumlu sosyal davranış, özgüven ve olumsuz duygularla baş etme becerilerini geliştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca çalışmada, çocukların akran ilişkileri ve kendine olan güvenleri ile annelerin çocukların duygularına verdikleri olumlu tepkiler arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Cinsiyet değişkeni incelendiğinde; erkek çocukların gösterdikleri olumlu sosyal davranışların kız çocukların gösterdiklerinden daha düşük olduğu, erkek çocuklardaki bu düşük düzey ile anne – çocuk etkileşimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Çocukların öfke duygusuna annelerin verdikleri cezalandırıcı ve küçümseyici tepkilerin sonucunda; çocukların öfke duygusuyla başa çıkma konusunda yetersiz

kaldıkları vurgulanarak bu tepkilerin çocukların duygu kontrolünü olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

Denham, Zoller ve Couchoud (1994) 39 ve 44 aylık 53 okul öncesi dönemdeki çocuk ile annelerinin örneklem oluşturduğu çalışmada, çocukların duyguları anlama becerisi üzerinde çalışılmıştır. Çocuklar ve anneleri 4-6 hafta arası laboratuvarında 1.5 saat boyunca Legolarla yapılandırılmış oyun ortamında ve ev ziyaretlerinde serbest oyunlarda gözlenmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak; çocuklara “Duyguları İsimlendirme (Emotion Labeling) Ölçeği”, “Duyguları Anlama Testinin (Affect Knowledge Test)” kukla hikâye alt ölçeği, “Genel Dil Gelişimi Testi”, annelere “Minnesota Çocuk Gelişim Envanteri (Minnesota Child Development Inventory)” uygulanmıştır. Çocukların duygusal yüz ifadelerini isimlendirmesi, anlaması ve durumsal duygu bilgisi hakkında kuklalar kullanarak duyguları anlama ile ilgili yapılan çalışmada yaşı büyük çocukların duygusal durumlara verdikleri puanların oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma, annelerin olumsuz duygusal tepkileri ile çocukların duyguları anlama becerileri arasında olumsuz yöndeki ilişkiye dikkat çekmiştir. Ayrıca çalışmada çocuğun olumsuz duygularına yönelik annelerin sık sık kızgınlık göstermesinin ve olumsuz duyguları cezalandırmasının, çocuklarının duyguları anlama seviyelerini düşürdüğü ortaya çıkmıştır. Annelerin çocukların duygularına verdikleri olumsuz tepkiler ve cezalandırıcı sosyalleştirme tepkileri ile çocukların duyguları ifade etmesi ve anlaması arasında negatif bir ilişki olduğu; annelerin olumsuz duygularını (özellikle kızgınlık duygusunu) şiddetli şekilde çocuğa yansıtmasının, çocuğun duyguları anlama becerisini olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Eisenberg, Fabes ve Murphy (1996) yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı tepkileri ile çocuklarının sosyal yeterliliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın örneklemini 98-155 aylık 65 kız ve 83 erkekten oluşan 148 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Çalışmada veriler, “Annelerin Olumsuz Duygularla Baş Etme

Ölçeği (Coping with Negative Emotions)”, odaklı gözlemler ve görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmada; temel çalışma değişkenlerinin çocukların yaş, cinsiyet ve sosyal isteklilik puanlarıyla olan ilişkileri, annelerin ve babaların çocukların olumsuz duygularına olan tepkileri arasındaki farklarla birlikte ebeveynlerin, öğretmenlerin ve çocukların sosyal işlevsellikle ilgili raporları arasındaki ilişkileri belirtilmiştir. Araştırma sonucu; ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkilerin, çocukların sosyal becerileri ve prososyal davranışlarıyla ilişkili olduğu hipotezini desteklemiştir. Araştırma sonucunda; annenin probleme odaklı davranışlarının çocuğun sosyal davranışları ve olumsuz duygularıyla baş etme becerisi ile pozitif olarak ilişkili olduğu, ancak annenin önemsememe davranışlarının daha düşük derecede sosyal yeterlilik ve daha yüksek derecede baş etmeyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Babalarının çocuklarının olumsuz duygusallığına ilişkin algıları, kendi sıkıntılı ve cezalandırıcı tepkileriyle pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada, annelerin çocuklarının olumsuz davranışlarına verecekleri tepkinin çeşidi ve derecesinin, ebeveynlik görevinden sağlayacakları doyum ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Yaş değişkeni incelendiğinde, çocuğun yaşının anne ve baba alt ölçekleri ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı belirtilmiştir. Cinsiyet değişkeni incelendiğine; bazı alt ölçeklerdeki anneyle ilgili yanıtlar çocuğun cinsiyeti ile ilişkili bulunarak annelerin cezalandırma tepkileri puanlarının erkek çocuklar için kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Babaların alt ölçeklere yanıtları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin (2001)’nin yaptıkları çalışmanın amacı, ailelerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri tepkiler ile çocukların sosyal yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca araştırmada, çocukların duygusal sosyalleşmesinde ebeveynde var olan olumsuz duygu durumlarının rolü de incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 40-77 aylık 57 çocuk (33 kız, 24 erkek) ve aileleri oluşturmuştur. Çalışma grubundan veriler; “Annelerin Olumsuz Duygularla Baş Etme Ölçeği (Coping with Negative Emotions)”, çocukların sosyal

gelişimlerini değerlendirmek için öğretmen tarafından doldurulan “Sosyal Duygusal Gelişim Anketi” kullanılarak ve haftanın her günü ve beş ay boyunca, serbest oyun zamanı sırasında çocukların duygusal tepkilerinin gözlemlenmesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda; ebeveynlerin çocuklarının duygularına yönelik gösterdikleri duygusal tepkileri (duygu sosyalleştirme davranışları), çocukların sosyal ve duygusal işlevlerini nasıl etkilediğini belirlemede önemli rol oynadığı görülmüştür. Cinsiyet değişkeni; olumsuz duygusal cevap verme oranı ve olumsuz duygu yoğunluklarına göre farklılık gösterip göstermediğine göre incelendiğinde, kızların olumsuz duyguları erkeklerden daha az yoğunlukta ifade ettiği gözlemlenmiştir. Erkeklerin olumsuz duygu ifadelerinin kızlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri yanıtlar ile çocukların yaşı ve cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çocuklarına cezalandırıcı ve sert tepkiler veren ailelerdeki çocukların olumsuz duyguları daha yoğun yaşadıkları, sosyal ortamdaki becerilerinin daha düşük olduğu ve akran ilişkilerinde güçlükler yaşadıkları görülmüştür. Bununla birlikte, çocuğun sosyalleşmesinin desteklenmesi için, ailelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik kullandıkları baş etme stratejilerinin önemli olduğu belirtilmiştir.

Laible ve Thompson (2002)’nin yaptıkları deneysel çalışma; 30 aylıkken görülen anne çocuk çatışmasının sıklığı ve farklılıkların, daha sonraki yıllarda (36 aylık) çocukların sosyal duygusal gelişimindeki bireysel farklılıklarla nasıl ilişkili olduğunu incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 33’ü kız 30’u erkek toplam 63 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Çocuklar ilk kez 30 aylıkken, sosyal duygusal ve ahlaki becerilerinin hızla gelişmeye başladığı bir zamanda, anneleriyle birlikte yapılandırılmış laboratuvar ortamında 6 ay boyunca gözlenmiş ve yaşadıkları tartışmaları belirlemek için onlara belirli görevler verilmiştir. Ayrıca anne-çocuk etkileşimi, oyun odasındaki serbest oyun etkinliği sırasında ve doğal ev ortamı gözlemlerinde de gözlenmiş ve video kaydına alınmıştır. Çocuklar 36 aylık olduğunda da anneleriyle beraber tekrar laboratuvar ortamına alınmış ve veriler analiz edilmiştir. Çocukların sosyal duygusal becerileri, duygusal

anlayışı, erken vicdan gelişimi ve aile ilişkileri kavramlarını değerlendirmek üzere tasarlanmış bir dizi yapılandırılmış videoya çekilmiş; laboratuvar değerlendirmesinde ölçülmüştür. Araştırma sonucunda; cinsiyet değişkeni incelendiğinde; kız çocuklar, erkek çocuklarına göre daha fazla prososyal davranışlar ve ilişkiler, daha yüksek sözel yeterlilik ve davranışsal içselleştirme göstermiştir. Anne çocuk çatışmalarında yüksek derecede savunma düşük derecede şiddet stratejisi kullanan annelerin çocukları çatışma yaşadıklarında anneleriyle benzer derece strateji kullanmıştır. Anne ile çocuk arasında yaşanan çatışmaların çocukların sosyal-duygusal gelişimleriyle bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak, çatışma içinde sık sık çatışmayı hafifletme ve çözme isteği gösteren, yapıcı olan annelerin; sosyal duygusal gelişimlerinde ilişkileri daha sosyal ve tutarlı bir tutumla algılayan prososyal davranışlar gösteren çocuklara sahip oldukları görülmüştür. Anne çocuk çatışmasında annenin göstermiş olduğu duygu odaklı tepkilerin çocuklardaki erken vicdan gelişiminde önemli olduğu, çatışmalardaki duygu söylemlerinin ahlaki duygu (suçluluk, empati vb.) gelişimini teşvik ettiği belirtilmiştir. Anne çocuk çatışmasının sıklığı ve çatışma farklılıkların, daha sonraki yıllarda çocuklarda görülen sosyal duygusal ve prososyal davranış gelişim farklılıklarıyla ilişkili olduğu ileri sürülmüştür.

Ahn (2005), çocuk bakım merkezindeki anaokulu öğretmenlerinin duygusal sosyalleşme stratejilerini incelemek amacıyla gözlemsel bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın katılımcıları; Pensilvanya'daki üç çocuk bakım merkezinde tam gün çalışan, 12 anaokulu öğretmeni (11 kadın, 1 erkek)'dir. Öğretmenler; serbest oyun saatinde, öğretmenin yönettiği etkinliklerde, kahvaltı ve açık hava saatlerinde gözlemlenerek çocuklarla olan etkileşimleri kaydedilmiştir. Her öğretmen toplamda en az 30 saat gözlenmiştir. Verilerin niteliksel analizi, çocuk bakım merkezindeki öğretmenlerin çocukların duygusal ifadelerine çeşitli stratejilerle cevap verdiğini göstermiştir. Gözlemler daha sonra öğretmenin çocukların olumlu duygusal ifadelerine tepkisi (olumlu duygusal ifadeyi ve empatik davranışı destekleme gibi), çocukların olumsuz duygularına tepkisi (çocukların

duygularına empati gösterme, fiziksel rahatlık sağlama, dikkatini dağıtma, duyguların yapıcı ifade yollarını gösterme, problem çözme) şeklinde ayrılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda öğretmenlerin olumlu duyguları yorumlayarak sözel olarak pekiştirdikleri, çocukların empatik davranışlarını destekledikleri görülmüştür. Çocukların olumsuz duygularına karşı öğretmenlerin; dikkat dağıtımı, problem çözme ve duygu ifade etmenin alternatif yollarını öğretme vb. çeşitli stratejilere sahip oldukları, çocukların üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygularını sözel olarak ifade etmelerine imkân verdikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmenler, çocukların üzüntü ve öfke duygularını çocuklara kabul ettirerek olumsuz duygulara kimi zaman sahip olunabileceğinin normalliğini çocuklara ifade etmişlerdir.

McElwain, Halberstadt ve Volling (2007)'in yapmış oldukları çalışmanın temel amacı, annelerin ve babaların çocukların olumsuz duygularına verdikleri tepkilerin çocuklardaki sosyal duygusal yansımalarla nasıl ilişkili olduğunu, özellikle de duyguları anlama becerileri ve akran ilişkilerini nasıl etkilediğini incelemektir. Araştırma, orta sosyoekonomik düzeyden gelen 60-79 aylık 55 çocuk ve anneleriyle yürütülmüştür. Çalışmadaki veriler; “Çocukların Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği (Coping with Children’s Negative Emotions Scale)”, laboratuvar ortamında yapılan gözlemler, çocuk ile yapılan görüşmeler ve aileden alınan bildirimler yoluyla elde edilmiştir. Laboratuvar ortamındaki gözlemlerde, çocuk-akran ilişkileri serbest oyun zamanında 20 dakika boyunca izlenmiş ve video kaydına alınmıştır. Çalışmada, çocukların akran ilişkilerinde yaşadıkları problem davranışlar ile annelerin çocuklarına verdikleri üzücü ve cezalandırıcı tepkiler arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Anne ve babaların verdikleri destekleyici tepkiler ile çocuklarının yaş ve cinsiyetleri arasında ilişki bulunmamıştır. Ayrıca çalışma sonucunda; anne-babanın destekleyici tepkileri ile çocukların akranlarıyla oyunlarında daha prososyal davranışlar (işbirliği, oyuncak paylaşımı vb.) sergilediklerini, ebeveynin destekleyici tepkilerinin çocukların akran ilişkilerinde ortaya çıkan çatışma ve olumsuz duygu durumlarının azalmasına katkı sağladığı görülmüştür.

Warren ve Stifter (2008) yaptıkları çalışmada, çocukların duygu benliklerinin gelişmesine katkıda bulunan duygu sosyalleşme süreçlerini incelenmiştir. Çalışmanın amacı, annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerini çocuklardaki duygusal öz farkındalığın gelişimi açısından incelemektir. Çalışma; örnekleme itibarıyla 48 ve 60 aylık, 38 kız ve 40 erkek çocuk ve annelerinden oluşmakta, dört buçuk yıl laboratuvar gözlemleri yapılan boylamsal desenli bir çalışmadır. Araştırmada ölçek olarak, annelerin çocuklarına verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerini değerlendirmek için “Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği (Coping with Children’s Negative Emotions Scale)”, annelerin duygularını ifade etme şekillerini değerlendirmek için “Aile İçinde Kendini İfade Etme Anketi (Self-Expressiveness in the Family Questionnaire SEFQ)” ve çocukların alıcı dil becerileri için “Peabody Resim Kelime Testi (Peabody Picture Vocabulary Test-Revised)” kullanılmıştır. Ayrıca anneler ile görüşmeler yapılmış ve dört buçuk yıl belirli aralıklarla laboratuvar ortamında anne-çocuk etkileşimi gözlenmiştir. Araştırmada; anne duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocuklardaki duygu farkındalığı (mutluluk ve üzüntü duyguları) ve ifade etme yetenekleri arasında ilişki bulunmuştur. Annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinden destekleyici tepkilerin çocuklar üzerinde pozitif etkiler yarattığı belirtilmiştir. Çocukların olumsuz duygularını kabul etmek ve onlarla nasıl başa çıkılacağı konusunda üretken yollar izlemenin (baş etme stratejilerini modellemek, çözüm sürecine çocuğu dâhil etmek), çocukların olumlu duygu deneyimlerini ifade etme yeteneklerini geliştirdiği görülmüştür. Ayrıca bu tepkiler, çocukların duygu düzenleme sürecinde onlara olumlu bir ortam yaratmıştır. Çocukların alıcı dil ifadelerine bakıldığında destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, çocukların duygu ifade edebilme becerisini (hüzün, üzüntü vb. duyguları) olumsuz yönde etkilemiştir. Olumsuz anne sosyalleştirme uygulamalarına (duygu deneyimlerine izin vermemek, cezalandırıcı tepkiler) maruz kalan çocukların, üzüntü duygusunu ifade etme eğiliminde olsalar da bu duyguyu ifade ederken zorlandıkları görülmüştür. Araştırmada kız ve erkek çocukların öz farkındalıklarında cinsiyet açısından anlamlı bir farka ulaşılmazken kızların üzüntü duygularını erkeklere göre daha yoğun

yaşadıkları belirtilmiştir. Mutluluğu daha çok ifade eden annelerin çocuklarının akranlarıyla prososyal ilişki kurdukları, öfke duygusunu baskın olarak gösteren annelerin çocuklarının ise annelerini model alarak akranlarına karşı öfke tepkileri gösterdikleri görülmüştür.

Garner, Dunsmore ve Southam-Gerrow (2008) yaptıkları çalışmada; anne-çocuk etkileşimini annelerin çocuklarının duygularına gösterdikleri tepkiler açısından inceleyerek çocuğun saldırgan ve prososyal davranışlarıyla annelerin gösterdikleri duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma, üst ve orta düzey sosyoekonomik okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu 85 çocuk ve annelerinin oluşturduğu çalışma grubuyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulama kısmında; ev ziyaretleri yapılmış ve bu ev ziyaretleri sırasında annelere çocuklara okuması için “Aile Pikniği” adlı sözsüz bir kitap verilerek (mutluluk, üzüntü, öfke, korku, sürpriz, tiksinti, suçluluk ve ilgi / heyecan ifade eden aile bireyleri kitapta tasvir edilmektedir), kitap incelemeleri videoya alınmıştır. Üçlü bir akran oyun durumu yaratılmış ve çocukların akran iletişimleri gözlemlenmiştir. Araştırmadaki veriler; ev ortamında anne-çocuk etkileşimi sırasında yapılan gözlemler, laboratuvar ortamında çocukların arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar sırasındaki gözlemler ve çocuk ile yapılan görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Çalışma sonucunda; akran ilişkileri incelendiğinde erkeklerin kızlara göre daha fazla fiziksel saldırganlık gösterdiği, çocuk yaşı ve prososyal davranış arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Çocuklarda görülen saldırganlık ve öfke tepkileri ile annelerinin olumlu duygu sosyalleştirme tepkileri kullanmaları negatif ilişki göstermiştir. Annelerin olumsuz duygulara verdikleri tepkilerin çocukların akran ilişkilerini etkilediği görülürken cinsiyet açısından yapılan değerlendirmede ise anlamlı bir farka ulaşılmamıştır.

Kurbet (2010), anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilimleri ve tutumlarını incelediği çalışmasında, örneklem grubunu

okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 277 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Çalışmadaki verilere; “Çocukların Duygularını Değerlendirme Ölçeği”, “Empatik Eğilim Ölçeği” ve “Aile Tutum ve Davranış Ölçeği” yoluyla ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda; cinsiyete göre duygu düzenleme puanları incelendiğinde kızların duygusal düzenleme puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Annelerin empatik eğilim düzeylerine ve tutumlarına göre çocukların duygusal düzenleme puanları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Çocuklarının olumsuz duygularına karşı onlara destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri veren annelerin çocuklarının, destekleyici olmayan tepkiler veren annelerin çocuklarına göre duygusal düzenleme becerilerinde daha başarılı oldukları ve anne tutumunun çocukların duygusal düzenleme becerilerini etkilediği sonucuna varılmıştır. Duyguları karşısında destekleyici tutumla karşılaşan çocukların olumsuz duyguları ile baş edebildikleri ya da olumlu duygularının kontrollü biçimde devamını sağlayabildikleri belirtilmiştir.

Root ve Stifter (2010) yaptıkları çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranış geliştirme becerilerinde annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının rolünü incelenmiştir. Araştırma, ortalama 54 aylık olan 72 çocuk ve aileleriyle yapılan boylamsal desenli bir çalışmadır. Çalışmada, “Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği (Coping with Children’s Negative Emotions Scale)”, “Çocuk İçin Mizaç Ölçeği (Observations of Child Temperament Scale)”, “Oyun Gözlem Ölçeği (Rubin’s Play Observation Scale)” ve “Çocuk için Sağlıklı Sosyal Gelişim Ölçeği (Social Health Profile for Children)” kullanılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında; 4.5 yaşındaki çocukların sosyal davranışlarının değerlendirilmesi yapılarak annelerinin duygu sosyalleştirme tepkileri incelenmiştir. 2 yıl sonra çocuklar oyun ortamı yaratılan bir laboratuvarında akran ilişkileri (tanıdık ve tanıdık olmayan) incelenmek üzere gözlemlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerine çocukların sınıf içi sosyal davranışlarına yönelik anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının erken çocukluk dönemindeki çocukların sosyal davranış gelişimlerinde önemli etkisi olduğu belirtilmiştir. Annelerin

duygu sosyalleştirmelerindeki destekleyici tepkilerin çocukların akran ilişkilerinde olumlu etkiler yarattığı, çocuklarının oyun grubu gözlemlerinde yabancı oldukları ortamlarda daha girişken oldukları, grup oyunlarında akran etkileşimlerinde daha olumlu davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Buna karşılık cezalandırıcı ve küçümseyici tepkiler gösteren annelerin çocuklarının sosyal ilişkilerini ve gelişimini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Çocuklarının olumsuz duygularını hassas (güven veren vb.) ve yapıcı (baş etme becerileri öğretme vb.) tarzında yanıtlayan annelerin, çocuklarının duygusal yeterliliğini güçlendirdikleri görülmüştür. Ayrıca bulgular, annelerin destekleyici olmayan tepkileri ile çocukların sınıf içinde sergiledikleri problem davranışları arasında pozitif ilişki olduğunu göstermiştir.

Öztürk (2011), çalışmasını Ebeveynlik nitelikleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal-duygusal yeterliği arasındaki ilişkileri inceleme amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın örneklem grubu, 48 ve 60 aylık 112 çocuk ve annelerinden oluşmuştur. Ebeveynlik nitelikleriyle ilgili bilgi, laboratuvar ortamında gözlenen anne çocuk etkileşimlerinden ve annenin kendi bildirimlerinden; sosyal duygusal yeterlikle ilgili bilgi ise çocukların yaşlarına uygun yarı yapılandırılmış uygulamalar, standart testler ve anne ile öğretmenin bildirimlerinden alınmıştır. Çalışmanın bulguları arasında; sosyal duygusal yeterlik açısından kız çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin daha yüksek olduğu, ebeveynlik uygulamaları boyutunda annenin kullandığı duygu tepkileri kontrolünün cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmadığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışma sonucunda; ebeveynlerin sosyalleştirme hedefleri kapsamında otoriter ebeveynlik stilini daha fazla gösterdikleri ve sosyal beceriyi kazandırma hedefinin daha öncelikli olduğu, demokratik ebeveynlik stilinin duygu düzenleme ve bağlanma üzerinde düzenleyici bir etkisi olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Anne-çocuk arasındaki duygusal içerikli iletişimde annelerin; en çok duyguyla ilgili çocuğa bilgi sağlama, daha sonra onaylama ve en son olarak da derinleştirme stratejilerini kullandıkları gözlenmiştir.

Kılıç (2012)'ın çalışmasının amacı; 48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerileri ile annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın örneklem grubunu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-72 aylık 220 çocuk ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın verileri “Duyguları Anlama Testi (Affect Knowledge Test)”, “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale)” ve “Türkçe Alıcı ve İfade Edici Dil Testi” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda; duyguları anlama becerisi, çocukların yaşlarına bağlı pozitif artış gösterirken cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Annelerin sosyalleştirme davranışlarında destekleyici tepkileri ile annelerin mesleği, öğrenim düzeyi ve ailenin sahip olduğu gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ancak annelerin destekleyici olmayan tepkilerine bakıldığında, bu tepkiler; annelerin mesleğine, öğrenim düzeyine ve ailenin sahip olduğu gelir düzeyine göre farklılık göstermiştir. Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına destekleyici olan ve destekleyici olmayan tepkileri, çocukların cinsiyetine ve içinde bulunduğu aya göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Destekleyici olmayan anne tepkilerinin çocukların içinde bulunduğu yaşın temel etkisine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı ancak bu etkinin oldukça küçük olduğu görülmüştür. Çocukların duyguları anlama becerileri ile annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik duygu sosyalleştirme davranışları arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Altan Aytun, Yağmurlu ve Yavuz (2013) çalışmaları Türk annelerin duygu sosyalleşme davranışlarını inceleyen ilk araştırmalardan biridir ve çalışma aynı zamanda “Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği” nin (CCNES, Fabes vd., 1990) psikometrik özellikleri hakkında da bilgi sunmaktadır. Okul öncesi kurumlarına devam eden 4-6 yaş 141 çocuğun annesi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Veriler “Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği (The Coping with Children’s Negative Emotions Scale-CCNES)”, “Çocuk Yetiştirme Anketi (The Child Rearing Questionnaire-CRQ)” ve “Kısa Mizaç Ölçeği (STSC)” kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde; anne

duygu sosyalleştirme tepkileri (destekleyici ve destekleyici olmayan) ile çocukların duygusal tepkileri arasında ilişki görülmüştür. Annelerin çocuk yetiştirme davranışları ile duygu sosyalleştirme tepkileri incelendiğinde, bu iki ebeveynlik alanı (çocuk yetiştirme tutumu ile duygu sosyalleştirme tepkileri) arasında tutarlılıklar ortaya çıkmıştır. Olumlu çocuk yetiştirme tutumlarının; yüksek düzeyde duygu odaklı ve probleme odaklı destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerine teşvik ettiği görülmüştür. Ayrıca olumlu çocuk yetiştirme tutumlarına sahip annelerin daha düşük düzeyde destekleyici olmayan duygu tepkileri verdikleri bildirilmiştir. Araştırmanın değişkenlerinden, annenin eğitim düzeyi ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça annelerin problem odaklı sosyalleştirme tepkilerinde artış görülürken verdikleri tepkilerde daha çok duygusal teşvik ifadeleri kullandıkları sonucuna varılmıştır.

Farklı negatif duygusal tepkilerin (korku, üzüntü, öfke vb.), duygu sosyalleştirme literatüründe tek tip bir yapı olarak ele alınmasına karşın Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu (2012), ayrık duygular üzerine yaptıkları çalışmalarında; çocukların üzüntü ve öfke duygularına karşı annelerin verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerini incelemiştir. Araştırma kapsamında; çocukların üzüntü ve öfke duygularının annelerde farklı duygu sosyalleştirme tepkilerine yol açıp açmadığı, öfke ve üzüntü duygularına karşı verilen duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocukların sosyal uyumu ve duygu düzenleme becerilerine olan etkileri incelenmiştir. Cinsiyet ve anne eğitiminin rolü çalışmanın bağımsız değişkenleridir. Araştırma sonucunda üzüntü ve öfke duygularına verilen sosyalleştirme tepkilerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Anne eğitim düzeyine göre yapılan incelemede, eğitim seviyesi daha yüksek olan annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinde küçümseyici ve cezalandırıcı tepkileri daha az onayladıkları görülmüştür. Türk annelerin çocuklarındaki öfke duygusuna kıyasla üzüntü duygusuna yönelik daha fazla destek verdiği (çocuğun sıkıntısıyla başa çıkmanın yollarını tartışmak, duygu ifadesine teşvik etmek) görülmüştür. Annelerde çocuklarının üzüntü duygusuna karşılık verilen duygu sosyalleştirme tepkilerinden problem odaklı tepki

düzeşinin yüksek olduğu görölmüştür. Annelerin çocuklarının kızgınlık ve üzüntülerine benzer derecede duygu odaklı tepkiler (dikkati dağıtma ve rahatlama yoluyla çocuğın sıkıntısını azaltmak) gösterdikleri, dikkati yeniden odaklanma stratejisini çocuklarda var olan olumsuz duygulara karşı etkili bir strateji olarak benimsedikleri belirtilmiştir.

Blair vd. (2014), yapmış oldukları çalışmada, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının erken çocukluk ve orta çocukluk dönemindeki çocukların arkadaş ilişkilerini dolaylı olarak nasıl etkilediği incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi; 179’u kız 157’si erkek 336 çocuk, anneleri ve öğretmenlerinden oluşmuştur. Veriler beş yıllık dönem boyunca çocuklar 5., 7. ve 10. yaşlarındayken üç aşamalı şekilde toplanmıştır. Ayrıca çocukların davranışları ile ilgili olarak, anaokulu ve ikinci sınıf öğretmenlerinden toplanan veriler de çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmada veriler yapılan grup odaklı gözlemler, görüşmeler, “Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği (Coping with Children’s Negative Emotions Scale)” ve “Duygu Düzenleme Kontrol Listesi (Emotion Regulation Checklist)” yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçları; çocukların erken ve orta çocukluk dönemlerindeki ilişkisel veriler incelendiğinde anne duygu sosyalleştirme davranışlarıyla şekillenen çocuklardaki duygusal süreçlerin önemini vurgulayacak niteliktedir. Çalışma sonucuna bakıldığında; annelerin 5 yaşındaki destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile bu çocukların 7 yaşındayken duygu düzenleme becerileri arasında pozitif ilişki, ayrıca destekleyici olmayan tepkiler ile duygu düzenleme becerileri arasında negatif ilişki görölmüştür. Ayrıca destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin, daha sonraki yıllarda duygu düzenleme becerilerine olumlu veya olumsuz etkilerinin çocukların akran ilişkilerindeki değişiklikleri öngördüğü belirtilmiştir. Annelerin çocukların olumsuz duygularına karşı izlemiş oldukları duygu sosyalleştirme tepkilerinin (cesaretlendirici bir şekilde duyguyla baş etme stratejileri, duygular hakkında konuşmak ve teşvik etmek, duyguların yönetiminde yardım odaklı olmak) orta çocukluk dönemindeki çocukların duygu düzenleme becerilerinin gelişmesine aktif olarak katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özkan (2015)'ın yapmış olduğu çalışmada; annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile 5-6 yaş grubu çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerileri incelenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocuk ve bu çocukların anneleri çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmanın verileri; annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek için “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği (ÇODBEÖ)”, çocukların benlik algılarını ölçmek amacıyla “Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği (DBAT)”, sosyal problem çözme becerilerini ölçmek amacıyla ise “Wally Sosyal Problem Çözme Testi” kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri ile annenin yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu ve çocukların yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca çocukların öz saygı, öz yeterlilik ve benlik algısı puanları ile annelerin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu tepkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Çocukların problem çözme becerileri incelendiğinde; annelerinin destekleyici olan ve destekleyici olmayan duygu tepkilerinin, çocukların sosyal problem çözme becerilerini anlamlı bir şekilde açıklayamadığı bulunmuştur. Değişkenler arası ilişkilere bakıldığında çocukların hem akranlara hem de yetişkinlere yönelik sosyal problem çözme beceri puanları ile öz saygı ve öz yeterlilik puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Yapılan araştırmada okul öncesi eğitim alan dört ve beş yaş grubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda çocuk ve ebeveynlerin demografik özelliklerine göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını incelenmiştir. Araştırma bu yönüyle ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Eğitim alanındaki araştırmada en yaygın kullanılan yöntem betimsel tarama çalışmasıdır. Korelasyonel olarak adlandırılan ilişkisel tarama modelleri; iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini, herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013; Karasar, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ankara ili Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokullarına devam eden dört ve beş yaş gurubundaki

246 çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, zamanın kısıtlı olması nedeniyle ve araştırma verilerinin gönüllü annelerden toplanabilmesi için uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Toplanan 246 veri içerisinde eksik bölümler bulunan 17 veri çıkarıldıktan sonra 229 veri üzerinden araştırma gerçekleştirilmiştir. Dört ve beş yaş grubunda 229 çocuğun ve ebeveynlerinin demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3

Çocukların ve Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	Kategoriler	f	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	120	52,4
	Erkek	109	47,6
Çocuğun Yaşı	48-60 Ay (4 Yaş)	86	37,6
	61-72 Ay (5 Yaş)	143	62,4
Çocuğun Kardeş Sayısı	Tek çocuk	53	23,1
	Bir	111	48,5
	İki ve üstü	65	28,4
Çocuğun Doğum Sırası	Birinci çocuk	134	58,5
	İkinci çocuk ve üstü	95	41,5
Annenin Yaşı	29 ve altı	52	22,7
	30-32	65	28,4
	33-35	57	24,9
	36 ve üstü	55	24,0
Babanın Yaşı	33 ve altı	59	25,8
	34-36	70	30,6
	37-39	53	23,1
	40 ve üstü	47	20,5
Anne Öğrenim Durumu	Ortaokul ve altı	33	14,4
	Lise	86	37,6
	Üniversite ve üstü	110	48,0
Baba Öğrenim Durumu	Ortaokul ve altı	38	16,6
	Lise	70	30,6
	Üniversite ve üstü	121	52,8
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	69	30,1
	Çalışmıyor	160	69,9
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	219	95,6
	Çalışmıyor	10	4,4
Anne ve Çocuğun Birlikte Geçirdiği Zaman (oyun, kitap okuma vb.) Süresi	1 saat ve altı	94	41,0
	1-2,5 saat arası	80	34,9
	3 saat ve üstü	55	24,0
Aylık Hane Geliri	2750 ve altı	74	32,3
	2751-5500	106	46,3
	5501 ve Üstü	49	21,4
Toplam		229	100,0

Tablo 3'te çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine göre dağılımları sunulmuştur.

Çocukların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, %52,4'ünün kız ve %47,6'sının erkek olduğu görülmektedir.

Çocukları yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, çocukların %37,6'sının 4 yaş, %62,4'nün 5 yaş olduğu görülmektedir.

Çocukların kardeş sayılarına göre dağılımları incelendiğinde, çocukların %23,1'nin kardeşi olmadığı, %48,5'nin bir kardeşi olduğu, %28,4'nün iki ya da daha fazla kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Çocukların doğum sıralarına göre dağılımları incelendiğinde, çocukların %58,5'i birinci çocuk, %41,5' ise ikinci çocuk ve üstü olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerde annenin yaşına göre dağılımı incelendiğinde, çocuklardan %22,7'sinin anne yaşı 29 ve alt yaş düzeyinde olduğu görülmektedir. Anne yaşı 30-32 yaş düzeyinde olan çocuklar çalışma grubunun %28,4'nü, annesi 33-35 yaş düzeyine sahip olan çocuklar grubun %24,9'nu, annesi 36 ve daha fazla yaş düzeyine sahip olan çocuklar ise grubun %24'nü oluşturmaktadır. Babanın yaş düzeyine göre dağılımı incelendiğinde, çocuklardan %25,8'inin baba yaşı 33 ve daha alt yaş düzeyinde olduğu görülmektedir. Babası 34-36 yaş düzeyinde olan çocuklar çalışma grubunun %30,6'sını, babası 37-39 yaş düzeyine sahip olan çocuklar grubun %23,1'ni, babası 40 ve üstü yaş düzeyine sahip olan çocuklar ise grubun %20,5'ni oluşturmaktadır.

Anne öğrenim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, annesi ortaokul ve daha alt seviyede bir eğitime sahip olan çocuklar çalışma grubunun %14,4'nü, annesi lise seviyesinde eğitime sahip olan çocuklar grubun %37,6'sını, annesi üniversite ve daha üst seviyede bir eğitime sahip olan çocuklar ise grubun %48'ni oluşturmaktadır. Baba öğrenim durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, babası ortaokul ve daha alt seviyede bir eğitime

sahip olan çocuklar grubun %16,6'sını, babası lise seviyesinde eğitime sahip olan çocuklar grubun %30,6'sını, babası üniversite ve daha üst seviyede bir eğitime sahip olan çocuklar grubun %52,8'ni oluşturmaktadır.

Anne çalışma durumuna göre dağılıma bakıldığında, çocukların %30,1'inin annesi çalışmakta, %69,9'nun ise annesi çalışmamaktadır. Baba çalışma durumuna göre dağılıma bakıldığında, çocukların %95,6'sının babası çalışmakta, %4,4'nün ise babası çalışmamaktadır.

Anne ile çocuğun birlikte geçirdiği zaman dilimlerine göre dağılımları incelendiğinde, annesi ile 1 saat ve altı zaman geçiren çocuklar grubun %41'ni, annesi ile 1-2,5 saat arası zaman geçiren çocuklar grubun %34,9'nu, annesi ile 3 saat ve üzeri zaman geçiren çocuklar ise grubun %24'nü oluşturmaktadır.

Aylık hane gelirine göre dağılım incelendiğinde, aylık hane geliri 2750 TL ve daha altında olan aileler grubun %32,3'nü, aylık hane geliri 2751-5500 TL arası olan aileler grubun %46,3'nü, aylık hane geliri 5501 TL ve daha üstünde olan aileler ise grubun %21,4'nü oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; anne, baba ve çocukların demografik özelliklerini belirlemek için 12 maddelik "Kişisel Bilgi Formu", çocukların duygusal zekâ beceri düzeylerini belirlemek için "Sullivan Çocuklar için Duygusal Zekâ Ölçeği (S-ÇDZÖ)" ve annelerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerini ölçmek amacıyla "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği (ÇODBEÖ)" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Anne, baba ve çocukların demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu çocukların; cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ile birlikte geçirdikleri zaman (oyun, kitap okuma vb.) süresi, anne ve babaların; yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, aylık hane geliri bilgilerinin öğrenilmesine yönelik maddeleri içermektedir. “Kişisel Bilgi Formu” çocukların anneleri tarafından doldurulmuştur (EK 1).

Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği (Sullivan Emotional Intelligence Scale for Children)

Sullivan (1999) tarafından geliştirilmiş, Ulutaş ve Ömeroğlu (2007a) tarafından Türkiye’de geçerlik güvenirliği yapılmış olan “Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği”, duyguları tanıma, duyguları anlama ve yönetme gibi duygusal zekâ yetilerini temel alarak; Yüzler, Hikâyeler, Anlama ve Yönetme bölümlerinden oluşmaktadır. Yüzler ve hikâyeler bölümü duyguları tanıma, Anlama bölümü duyguları anlama ve Yönetme bölümü, duyguları yönetme yetilerinin alt bölümleridir. Ölçek dört-on yaş arasında olan her çocuğa bireysel olarak uygulanabilmektedir.

Duyguları tanıma ve ifade etme duygusal zekânın temel taşıdır. Bu yetenek S-ÇDZÖ (Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği)’nin “Yüzler” bölümünde çeşitli yüz resimleri kullanılarak, “Hikâyeler” bölümünde ise hikâyedeki kahramanın duyguları ile ilgili resimler kullanılarak ölçülmektedir. S-ÇDZÖ’nün birinci bölümü olan “Yüzler” testinde amaç, çocuğun çeşitli yüz resimlerine bakarak, bu yüzlere ait duyguları tanıma yeteneğini ölçmektir. Yüzler bölümünde iki tane örnek resim ve 19 tane test resmi bulunmaktadır.

S-DCZÖ’ nün ikinci bölümündeki “Hikâyeler” testi, çocuğun dinlediği hikâyedeki ana karakterin duygularını algılama yeteneğini ölçmektedir. Bu bölüm, iki örnek hikâye ve beş

test hikâyesinden oluşmaktadır. Her bir hikâye çocuğa okunduktan sonra mutlu, üzgün, korkmuş ve sasırmış yüz çizimlerinin olduğu kâğıda bakarak hikâyedeki kahramanın nasıl hissettiğini göstermesi beklenmektedir.

S-DCZÖ' nün üçüncü bölümü olan “Anlama” testi, çocuğun kendisinin ve başkalarının hissettiği duyguları kavrama yeteneğini ölçmektedir. Bu bölüm çocuğa yüksek sesle okunan bir örnek hikâye ile üç test hikâyesini ve bunlara ait soruları içermektedir. Kısa hikâyeler çocuğa iki bölüm halinde anlatılır. Her bölümün sonunda çocuğa, hikâyedeki kişinin hissettiği ile ilgili iki soru sorulur ve cevaplar “evet, bilmiyorum, hayır” şeklinde forma kaydedilir. Bu bölümde toplam 10 soru vardır.

S-DCZÖ' nün dördüncü ve son bölümünde ise “Yönetme” testi yer almaktadır. Bu bölüm çocuğun hissettiği varsayılan bazı durumlar karşısında nasıl kararlar vereceğini ortaya çıkarmaktadır. Yönetme alt testinin işlevi, çocuğun duygusal-sosyal ilişkiler ile ilgili uygun yorumlar yapmasını sağlamaktır. Bu alt testte bir örnek durum ve üç test durumu vardır. Her durumun sonunda, çocuğa bu durumda neler yapacağı ile ilgili üç tane soru sorulur. Çocuğun cevapları “evet, bilmiyorum, hayır” şeklinde forma kaydedilir. Bu testte toplam 7 soru vardır.

Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği toplam 41 maddeden oluşmaktadır ve çocukların verdikleri doğru yanıtlara göre değerlendirilmektedir. Doğru cevapların çok olması duygusal zekânın yüksek olduğunu göstermektedir. Çocuk, tüm maddelere doğru cevap verdiğiğinde ölçekten alınabilecek en yüksek puan 41'dir (EK 2).

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Ulutaş ve Ömeroğlu (2007) tarafından yapılmış, yapılan çalışma sonucu S-ÇDZÖ' nün birinci bölümü olan “yüzler” testi için alfa değeri 0.68, “hikâyeler” testi için 0.54, “anlama” testi için 0.63 ve “yönetme” testi için 0.76 ve Duygusal Zekâ Ölçeği toplamı için .84 olarak tespit edilmiştir.

Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği 'nin kullanım izni alınmıştır (EK 3).

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale)

Anne babaların çocukların olumsuz duygularıyla başa çıkma tutumlarını ölçmek amacıyla Fabes, Eisenberg ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilen “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale)” çocukların yaşadığı öfke, korku, üzüntü, kaygı, utanma ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duyguları içeren 12 senaryodan oluşmaktadır. Senaryolara uygun altı tepki verme yaklaşımı belirtilmiştir. Annelerin bu olası yaklaşımları kullanarak her bir senaryoya ne kadar olası bir şekilde tepki vereceklerini ve o tepkinin sıklığını belirtmeleri istenmektedir. Bu altı tepki; ÇODBEÖ' nün alt ölçeklerini oluşturmakta ve bu ölçeklerden altı alt ölçek puanı elde edilmektedir.

Alt ölçeklerden birincisi “*Problem odaklı tepkiler*” anne-babanın olumsuz duyguya sebep olan sorunu çözmesi için çocuğuna yardım girişimlerini kapsar, ikinci alt ölçek “*Duygu odaklı tepkiler*” anne-babanın çocuğun duygusal olarak uyarıldığı durumlarda çocuğunu daha iyi hissetmesine yardım girişimlerini içerir. Üçüncü alt ölçek “*Duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler (Teşvik etme)*” ise çocuğun duygularını ifade etmesi için cesaretlendirici ve yardım edici anne-baba davranışlarını içermektedir. Bu üç alt ölçek puanının toplamı anne-babanın çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan tepkilerini göstermektedir.

Diğer alt ölçekleri oluşturan tepkiler; çocuğun ifadesini sözel ya da fiziksel cezalarla karşılayan “*Cezalandırıcı tepkiler*”, çocuğun duygusal tepkisinin önemini azaltan ve çocuklarının duygusal tepkilerinin önemini ne derecede dikkate alınmadığını yansıtan “*Küçümseyici tepkiler*” ve çocuğun olumsuz duygusunu üzüntü ile karşılayan “*Ebeveynde Sıkıntı*” alt ölçekleridir. Bu üç alt ölçek puanının toplamı da anne-babanın çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici olmayan tepkilerini göstermektedir.

Ölçek 12 sorudan oluşmaktadır ve her alt ölçek için alınan puanlar arttıkça söz konusu tepki sıklığı artmaktadır. Bu ölçekteki her bir madde 5 puanlı Likert ölçeğindeki 1=hiç böyle yapmam' dan 5=kesinlikle böyle yaparım' a doğru giden puanlara göre değerlendirilir (EK 4). 6 alt ölçeğe ait soru numaralarının puanları toplanarak alt ölçek puanları elde edilir ve değerlendirme yapılır (Yağmurlu ve Altan, 2010).

Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .69 ile .85 arasında değişmektedir (Fabes vd., 2002). Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği; Altan-Aytun, Yağmurlu ve Yavuz (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır ve faktör analizi sonuçlarında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları teşvik etme alt ölçeği için .87, duygu odaklı tepki için .79, problem odaklı tepki için .72, cezalandırıcı tepki için .83, küçümseme tepkileri için .86 ve üzüntü tepkisi için .65 olarak bulunmuştur.

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği' nin kullanım izni alınmıştır (EK 5).

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplandığı okullar için yetkili makamlardan gerekli izinler alındıktan sonra çalışma gurubunu oluşturan çocukların okulları önceden ziyaret edilmiş ve okul müdürleri ile görüşülmüştür. Annelerden veri toplamak için kullanılan "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği" okulda görevli öğretmenler aracılığıyla ailelere ulaştırılarak üç günlük bir süre sonunda okullardan toplanmıştır. Ayrıca Kişisel bilgi formu da çocukların anneleri tarafından doldurulmuştur. Çocuklardan veri toplamak için kullanılan "Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği" araştırmacı tarafından her çocuğa buldukları okulun uygun, gruptan ayrı ve sessiz bir alanında bireysel olarak uygulanmıştır. Ölçeğin uygulama süresi her bir çocuk için 20-25 dk. sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında çocuk ve ebeveynlerden toplanan veriler SPSS-21 paket programına işlenmiştir. Öncelikle toplanan verilerin dağılımları incelenmiş ve uç değer problemi gösteren veri olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda değişkenlere ait uç değerlerin incelenmesi aşamasında gövde yaprak grafiği ve boxplot grafikleri incelenerek çok yüksek ve çok düşük değerler uç değerler olarak yorumlanmıştır (Tan, 2016, s. 100). Ölçeklerden elde edilen puan dağılımlarının çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğine ve ölçekler arasındaki ilişkiye bakmadan önce veri dağılımının parametrik veya nonparametrik olup olmadığına karar vermek için normallik ve homojenlik testleri yapılmıştır. Ölçekten elde edilen verilere ait ölçeğin geneli ve alt faktörüne ilişkin puanların normal dağılım varsayımının sınanması için Kolmogorov-Smirnov Z testi yapılması düşünülmüştür. Fakat Kolmogorov-Smirnov testi parametrik olmayan bir yöntem olup örneklem dağılımı ile birim normal dağılımı karşılaştırır ve örneklem dağılımının normal olup olmadığı hakkında hipotez testine dayalı olarak bilgi verir (Baykul & Güzeller, 2014, s. 491). Bu bağlamda normallik varsayımının sınanmasında Kolmogorov-Smirnov istatistiğine dayalı yorumları dikkate alınmanın dışında çarpıklık ve basıklık gibi verinin kendisini direkt olarak yansıtan istatistikleri dikkate almak gerekir. Tablo 4’de normallik varsayımının test edilmesi için incelenen çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında değiştiği görülmektedir. Normallik varsayımının bir ölçüsü olarak çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 aralığında olmasının kabul edilebileceği ifade edilmektedir (Morgan, Leech, Gloeckner ve Barrett, 2004, s. 50). Test varyanslarının homojenliği yani Levene homojenlik testine ait dağılım incelendiğinde Levene İstatistiği $p > ,05$ ’e göre puan dağılımına ait test varyanslarının homojen dağıldığı yani homojenlik varsayımının sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. İki örneklemin (grup) birbirinden bağımsız olması, bağımlı değişkenlerin aralık veya oran ölçek düzeyinde ölçülmüş olması, normallik ve homojenlik varsayımlarının sağlanması parametrik test varsayımlarını karşılamaktadır (Köklü, Büyüköztürk & Bökeoğlu, 2007, s. 152-161).

Tablo 4

Çocukların ve Ebeveynlerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Normalliğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N=229	Çarpıklık	Basıklık
Duygusal Zekâ Ölçeği	Yüzler	-,565	,011
	Hikâyeler	-,962	,510
	Anlama	-,155	-,830
	Duyguları Yönetme	-,958	,234
	Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	-,586	-,036
Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği	Teşvik Etme	-,672	,518
	Duygu Odaklı Tepki	-,714	,178
	Problem Odaklı Tepki	-,486	-,418
	Cezalandırıcı Tepki	,913	,108
	Küçümseme Tepkileri	,229	-,777
	Ebeveynde Sıkıntı	,308	-,482

Tablo 4 incelendiğinde çarpıklık değerlerinin ve basıklık değerlerinin +1 ile -1 aralığında olmasından dolayı normallik varsayımını sağladığı ve Levene istatistiğine göre varyansın homojen dağıldığı görülmektedir. Analiz aşamasında duygusal zekâ ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ait dağılımlarına ve çocuğun olumsuz duygularıyla baş etme ölçeğinin alt faktörlerine ilişkin betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık) hesaplanmıştır. Ölçekler arasındaki korelasyon ilişkisine Pearson korelasyon analizi ile bakılmıştır. Çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin iki kategorili olan değişkenlere (çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı, çocuğun doğum sırası, anne çalışma durumu ve baba çalışma durumu) göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki farklılığa Independent-Samples (Bağımsız Örneklem) T-Testi analizi ile bakılmıştır. Çocukların ve ebeveynlerin demografik özelliklerine ilişkin ikiden fazla kategorili olan değişkenlere (kardeş sayısı, anne yaş, baba yaş, anne eğitim, baba eğitim, anne ile çocuğun birlikte geçirdiği zaman, aylık hane geliri) göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki farklılığa One-Way ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) ile bakılmıştır. İkiden fazla grup olan değişkenler bağlamında manidar farklılık çıkması durumunda grupların karşılaştırılması için tek yönlü varyans analizinde çoklu karşılaştırma (Post Hoc) testlerinden Tukey testi seçilmiştir (Can, 2014, s. 152).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda okul öncesi dönem çocuklar ile çocukların anne ve babalarından oluşan çalışma grubundan alınan bilgilere göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki birtakım değişkenler çerçevesinde incelenmiş; araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Çocukların Duygusal Zekâ Düzeylerine İlişkin Bulgular

Bu kısımda 1. ve 2. alt problemlere ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

1. Alt Problem:

Araştırmaya alınan dört ve beş yaş okul öncesi çocukların duygusal zekâları ne düzeydedir?

Tablo 5

Çocukların Duygusal Zekâ Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	N	Minimum	Maximum	\bar{X}	S	Çarpıklık
Yüzler (19 Madde)	229	8,00	19,00	14,85	2,13	-,565
Hikâyeler (5 Madde)	229	1,00	5,00	4,05	,95	-,962
Anlama (10 Madde)	229	4,00	10,00	7,91	1,52	-,155
Duyguları Yönetme (7 Madde)	229	1,00	7,00	5,26	1,56	-,958
Genel Ölçek (41 Madde)	229	21,00	40,00	32,07	3,97	-,586

Tablo 5'te çalışmaya katılan çocukların duygusal zekâlarının ne düzeyde olduğu belirtilmiştir. Duygusal zekâ ölçeğinin yüzler alt testine ilişkin çocukların minimum düzeyi 8,00 ve maksimum düzeyinin 19,00 olduğu görülmektedir. Yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin $\bar{X}=14,85$ ($s=2,13$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde -,565 ile çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin hikâyeler alt testine ilişkin çocukların minimum düzeyi 1,00 ve maksimum düzeyinin 5,00 olduğu görülmektedir. Hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin $\bar{X}=4,05$ ($s=,95$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde -,962 ile çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin anlama alt testine ilişkin çocukların minimum düzeyi 4,00 ve maksimum düzeyinin 10,00 olduğu görülmektedir. Anlama alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin $\bar{X}=7,91$ ($s=1,52$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde -,155 ile çocukların anlama alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin duyguları yönetme alt testine ilişkin çocukların minimum düzeyi 1,00 ve maksimum düzeyinin 7,00 olduğu görülmektedir. Duyguları yönetme alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin $\bar{X}=5,26$ ($s=1,56$) ortalama düzeye sahip olduğu bu

değerin çarpıklık değeri incelendiğinde $-0,958$ ile çocukların duyguları yönetme alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların minimum düzeyi $21,00$ ve maksimum düzeyinin $40,00$ olduğu görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin $\bar{X}=32,07$ ($s=3,97$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer çarpıklık değeri incelendiğinde $-0,586$ ile çocukların duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir. Duygusal zekâ alt testlerine ve geneline ilişkin alınan puanlar incelendiğinde çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâlarının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Duygusal zekâ, kişinin sosyal çevre koşullarından ve sosyal deneyimlerinden etkilenir. Çocuğun yetiştiği aile ortamı, anne babanın kişilik özellikleri, çocuğun yaşı, cinsiyeti, yetiştiği kültür duygusal zekâyı etkileyen faktörlerdendir (Köksal, 2007; Yurdakavuştu, 2012). Çeşitli faktörlerin etkilerinin çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâ becerilerini gelişimine katkıda bulunduğu düşünülebilir.

2. Alt Problem:

Okul öncesi kurumuna devam eden dört ve beş yaş grubu çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve babaların yaşları, anne ve babaların öğrenim durumları, annelerin çalışma durumu, aylık hane geliri, anne ile birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

a) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 6

Çocukların Cinsiyetlerine Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Yüzler	Kız	120	15,21	1,96	2,69	227	,008*
	Erkek	109	14,46	2,25			
Hikâyeler	Kız	120	4,18	0,91	2,06	227	,041*
	Erkek	109	3,92	0,98			
Anlama	Kız	120	8,23	1,44	3,44	227	,001*
	Erkek	109	7,56	1,53			
Duyguları Yönetme	Kız	120	5,48	1,38	2,24	227	,026*
	Erkek	109	5,02	1,70			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	Kız	120	33,09	3,64	4,22	227	,000*
	Erkek	109	30,95	4,02			

*p<,05

Tablo 6'da çocukların duygusal zekâ düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre özetlenmiştir. Duygusal zekâ ölçeğinin yüzler alt faktöründe kız çocukların duygusal zekâ düzeyleri \bar{X} =15,21 (1,96) ile erkek çocukların duygusal zekâ düzeyleri \bar{X} =14,46 (2,25) arasında $t_{(227)}=2,69$, $p=,008<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeyleri, erkek çocukların duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Duygusal zekâ ölçeğinin hikâyeler alt faktöründe kız çocukların duygusal zekâ düzeyleri \bar{X} =4,18 (0,91) ile erkek çocukların duygusal zekâ düzeyleri \bar{X} =3,92 (0,98) arasında $t_{(227)}=2,06$, $p=,041<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeyleri, erkek çocukların duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Duygusal zekâ ölçeğinin anlama alt faktöründe kız çocukların duygusal zekâ düzeyleri \bar{X} =8,23 (1,44) ile erkek çocukların duygusal zekâ düzeyleri \bar{X} =7,56 (1,53) arasında $t_{(227)}=3,44$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız çocukların anlama alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeyleri, erkek çocukların duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Duygusal zekâ ölçeğinin duyguları yönetme alt faktöründe kız çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=5,48$ (1,38) ile erkek çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=5,02$ (1,70) arasında $t_{(227)}=2,24$, $p=,026<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız çocukların duyguları yönetme alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeyleri, erkek çocukların duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin kız çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=33,09$ (3,64) ile erkek çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=30,95$ (4,02) arasında $t_{(227)}=4,22$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız çocukların duygusal zekâ düzeylerinin, erkek çocukların duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Duygusal zekâ odaklı çalışmalarda cinsiyet değişkenine ilişkin farklı sonuçlar elde edilmiştir. Hoe ve Jung (1996), okul öncesi dönem çocuklarının duygusal zekâsını cinsiyet değişkeni açısından incelemiş, kız çocuklarının duygusal zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. İşmen (2001)'in duygusal zekâ ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi belirlediği çalışmasında duygusal zekânın cinsiyete göre farklılaştığını, kız çocukların erkek çocuklarına göre daha yüksek duygusal zekâ düzeyine sahip olduklarını belirtmiştir. Topuksal (2011), çocukların duygusal zekâ düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığını, kız çocuklarının birey içi ve bireyler arası duygusal zekâ puanlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Durmuşoğlu-Saltalı ve Arslan (2011) anasınıfına devam eden çocukların duygusal becerilerini cinsiyet değişkenine göre incelemiş, kız çocukların duyguları tanıma, anlama ve ifade etme becerilerinin daha gelişmiş olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan araştırmalar, bu araştırmanın bulgularıyla paralellik gösterir niteliktedir. Ancak okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal zekâlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği araştırmalar da mevcuttur (Arı & Seçer, 2004; Akaydın, 2015; Karayılmaz, 2008; Macun, 2017; Şen, 2015; Ulutaş, 2005). Karayılmaz (2008), çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi

incelediği çalışmasında cinsiyet değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde Şen (2015) duygusal zekâ ve akran ilişkilerini incelemiş, cinsiyet değişkeninin okul öncesi dönem çocuklarının duygusal zekâ düzeylerini etkilemediği sonucuna varmıştır.

Bu araştırmayla birlikte günümüze kadar yapılan araştırmalardan duygusal zekâ düzeyinin kızların lehine çıkan sonuçları düşünüldüğünde; kızların erkeklere oranla dil becerilerindeki hızlı gelişimi (Ağır, Akbağ, Aydın, Tuzcuoğlu, & Yayıcı, 2005), duyguları anlama ve ifade etme becerisine de yansımış olabileceği, ebeveynlerin cinsiyete göre çocuklarıyla kurdukları iletişim dilindeki mevcut farklılıkları, -örneğin annelerin duygusal sohbetleri kız çocuklarıyla daha fazla yapması- duygu ifade ve düzenleme becerileri yönünden kızların lehine sonuçlar yarattığı, bu olumlu sonuçların duygusal zekâ düzeylerine de olumlu olarak yansıdığı sonucuna ulaşılabılır.

b) *Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları çocukların yaşına göre farklılaşmakta mıdır?*

Tablo 7

Çocukların Yaşlarına Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Yaş	N	\bar{X}	S	t	Sd	p
Yüzler	4 Yaş	86	14,57	2,20	1,56	227	,121
	5 Yaş	143	15,02	2,08			
Hikâyeler	4 Yaş	86	4,07	1,06	,21	227	,831
	5 Yaş	143	4,04	0,89			
Anlama	4 Yaş	86	7,56	1,44	2,78	227	,006*
	5 Yaş	143	8,13	1,53			
Duyguları Yönetme	4 Yaş	86	5,07	1,45	1,42	227	,157
	5 Yaş	143	5,37	1,61			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	4 Yaş	86	31,27	3,90	2,41	227	,017*
	5 Yaş	143	32,56	3,94			

*p<.05

Tablo 7'de araştırmaya katılan çocukların duygusal zekâ düzeyleri, yaş değişkenine göre sunulmuştur. Duygusal zekâ ölçeğinin yüzler alt faktöründe 4 yaşında olan çocukların

duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=14,57$ (2,20) ile 5 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=15,02$ (2,08) arasında $t_{(227)}=1,56$, $p=,121>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin hikâyeler alt faktöründe 4 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=4,07$ (1,06) ile 5 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=4,04$ (0,89) arasında $t_{(227)}=,21$, $p=,831>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin anlama alt faktöründe 4 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=7,56$ (1,44) ile 5 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=8,13$ (1,53) arasında $t_{(227)}=2,78$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık 5 yaşında olan çocukların anlama alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin, 4 yaşında olan çocukların anlama alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Duygusal zekâ ölçeğinin duyguları yönetme alt faktöründe 4 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=5,07$ (1,45) ile 5 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=5,37$ (1,61) arasında $t_{(227)}=1,42$, $p=,157>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin 4 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=31,27$ (3,90) ile 5 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=32,56$ (3,94) arasında $t_{(227)}=2,41$, $p=,017<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık 5 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin, 4 yaşında olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmaya alınan çocukların yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri incelendiğinde, anlama alt testi ve duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların yaşlarına göre duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu ve 5 yaşında olan çocukların zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen bu sonuç daha önceki araştırmaları destekler niteliktedir (Hee ve Hoe, 1998; Melzi ve Fernandez, 2004; Özyürek, 2017). Kyung Hee ve Kyoung Hoe (1998) hazırladığı okul öncesi çocuklar için duygusal zekâ ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışmasında; 3-6 yaş çocuklarıyla çalışmıştır. Çocukların duyguları ifade etme, anlama, yönetme yetenekleriyle yaşları

arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Melzi ve Fernandez (2004)' in anne çocuk duygu konuşmalarındaki duygu kelimelerinin kullanımını yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelediği araştırmaya 3-6 yaş çocukları ve anneleri katılmıştır. Çalışmada çocukların duygusal ifade becerilerinin yaşa bağlı olarak arttığı sonucuna varılmıştır.

Okul öncesi dönem çocukları duyguları kontrol etme ve yönetme konusunda okul yıllarındaki çocuklara göre daha fazla zorlanmaktadır. Duyguları anlama yetisi düşünüldüğünde çocukların duygularını açıklarken daha çok dışsal durumlara odaklandığı, okul yıllarında ise duyguları anlama ve yorumlamada dışsal durumlar kadar içsel durumları da göz önünde bulundurdukları bilinmektedir (Ulutaş ve Ömeroğlu, 2007). Duygusal zeka yetilerinden empati becerisi düşünüldüğünde çocuklar büyüdükçe hem kendilerinin hem de başkalarının duygularını anlama, farklı bakış açılarında duyguları değerlendirebilme becerileri gelişmektedir (Yıldız, 2016). Çocukların yaşa bağlı beyin gelişimleri ve yaşadıkları tecrübeler sonucunda gelişen duygusal zekâ becerilerinin duygusal zekâ düzeylerine olumlu yansıdığı, buna bağlı olarak duygusal zekâ düzeyinin yaşa bağlı artış gösterdiği söylenebilir.

b) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları kardeş sayılarına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 8

Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Yüzler	Tek çocuk	53	15,21	2,06	1,21	,300	
	1 kardeş	111	14,66	2,10			
	2 ve üstü kardeş	65	14,89	2,24			
Hikâyeler	Tek çocuk	53	4,34	0,68	3,33	,037*	1>2
	1 kardeş	111	3,94	0,99			
	2 ve üstü kardeş	65	4,02	1,04			
Anlama	Tek çocuk	53	7,91	1,56	,04	,966	
	1 kardeş	111	7,89	1,49			
	2 ve üstü kardeş	65	7,95	1,55			
Duyguları Yönetme	Tek çocuk	53	5,32	1,52	,97	,379	
	1 kardeş	111	5,12	1,64			
	2 ve üstü kardeş	65	5,45	1,43			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	Tek çocuk	53	32,77	4,02	1,73	,180	
	1 kardeş	111	31,60	3,87			
	2 ve üstü kardeş	65	32,31	4,04			

*p<,05 Kategoriler: Hiç=1; 1=2; 2 ve Üstü=3

Tablo 8’de çalışma grubundaki çocukların kardeş sayılarına göre duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığı özetlenmiştir. Yüzler alt testinde çocukların kardeş sayılarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,21$, $p=,300>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Hikâyeler alt testinde çocukların kardeş sayılarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,33$, $p=,037<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, hiç kardeşi olmayan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin $\bar{X}=4,34$ ($S=0,68$), 1 kardeşi olan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden $\bar{X}=3,94$ ($S=0,99$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Anlama alt testinde çocukların kardeş sayılarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,04$, $p=,966>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duyguları yönetme alt testinde çocukların kardeş sayılarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,97$, $p=,379>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre

duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,73$, $p=,180>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Araştırmaya alınan çocukların kardeş sayılarına göre duygusal zekâ düzeylerinde hikâyeler alt testi (duyguları tanıma boyutu) haricinde diğer alt testler ve geneline ilişkin anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hiç kardeşi olmayan çocukların bir kardeşi olan çocuklara göre hikâyeler alt testine ilişkin, duyguları tanıma puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre duyguları tanıma boyutu düşünüldüğünde gruplar arası farkın hiç kardeşi olmayan çocuğun lehine olduğu görülmektedir. Bu bulgu Macun (2017)'nin yapmış olduğu çalışmasındaki bulgularla paralellik göstermektedir. Duygusal zekâ gelişiminde ailenin etkisi düşünüldüğünde, ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri ilgi ve ayırdıkları zaman süresi duygusal becerilerin gelişimini etkilemektedir (Schilling, 2009). Kendi duygularını tanıyabilen kişi sosyal ilişkilerinde olumlu tepkiler verir. Duygularını doğru şekilde ifade edilebilmesi mevcut iletişimi geliştirirken edilememesi iletişimi zedeleyebilmektedir (Titrek, 2010; Yavuzer, 2001). Çocuğun sosyal ilişkileri düşünüldüğünde tek çocuklar, kardeşleri olan çocuklar gibi yakın arkadaşlara sahip olup duygusal paylaşımlarda bulunabilir. Aile ve çevre faktörü düşünüldüğünde hiç kardeşi olmayan çocukların duyguları tanıma becerilerinin gelişmiş olabileceği söylenebilir. Çocukların duygusal zekâ düzeylerinin genel puanlarına bakıldığında kardeş sayısı değişkeninin, anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusu farklı araştırmaları da destekler niteliktedir (Kale Karaarslan, 2012; Uzmen, 2001; Yurdakavuştu, 2012). Yurdakavuştu (2012), altı yaş çocuklarıyla yapmış olduğu çalışmada çocukların duygusal zekâ düzeylerini kardeş sayısı değişkenine göre incelemiş, kardeş sayısının duygusal zekâ düzeylerini etkilemediği sonucuna varmıştır. Kale Karaarslan (2012), okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptığı araştırmasında çocukların duygusal zekâ puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre farklılık yaratmadığını belirtmiştir.

d) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları doğum sırasına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 9

Çocukların Doğum Sırasına Göre Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Doğum Sırası	N	\bar{X}	S	t	Sd	P
Yüzler	Birinci çocuk	134	14,84	1,99	,07	227	,945
	İkinci çocuk ve üstü	95	14,86	2,33			
Hikâyeler	Birinci çocuk	134	4,14	0,84	1,69	227	,092
	İkinci çocuk ve üstü	95	3,93	1,08			
Anlama	Birinci çocuk	134	7,87	1,52	,47	227	,640
	İkinci çocuk ve üstü	95	7,97	1,51			
Duyguları Yönetme	Birinci çocuk	134	5,27	1,63	,13	227	,899
	İkinci çocuk ve üstü	95	5,24	1,45			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	Birinci çocuk	134	32,13	3,95	,24	227	,812
	İkinci çocuk ve üstü	95	32,00	4,00			

*p<,05

Tablo 9’da çalışma grubundaki çocukların doğum sırasına göre duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığı sunulmuştur. Duygusal zekâ ölçeğinin yüzler alt faktöründe birinci çocuk olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=14,84$ (1,99) ile ikinci çocuk ve üstü olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=14,86$ (2,33) arasında $t_{(227)}=,07$, $p=,945>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin hikâyeler alt faktöründe birinci çocuk olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=4,14$ (0,84) ile ikinci çocuk ve üstü olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=3,93$ (1,08) arasında $t_{(227)}=1,69$, $p=,092>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin anlama alt faktöründe birinci çocuk olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=7,87$ (1,52) ile ikinci çocuk ve üstü olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=7,97$ (1,51) arasında $t_{(227)}=,47$, $p=,640>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin duyguları yönetme alt faktöründe birinci çocuk olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=5,27$ (1,63) ile ikinci çocuk ve üstü olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=5,24$ (1,45) arasında $t_{(227)}=,13$, $p=,899>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin birinci

çocuk olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=32,13$ (3,95) ile ikinci çocuk ve üstü olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri $\bar{X}=32,00$ (4,00) arasında $t_{(227)}=,24$, $p=,812>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Çalışma grubundaki çocukların doğum sırasına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bulguları farklı araştırmalardan elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir (Akaydın & Gültekin Akduman; 2016; Bender, 2006; Karaarslan, 2012; Şen, 2017; Yurdakavuştu, 2012). Bender (2006), yaptığı araştırmada doğum sırası değişkeninin çocukların duygusal zekâ düzeylerini etkilemediğini belirtmiştir. Karaarslan (2012), duygu tanıma ve duygu ifade becerilerini çocuğun doğum sırası değişkenine göre incelemiş, bu değişkenin beceriler üzerinde etkili olmadığını bulmuştur. Bu araştırmaya göre çocukların doğum sırası duygusal zekâ düzeylerini yordamamaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının doğum sırası ne olursa olsun duyguları tanıma, anlama ve yönetme konusunda benzer davranışlar sergiledikleri düşünülebilir. Duygusal zekâ ve aile faktörü düşünüldüğünde, ebeveynlerin ilk çocuk veya son çocuk fark etmeksizin çocuklarına eşit şekilde yaklaşımlarıyla çocukların benzer duygusal zekâ becerilerine sahip olması bu durumun da duygusal zekâ düzeylerine yansıdığı yorumu yapılabilir.

e) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları anne babaların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 10

Annelerin Yaşına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Anne Yaşı	N	\bar{X}	S	F(3-225)	P
Yüzler	29 ve altı	52	14,85	2,07	,37	,774
	30-32	65	14,80	2,21		
	33-35	57	15,09	1,87		
	36 ve üstü	55	14,67	2,37		
Hikâyeler	29 ve altı	52	3,96	0,95	,89	,447
	30-32	65	4,00	0,92		
	33-35	57	4,23	0,98		
	36 ve üstü	55	4,02	0,97		
Anlama	29 ve altı	52	7,83	1,48	,46	,707
	30-32	65	7,97	1,45		
	33-35	57	8,07	1,68		
	36 ve üstü	55	7,76	1,48		
Duyguları Yönetme	29 ve altı	52	5,25	1,66	,63	,597
	30-32	65	5,45	1,52		
	33-35	57	5,25	1,64		
	36 ve üstü	55	5,05	1,42		
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	29 ve altı	52	31,88	4,16	,81	,488
	30-32	65	32,22	3,90		
	33-35	57	32,63	3,82		
	36 ve üstü	55	31,51	4,02		

Tablo 10’da annelerin yaşına göre çocukların duygusal zekâ düzeylerinde farklılık olup olmadığı sunulmuştur. Yüzler alt testinde çocukların anne yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,37$, $p=,774>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Hikâyeler alt testinde çocukların anne yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,89$, $p=,447>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Anlama alt testinde çocukların anne yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,46$, $p=,707>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duyguları yönetme alt testinde çocukların anne yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,63$, $p=,597>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların anne yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,81$, $p=,488>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 11

Babaların Yaşına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Baba Yaşı	N	\bar{X}	S	F(3-225)	P
Yüzler	33 ve Altı	59	15,00	1,95	1,26	,289
	34-36	70	15,16	1,76		
	37-39	53	14,51	2,58		
	40 ve Üstü	47	14,60	2,29		
Hikâyeler	33 ve Altı	59	4,08	0,82	2,37	,072
	34-36	70	4,00	0,96		
	37-39	53	4,30	0,89		
	40 ve Üstü	47	3,81	1,12		
Anlama	33 ve Altı	59	7,95	1,38	,09	,963
	34-36	70	7,90	1,63		
	37-39	53	7,83	1,52		
	40 ve Üstü	47	7,98	1,55		
Duyguları Yönetme	33 ve Altı	59	5,24	1,65	,15	,931
	34-36	70	5,34	1,51		
	37-39	53	5,26	1,48		
	40 ve Üstü	47	5,15	1,61		
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	33 ve Altı	59	32,27	3,69	,53	,664
	34-36	70	32,40	4,13		
	37-39	53	31,91	3,95		
	40 ve Üstü	47	31,53	4,13		

Tablo 11'e bakıldığında, babaların yaşının çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Yüzler alt testinde çocukların baba yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=1,26$, $p=,289>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Hikâyeler alt testinde çocukların baba yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=2,37$, $p=,072>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Anlama alt testinde çocukların baba yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,09$, $p=,963>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duyguları yönetme alt testinde çocukların baba yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,15$, $p=,931>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların baba yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,53$, $p=,664>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde anne ve baba yaşına göre çocukların duygusal zekâ düzeylerini inceleyen araştırmalar sınırlıdır. Akaydın (2015)'nin çalışmasında çocukların toplam duygusal zekâ puan ortalamalarının anne yaşına göre değişmediğini sadece anne yaşı arttıkça çocukların duyguları anlama puan ortalamalarının da arttığını belirtmiştir. Çalışmanın bulgularına bakıldığında anne ve baba yaşı; çocukların toplam duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmamış olup, elde edilen bulgular literatürü destekler niteliktedir.

Tablo 9 ve 10'a bakıldığında çalışma grubundaki anne ve babaların yaşlarına göre duygusal zekâ ölçeğinin alt testlerine ve geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda anne ve baba yaşlarının çocukların duygusal zekâ düzeylerinde etkili olmadığı düşünülebilir.

f) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları anne babaların öğrenim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 12

Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Anne Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Yüzler	Ortaokul ve altı	33	13,88	2,43	5,96	,003*	3>1
	Lise	86	14,70	2,25			
	Üniversite ve üstü	110	15,26	1,83			
Hikâyeler	Ortaokul ve altı	33	3,55	1,12	5,67	,004*	3>1, 2>1
	Lise	86	4,14	0,92			
	Üniversite ve üstü	110	4,14	0,88			
Anlama	Ortaokul ve altı	33	7,42	1,62	2,02	,135	
	Lise	86	8,00	1,53			
	Üniversite ve üstü	110	7,99	1,46			
Duyguları Yönetme	Ortaokul ve altı	33	4,94	1,68	,95	,389	
	Lise	86	5,24	1,66			
	Üniversite ve üstü	110	5,36	1,43			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	Ortaokul ve altı	33	29,79	4,33	7,51	,001*	3>1, 2>1
	Lise	86	32,08	4,27			
	Üniversite ve üstü	110	32,75	3,34			

* $p < ,05$ Kategoriler: Ortaokul ve altı=1; Lise=2; Üniversite ve üstü=3

Tablo 12’de annelerin öğrenim durumlarına göre çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular sunulmuştur. Yüzler alt testinde çocukların anne öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=5,96$, $p=,003 < ,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, annesi üniversite ve daha üst kademedeki mezunu olan çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=15,26$), annesi ortaokul ve daha alt kademedeki mezun olan çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=13,88$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Hikâyeler alt testinde çocukların anne öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=5,67$, $p=,004 < ,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, annesi üniversite ve daha üst kademedeki mezun olan çocukların hikâyeler

alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=4,14$) ve annesi lise mezunu olan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=4,14$), annesi ortaokul ve daha alt kademedan mezun olan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=3,55$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Anlama alt testinde çocukların anne öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,02$, $p=,135>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duyguları yönetme alt testinde çocukların anne öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,95$, $p=,389>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin anne öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=7,51$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, annesi üniversite ve daha üst kademedan mezun olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=32,75$) ve annesi lise mezunu olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=32,08$), annesi ortaokul ve daha alt kademedan mezunu olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=29,79$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Anne öğrenim durumlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde; yüzler, hikâyeler alt testleri ile duygusal zekâ testinin geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Annenin öğrenim düzeyi arttıkça çocukların duygusal zekâ düzeylerinin de anlamlı farklılık yaratacak düzeyde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusu yapılan araştırmaları destekler niteliktedir (Akaydın, 2015; Arı ve Seçer, 2004; Harrod ve Scheer, 2005; Güven & Erden, 2013; Şen, 2017; Uyar Kurt, 2016). Harrod ve Scheer (2005) ergenlerin duygusal zekâsını anne öğrenim düzeyine göre incelemiş, anne öğrenim düzeyi arttıkça duygusal zekâ düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır. Arı ve Seçer (2004), anasınıfına devam eden çocukların duygusal yüz tanıma becerilerini anne öğrenim düzeyine göre incelediklerinde; anne öğrenim düzeyinin çocukların duygusal

zekânın alt boyutu olan tanıma boyutunu etkilediğini, eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının mutlu, üzgün ve öfkeli yüz ifadesini daha iyi tanıdıklarını belirlemiştir. Güven ve Erden (2013), yaptıkları çalışmada annesi ilkököl ve ortaokul mezunu olan çocukların lise ve üniversite mezunu olanlara kıyasla duygusal uyum düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Benzer bir sonuca ulaşan Gökçe (2013), öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının duygusal becerilerinin ve duygusal uyumlarının yüksek olduğunu belirtmiştir.

Tablo 13

Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Baba Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Yüzler	Ortaokul ve altı	38	13,95	2,08	6,45	,002*	2>1
	Lise	70	15,44	1,95			
	Üniversite ve üstü	121	14,79	2,16			
Hikâyeler	Ortaokul ve altı	38	3,53	1,11	7,33	,001*	3>1, 2>1
	Lise	70	4,14	0,87			
	Üniversite ve üstü	121	4,17	0,90			
Anlama	Ortaokul ve altı	38	7,61	1,76	,96	,385	
	Lise	70	7,94	1,36			
	Üniversite ve üstü	121	7,99	1,52			
Duyguları Yönetme	Ortaokul ve altı	38	4,58	1,80	4,57	,011*	3>1, 2>1
	Lise	70	5,33	1,59			
	Üniversite ve üstü	121	5,43	1,41			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	Ortaokul ve altı	38	29,66	4,52	9,43	,000*	3>1, 2>1
	Lise	70	32,86	3,42			
	Üniversite ve üstü	121	32,38	3,81			

*p<,05 Kategoriler: Ortaokul ve Altı=1; Lise=2; Üniversite ve Üstü=3

Tablo 13'te çalışma grubundaki babaların öğrenim durumlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular sunulmuştur. Yüzler alt testinde çocukların baba öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=6,45$, $p=,002<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, babası lise mezunu olan çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=15,44$), babası ortaokul ve daha alt kademedeki mezun olan çocukların

yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=13,95$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Hikâyeler alt testinde çocukların baba öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=7,33$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, babası üniversite ve daha üst kademedeki mezun olan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=4,17$) ve babası lise mezunu olan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=4,14$), babası ortaokul ve daha alt kademedeki mezun olan çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=3,53$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Anlama alt testinde çocukların baba öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeylerinde $F_{(2-226)}=,96$, $p=,385>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duyguları yönetme alt testinde çocukların baba öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeylerinde $F_{(2-226)}=4,57$, $p=,011<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, babası üniversite ve daha üst kademedeki mezun olan çocukların duyguları yönetme alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=5,43$) ve babası lise mezunu olan çocukların duyguları yönetme alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=5,33$), babası ortaokul ve daha alt kademedeki mezun olan çocukların duyguları yönetme alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=4,58$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların baba öğrenim durumlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=9,43$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, babası üniversite ve daha üst kademedeki mezun olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=32,38$) ve babası lise mezunu olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=32,86$), babası ortaokul ve daha alt kademedeki mezun olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=29,66$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Baba öğrenim durumuna göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri incelendiğinde; yüzler, hikâyeler ve duyguları yönetme alt testleri ile duygusal zekâ testinin geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeylerinin babalarının öğrenim durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı, babanın öğrenim düzeyi arttıkça çocukların duygusal zekâ düzeylerinde artış görüldüğü tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları daha önceki araştırmaların sonuçlarına paralellik göstermektedir (Arı & Seçer, 2004; Durmuşoğlu-Saltalı & Arslan, 2011; Harrod & Scheer, 2005; Kale Karaarslan, 2012; Şen, 2017; Yurdakavuştu, 2012). Yurdakavuştu (2012)'nin, ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin sosyo demografik özelliklere göre duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeylerini incelediği çalışmasında baba eğitim seviyesine bağlı olarak duygusal zekâ düzeylerinin yükseldiği sonucuna ulaşmıştır. Şen (2017), çalışmasında babaların öğrenim düzeyi arttıkça çocuklarının duygusal zekâ beceri puan ortalamalarının da arttığını vurgulamıştır.

Duygusal zekâ öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir zekâ türüdür (Goleman, 2005). Çocuğun ilk duygusal derslerini öğrendiği aile ortamının mevcut duygu atmosferi bu zekâ türünün gelişimi için oldukça önemlidir. Anne ve babaların öğrenim düzeyi arttıkça çocuklarına karşı daha sağlıklı duygusal tutumlar sergiledikleri, duygusal açıdan iyi birer model oldukları, çocuklarının sosyal duygusal gelişimleri konusunda daha bilinçli davrandıkları söylenebilir. Aynı zamanda anne babanın öğrenim düzeyi çocuğun bebeklik döneminde kurduğu bağlanma ilişkisinin kalitesini artırıcı bir durum olabilir ve gerçekleşen güvenli bağlanmanın dolaylı olarak çocukların duygusal yetilerini olumlu yönde etkileyeceği düşünülebilir. Ayrıca bu çalışma, babaların öğrenim düzeylerinin anneler kadar çocuklarının duygusal zekâ düzeylerini etkilediği sonucunu da ortaya koymaktadır. Çocuğun rol model aldığı baba figürü; çocuğun bilişsel ve duygusal yetenekleri, problem çözme becerileri, sosyal ve duygusal uyumları üzerinde etkiye sahiptir (Kuzucu, 2011). Babaların öğrenim seviyesindeki mevcut yükseklik, çocuk gelişimi konusunda daha bilinçli olmalarıyla ve çocuklarını destekleyici bir ebeveyn stili sergilemeleriyle ilişkili

olabilir. Bu ilişkinin olumlu yansımaları çocuğun duygusal zekâ becerilerindeki başarısına ve duygusal zekâ düzeyindeki artışa yordanabilir.

g) *Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları annelerin çalışma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?*

Tablo 14

Annelerin Çalışma Durumuna Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Anne Çalışma Durumu	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Yüzler	Çalışıyor	69	15,03	2,09	,83	227	,409
	Çalışmıyor	160	14,78	2,15			
Hikâyeler	Çalışıyor	69	4,13	0,86	,81	227	,417
	Çalışmıyor	160	4,02	0,99			
Anlama	Çalışıyor	69	7,83	1,38	-,57	227	,572
	Çalışmıyor	160	7,95	1,57			
Duyguları Yönetme	Çalışıyor	69	5,36	1,59	,67	227	,505
	Çalışmıyor	160	5,21	1,54			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	Çalışıyor	69	32,35	3,76	,69	227	,494
	Çalışmıyor	160	31,96	4,06			

Tablo 14’te çocukların duygusal zekâ puan ortalamalarında annelerin çalışma durumlarına göre farklılık olup olmadığı belirtilmiştir. Duygusal zekâ ölçeğinin yüzler alt faktöründe annesi çalışan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=15,03$) ile annesi çalışmayan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=14,78$) arasında $t_{(227)}=,83$, $p=,409>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin hikâyeler alt faktöründe annesi çalışan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=4,13$) ile annesi çalışmayan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=4,02$) arasında $t_{(227)}=,81$, $p=,417>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin anlama alt faktöründe annesi çalışan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=7,83$) ile annesi çalışmayan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=7,95$) arasında $t_{(227)}=-,57$, $p=,572>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin duyguları yönetme alt faktöründe annesi çalışan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=5,36$) ile annesi çalışmayan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=5,21$) arasında $t_{(227)}=,67$, $p=,505>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin annesi çalışan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=32,35$) ile annesi çalışmayan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ($\bar{X}=31,96$) arasında $t_{(227)}=,69$, $p=,494>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, annelerinin çalışma durumlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Macun (2017), okul öncesi dönem çocuklarının duygusal zekâ düzeylerini incelediği araştırmasında, annenin çalışma durumunun çocuklarının duygusal zekâ puan ortalamalarında anlamlı farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir sonuç Akaydın (2015)'nin çalışmasında da görülmektedir. Şen (2015), okul öncesi dönem çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri ile akran ilişkilerini incelediği araştırmasında, çocukların duygusal zekâsı ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını, çalışan anne çocuklarının duygusal zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmanın sonucundan yola çıkarak; Anneler çalışma hayatlarında doyum sağladıklarında daha olumlu aile ilişkileri sergilemekte, çocuklarını daha yüksek benlik saygısına sahip olacak şekilde yetiştirme tutumları göstermektedir (Berk, 1998). Çalışarak kişisel ve mesleki gelişimlerini sağlayan anneler çocuk yetiştirme konusunda daha az kaygı duymakta, çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmektedir (Küntay & Ahtam, 2004). Çalışmayan annelerin ise çocuklarıyla daha fazla vakit geçirme olanağına sahip olduğu söylenebilir. Birlikte geçirilen zamanlarda duygusal dersler ve paylaşımlar çocuğun duygusal zekâ düzeyini olumlu yönde etkileyebilir. Öte yandan çalışan anneler düşünüldüğünde çalışma ortamı gereği kişilerarası ilişkilerin fazlalığı ve geliştirilen sosyal becerilerin çocuklara da olumlu yansımaları olacağı düşünülebilir.

h) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları anne ile birlikte geçirdikleri zamana göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 15

Anne ile Birlikte Geçirilen Zamana Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ Alt Testleri	Zaman	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Yüzler	1 saat ve altı	94	14,38	1,94	4,90	,008*	3>1
	1-2,5 saat arası	80	14,98	2,27			
	3 saat ve üstü	55	15,47	2,10			
Hikâyeler	1 saat ve altı	94	3,94	1,01	3,16	,044*	3>1
	1-2,5 saat arası	80	4,00	0,91			
	3 saat ve üstü	55	4,33	0,86			
Anlama	1 saat ve altı	94	7,76	1,45	1,08	,341	
	1-2,5 saat arası	80	7,95	1,61			
	3 saat ve üstü	55	8,13	1,48			
Duyguları Yönetme	1 saat ve altı	94	5,14	1,64	1,96	,143	
	1-2,5 saat arası	80	5,15	1,51			
	3 saat ve üstü	55	5,62	1,45			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	1 saat ve altı	94	31,21	3,76	6,28	,002*	3>1
	1-2,5 saat arası	80	32,08	4,14			
	3 saat ve üstü	55	33,55	3,67			

*p<,05 Kategoriler: 1 Saat ve Altı=1; 1-2,5 Saat Arası=2; 3 Saat ve Üstü=3

Tablo 15'te çocukların duygusal zekâ düzeyleri, anne ile birlikte geçirilen zaman değişkenine göre sunulmuştur. Yüzler alt testinde çocukların anne ile birlikte geçirilen zamana göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=4,90$, $p=,008<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, annesi ile 3 saat ve üstü zaman geçiren çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=15,47$), annesi ile 1 saat ve altında zaman geçiren çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=14,38$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Hikâyeler alt testinde çocukların anne ile birlikte geçirilen zamana göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,16$, $p=,044<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, annesi ile 3 saat ve üstü zaman geçiren çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=4,33$), annesi ile 1 saat ve altında zaman geçiren

çocukların hikâyeler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=3,94$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Anlama alt testinde çocukların anne ile birlikte geçirilen zamana göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,08$, $p=,341>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duyguları yönetme alt testinde çocukların anne ile birlikte geçirilen zamana göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,96$, $p=,143>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirilen zamana göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=6,28$, $p=,002<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, annesi ile 3 saat ve üstü zaman geçiren çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=33,55$), annesi ile 1 saat ve altında zaman geçiren çocukların duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=31,21$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Çocukların anne ile birlikte geçirilen zamana göre duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde; yüzler, hikâyeler alt testleri ve duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin anne ile birlikte geçirilen zamana göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu ve annesi ile daha çok zaman geçiren çocukların duygusal zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazında anne ile birlikte geçirilen zaman değişkenine göre çocuğun duygusal zekâ düzeylerini inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Alegre (2012)'nin, anne çocuk birlikte geçirilen zamanın süresi ve kalitesi ile çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, anne çocuk birlikte geçirilen zamanın ve yapılan etkinliklerin kalitesinin çocuktaki duygusal zekâ gelişimini olumlu etkilediği sonucuna varmıştır. Gardner, Ward, Burton ve Wilson (2003) çalışmalarında anneleri ile birlikte zaman geçiren çocukların daha az duygusal ve davranışsal sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Anne çocuk birlikte geçirilen zamanın kalitesini vurgulayan araştırmada, anne çocuk ilişkisi konusunda

verimli olamayan etkinliklerin (örneğin TV izlemek), daha fazla davranış sorunlarına yol açtığını tespit edilmiştir. Yurdakavuştu (2012) benzer şekilde anne çocuk ortak etkinliklerin niteliğini öne çıkarmış, günde 1-2 saat TV izleyen çocukların, 4-5 saat izleyenlere göre duygusal zekâlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Annelerin çocuklarıyla birlikte ortak etkinlikler yaparak zaman geçirmeleri ebeveyn çocuk ilişkisinin önemli bir yönüdür. Ailenin sosyal duygusal açıdan sağlıklı bireyler yetiştirmeleri için serbest zaman dilimlerini etkili şekilde kullanmaları gereklidir (Gardner vd., 2003). Birlikte yapılan ortak aktivitelerde olumlu bir ebeveynlik modeli çocuğa yansıtılmaktadır. Annenin çocuğuyla birlikte geçirdiği zamanın süresi ve kalitesi çocukların duygusal zekâ gelişimlerini şekillendirmektedir (Alegre, 2012). Birlikte geçirilen zamanlar, çocuğun özdeşim kurduğu ebeveynlerini daha iyi tanması ve rol model alması için bir fırsattır. Çocuğa ayrılan zaman ve enerji çocuğa güçlü bir sevgi mesajı ileterek ailesinden sevgi ve ilgi bekleyen çocuğun duygusal açıdan beslenmesini de sağlar (Kılıç, 2014). Yapılan ortak etkinliklerde ebeveynler; çocuklarının duygusal yeteneklerini keşfedebilir, çocuğun bu yeteneklerini özgürce sergileyip geliştirmesi için birlikte geçirilen zamanı fırsat olarak görebilirler. Birlikte geçirilen zamanlarda ailenin bütün duygusal paylaşımlarının ve dönütlerinin, çocuktaki duygusal farkındalık becerilerinin gelişimini etkilediği, bu zamanların fazlalığının çocukların duygusal zekâ gelişimlerine olumlu katkılarının olduğu düşünülebilir.

h) Çocukların duygusal zekâ puan ortalamaları aylık hane gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 16

Aylık Hane Gelirine Göre Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Duygusal Zekâ	Hane Geliri	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Yüzler	2750 ve altı	74	14,35	2,31	3,70	,026*	3>1
	2751-5500	106	14,96	2,06			
	5501 ve üstü	49	15,37	1,88			
Hikâyeler	2750 ve altı	74	3,88	1,01	2,32	,101	
	2751-5500	106	4,08	0,95			
	5501 ve üstü	49	4,24	0,85			
Anlama	2750 ve altı	74	7,84	1,57	1,15	,317	
	2751-5500	106	7,83	1,58			
	5501 ve üstü	49	8,20	1,26			
Duyguları Yönetme	2750 ve altı	74	5,35	1,41	2,12	,122	
	2751-5500	106	5,05	1,72			
	5501 ve üstü	49	5,57	1,34			
Toplam Duygusal Zekâ Düzeyi	2750 ve altı	74	31,42	4,41	3,87	,022*	3>1
	2751-5500	106	31,92	3,83			
	5501 ve üstü	49	33,39	3,25			

*p<,05 Kategoriler: 2750 ve Altı =1; 2751-5500=2; 5501 ve Üstü =3

Tablo 16’da aylık hane gelirlerine göre araştırmaya katılan çocukların duygusal zekâ düzeylerinde farklılık olup olmadığı sunulmuştur. Yüzler alt testinde çocukların aylık hane gelirine göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,70$, $p=,026<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 5501 ve üstü hane gelirine sahip olan çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=15,37$), 2750 ve altında hane gelirine sahip olan çocukların yüzler alt testine ilişkin duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=14,35$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Hikâyeler alt testinde çocukların aylık hane gelirine göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,32$, $p=,101>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Anlama alt testinde çocukların aylık hane gelirine göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,15$, $p=,317>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duyguları yönetme alt testinde çocukların aylık hane gelirine göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,12$, $p=,122>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların aylık

hane gelirine göre duygusal zekâ düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,87$, $p=,022<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 5501 ve üstü hane gelirine sahip olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ($\bar{X}=33,39$), 2750 ve altında hane gelirine sahip olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinden ($\bar{X}=31,42$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Aylık hane gelirlerine göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde; yüzler alt testi ile duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin aylık hane gelirlerine göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu ve aylık hane gelir düzeyleri yüksek olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın bu sonucu önceki çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Cunningham, Kliwer & Garner, 2008; Gökçe, 2013; Harrod & Scheer, 2005). Ailenin aylık hane geliri çocuğun gelişimini etkilediği düşünülmektedir (Kırık, 2014). Çocukların duygusal zekâ düzeylerinin olumlu gelişimi, maddi anlamda huzurlu olan ailelerin ev içinde bu huzuru yaşamları ve çocuklarına destekleyici tutumlar sergilemeleriyle ilişkili olabilir. Aile içi destek, iletişim dili, sosyalleşmenin yanında fizyolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyinin de ailenin gelir düzeyine göre değiştiği söylenebilir. Maddi anlamda sıkıntı çeken ailelerin çocukları diğer çocukların elde ettiği imkânlardan (eğitim, sosyal aktiviteler vb.) daha az yararlanırlar ve bu durum sosyal duygusal gelişimlerine de olumsuz yansiyabilir. Hane geliri yüksek aileler, çocuklarını sosyal aktivitelere daha kolay yönlendirebilir, sosyal ve duygusal gelişimi daha kolay destekleyebilir. Hane gelirinin çocukla ebeveynin birlikte geçirdiği zamanın kalitesine ve ebeveyn çocuk arasında geçen duygusal dile olumlu yansıdığı söylenebilir.

Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışlarına İlişkin Bulgular

Bu kısımda 3., 4. ve 5. alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

3. Alt Problem:

Araştırmaya alınan annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışları nasıldır?

Tablo 17

Annelerin Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	N	Minimum	Maximum	\bar{X}	S	Çarpıklık
Teşvik Etme	229	14,00	60,00	45,80	8,24	-,672
Duygu Odaklı Tepki	229	33,00	60,00	52,55	5,36	-,714
Problem Odaklı Tepki	229	38,00	60,00	50,67	4,85	-,486
Cezalandırıcı Tepki	229	12,00	38,00	19,23	5,96	,913
Küçümseme Tepkileri	229	12,00	48,00	26,23	8,34	,229
Ebeveynde Sıkıntı	229	9,00	38,00	21,00(28,00*)	6,01	,308

*12 maddelik alt faktöre denk gelen ortalama=(21,00/9)*12=28,00

Tablo 17’de araştırmaya katılan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri sunulmuştur. Teşvik etme alt faktörüne ilişkin annelerin minimum düzeyi 14,00 ve maksimum düzeyinin 60,00 olduğu görülmektedir. Teşvik etme alt faktörüne ilişkin annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin $\bar{X}=45,80$ (s=8,24) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer çarpıklık değeri incelendiğinde -,672 ile annelerin teşvik etme alt faktörüne ilişkin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin ortalamanın üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir. Duygu odaklı tepki alt faktörüne ilişkin annelerin minimum düzeyi 33,00 ve maksimum düzeyinin 60,00 olduğu görülmektedir. Duygu odaklı tepki alt faktörüne ilişkin annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin $\bar{X}=52,55$ (s=5,36) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer çarpıklık değeri incelendiğinde -,714 ile annelerin duygu odaklı tepki alt faktörüne ilişkin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin ortalamanın üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Problem odaklı tepki alt faktörüne ilişkin annelerin minimum düzeyi 38,00 ve maksimum düzeyinin 60,00 olduğu görülmektedir. Problem odaklı tepki alt faktörüne ilişkin annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin $\bar{X}=50,67$ ($s=4,85$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde $-0,486$ ile annelerin problem odaklı tepki alt faktörüne ilişkin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Cezalandırıcı tepki alt faktörüne ilişkin annelerin minimum düzeyi 12,00 ve maksimum düzeyinin 38,00 olduğu görülmektedir. Cezalandırıcı tepki alt faktörüne ilişkin annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin $\bar{X}=19,23$ ($s=5,96$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde $0,913$ ile annelerin cezalandırıcı tepki alt faktörüne ilişkin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin ortalamasının altında bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Küçümseme tepkileri alt faktörüne ilişkin annelerin minimum düzeyi 12,00 ve maksimum düzeyinin 48,00 olduğu görülmektedir. Küçümseme tepki alt faktörüne ilişkin annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin $\bar{X}=26,23$ ($s=8,34$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde $0,229$ ile annelerin küçümseme tepkileri alt faktörüne ilişkin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin ortalamasının altında bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Ebeveynde sıkıntı alt faktörüne ilişkin annelerin minimum düzeyi 9,00 ve maksimum düzeyinin 38,00 olduğu görülmektedir. Sıkıntı tepkisi alt faktörüne ilişkin annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin $\bar{X}=21,00$ ($s=6,01$) ortalama düzeye sahip olduğu bu değer için çarpıklık değeri incelendiğinde $0,308$ ile ebeveynlerin sıkıntı tepkileri alt faktörüne ilişkin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin ortalamasının altında bir yığılma gösterdiği görülmektedir.

Çalışmaya katılan annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri incelendiğinde genel olarak bütün olumlu alt faktörlerde ortalamanın üzerinde bir yığılma ve olumsuz alt faktörlerde ortalamanın altında bir yığılmanın olduğu görülmektedir. Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin en düşük olduğu alt faktörün cezalandırıcı tepki olduğu ve en yüksek olduğu alt faktörün ise duygu odaklı tepki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bulguları daha önceki çalışmaları destekler niteliktedir (Atay, 2012; Çorapçı vd., 2012; Özkan, 2015). Atay (2009) Türk anneleri dâhil ettiği çalışmasında, annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinden en çok duygu odaklı ve problem odaklı tepkileri çocuklarına gösterdikleri; destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinden daha çok sergiledikleri görülmektedir. Çorapçı vd., (2012)'nin, olumsuz duyguları ayırık bir yapıda inceledikleri çalışmada Türk annelerin; çocuklarının üzüntü ve öfke duygularına karşılık destekleyici tepkiler verdikleri, bu olumsuz duygular karşısında duygu odaklı tepkileri kullanarak çeşitli destekleyici stratejileri benimsedikleri görülmektedir. Özkan (2015), Türk annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını incelediği araştırmasında annelerin çocuklarına destekleyici olmayan davranışlara kıyasla daha çok destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları sergiledikleri görülmektedir. Ayrıca Özkan (2015)'in araştırmasında annelerin en fazla benimsedikleri sosyalleştirme davranışı bu araştırmanın bulgularıyla paralel olarak, duygu odaklı sosyalleştirme davranışlardır. Bu çalışmanın bulgularının aksine Kılıç (2012)'in çalışmasında ise, annelerin destekleyici olmayan tepkileri destekleyici olanlara kıyasla daha fazla gösterdikleri, en fazla ortalamaya sahip tepkinin cezalandırıcı tepki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada elde edilen verilerin anne bildirimine dayalı olmasından dolayı annelerin destekleyici duygu davranışlarının daha yüksek çıktığı söylenebilir. Öte yandan Türk anneleri için duygu sosyalleştirme sürecinin önemli işlevlerinden biri çocuğun olumsuz duygusunu toplum tarafından kabul görebilecek ölçüde yansıtmasını sağlamak, insanların görüşlerini dikkate almayı öğretmektir (Sayıl & Yağmurlu, 2012). Çalışmaya katılan annelerin çocuklarının

olumsuz duygularına karşı destekleyici sosyalleştirme davranışları sergilemeleri özellikle çocukların yaşadıkları olumsuz duyguları ifade etmesi konusunda onu cesaretlendirerek bu duyguları uygun bir şekilde göstermesini sağlayan duygu odaklı tepkiler göstermeleri çocuklarında güçlü bir duygusal dengenin yordayıcısı olabilir. Çünkü çocuktaki mevcut olumsuz duyguları düzenleyici ve uyumsal yollarla ele alan anneler çocuklarında güçlü bir duygusal denge yaratarak çocuklarının ileriki yaşlarda duygusal yönden sağlıklı bireyler olmaları konusunda en büyük desteği sağlamaktadır.

4. Alt problem:

Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

- a) *Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?*

Tablo 18

Çocukların Cinsiyetlerine Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p																																																								
Teşvik Etme	Kız	120	45,85	8,50	,10	227	,922																																																								
	Erkek	109	45,74	7,99				Duygu Odaklı Tepki	Kız	120	52,80	5,40	,74	227	,460	Erkek	109	52,28	5,33	Problem Odaklı Tepki	Kız	120	50,85	5,24	,58	227	,562	Erkek	109	50,48	4,40	Cezalandırıcı Tepki	Kız	120	18,58	5,53	1,72	227	,086	Erkek	109	19,94	6,36	Küçümseme Tepkileri	Kız	120	26,00	8,16	,42	227	,678	Erkek	109	26,47	8,57	Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Kız	120	19,70	5,66	3,52	227	,001*
Duygu Odaklı Tepki	Kız	120	52,80	5,40	,74	227	,460																																																								
	Erkek	109	52,28	5,33				Problem Odaklı Tepki	Kız	120	50,85	5,24	,58	227	,562	Erkek	109	50,48	4,40	Cezalandırıcı Tepki	Kız	120	18,58	5,53	1,72	227	,086	Erkek	109	19,94	6,36	Küçümseme Tepkileri	Kız	120	26,00	8,16	,42	227	,678	Erkek	109	26,47	8,57	Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Kız	120	19,70	5,66	3,52	227	,001*	Erkek	109	22,44	6,07								
Problem Odaklı Tepki	Kız	120	50,85	5,24	,58	227	,562																																																								
	Erkek	109	50,48	4,40				Cezalandırıcı Tepki	Kız	120	18,58	5,53	1,72	227	,086	Erkek	109	19,94	6,36	Küçümseme Tepkileri	Kız	120	26,00	8,16	,42	227	,678	Erkek	109	26,47	8,57	Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Kız	120	19,70	5,66	3,52	227	,001*	Erkek	109	22,44	6,07																				
Cezalandırıcı Tepki	Kız	120	18,58	5,53	1,72	227	,086																																																								
	Erkek	109	19,94	6,36				Küçümseme Tepkileri	Kız	120	26,00	8,16	,42	227	,678	Erkek	109	26,47	8,57	Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Kız	120	19,70	5,66	3,52	227	,001*	Erkek	109	22,44	6,07																																
Küçümseme Tepkileri	Kız	120	26,00	8,16	,42	227	,678																																																								
	Erkek	109	26,47	8,57				Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Kız	120	19,70	5,66	3,52	227	,001*	Erkek	109	22,44	6,07																																												
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Kız	120	19,70	5,66	3,52	227	,001*																																																								
	Erkek	109	22,44	6,07																																																											

*p<,05

Tablo 18’de annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, çocukların cinsiyetlerine göre özetlenmiştir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin kız çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=45,85$) ile erkek çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=45,74$) arasında $t_{(227)}=,10$, $p=,922>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin kız çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=52,80$) ile erkek çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=52,28$) arasında $t_{(227)}=,74$, $p=,460>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin kız çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=50,85$) ile erkek çocukların ebeveynlerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=50,48$) arasında $t_{(227)}=,58$, $p=,562>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin kız çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=18,58$) ile erkek çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,94$) arasında $t_{(227)}=1,72$, $p=,086>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin kız çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=26,00$) ile erkek çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=26,47$) arasında $t_{(227)}=,42$, $p=,678>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde sıkıntı tepki” alt faktörüne ilişkin kız çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,70$) ile erkek çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=22,44$) arasında $t_{(227)}=3,52$, $p=,001<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız çocukların

ebeveynlerinin sıkıntı tepkisi, erkek çocukların ebeveynlerin sıkıntı tepkisinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışma grubundaki çocukların cinsiyetlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, sadece kız çocukların ebeveynlerinin sıkıntı tepkileri ile erkek çocukların ebeveynlerinin sıkıntı tepkileri arasında anlamlı farklılık olduğu diğer faktörlerde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Erkek çocuklarına karşı sıkıntı tepki düzeylerinin, kız çocuklarına karşı sıkıntı tepki düzeylerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Duygu sosyalleştirme davranışları ve cinsiyet değişkeni üzerine yapılan birçok araştırma mevcuttur. Hasçuhadar (2015)'ın elde ettiği sonuçlar ile bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermemektedir. Hasçuhadar (2015), duygu sosyalleştirme tepkilerini çocukların cinsiyet faktörüne göre incelediğinde erkek çocukların daha çok teşvik edici, duygu odaklı ve problem odaklı tepkiler aldıkları görülmüştür. Fivush, Broman, Buckner ve Goodman (2000) ebeveynlerin hüznün içeren konuşmalarını incelemiş, erkek çocuklarına kıyasla kız çocuklarıyla konuşurken daha fazla duygu içerikli konuşmalarda bulduklarını belirtmişlerdir. Fabes vd. (2001), McElwain vd. (2007), Yağmurlu ve Altan (2010), Öztürk (2011), Çorapçı vd. (2012) ve Kılıç (2012) çalışmalarında annelerin destekleyici duygu tepkilerinin çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşımlardır.

Araştırmanın sonucuyla paralel olarak; Özkan (2015)'nın çalışmasına göre annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde çocukların cinsiyetleri etkili değildir. Eisenberg vd. (1996), ebeveynlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin cinsiyete göre değiştiği, erkek çocuklarına karşı cezalandırma ve ebeveynde sıkıntı tepki puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Atay (2009)'ın annelerde duygulanım ve erken çocuklukta duygu sosyalizasyonunu incelediği çalışmasında duygu sosyalleştirme tepkilerinden ebeveynde sıkıntı tepkisi cinsiyet değişkenine göre farklılık

göstermiştir. Anneler erkek çocuklarının olumsuz duygularıyla karşılaştıklarında kız çocuklarına göre daha fazla ebeveynde sıkıntı tepkisi göstermiştir. Garner (2012)'ın araştırmasına katılan anneler, kız çocuklarına karşı daha olumlu duygu beklentisi içinde olduklarını ifade etmiştir. Annelerin çocuklarına karşı mevcut olumlu duygu beklentileri çocuklarına karşı davranışlarını da şekillendirebilir. Kız çocuklarına karşı daha fazla olumlu duygu beklentisi içinde olan ve bunu davranışlarına yansıtan annelerin, erkek çocuklarının olumsuz duygularına karşı daha fazla sıkıntı tepkisi gösterdikleri söylenebilir.

Ebeveynlerin kız çocuklarıyla daha fazla duygu odaklı konuşmalar yapması, kız çocuklarının daha yüksek duygu düzenleme yeterliliklerine sahip olmasını sağlamaktadır (Atay, 2009; Fabes vd., 2001). Ebeveynlerin erkek çocuklarıyla yaptıkları konuşmalarda duygusal ifade yetersizliği çocuklardaki duygusal öğrenmeyi etkileyebilir. Destekleyici tepkiler alamayan erkek çocuklarında duygusal dışavurum problemleri (öfke, düşmanlık, kin vb.) görülmektedir (Zahn-Waxler, 2010). Olumsuz duygularını davranış problemleriyle yansıtan çocukların anneleri bu davranışlardan ötürü çocuklarının duygularını anlamaya ve yorumlamaya çalışmıyor olabileceği gibi çocuğunun bu davranışlarına çözüm bulamamaya kendi içinde sıkıntı yaşadığı (ebeveynde sıkıntı tepkisi) düşünülebilir. Cinsiyete göre sosyal davranışları inceleyen çalışmalarda belirtildiği gibi bir durum ya da olaya karşı kızlar daha çok içe dönük erkekler ise daha dışa dönük tepkiler vermeyi tercih etmektedirler (Karaca, Gündüz & Aral, 2011; Masalcı, 2001). İçe dönük tepkiler ebeveynde sıkıntı yaratmayıp sosyal açıdan uygun görülebilirken dışa dönük tepkiler ebeveyne uyumsuzluk kaynağı olarak görülebileceğinden daha fazla ebeveynde sıkıntı tepkisini tetikleyebilir.

b) Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, çocukların yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 19

Çocukların Yaşlarına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Yaş	N	\bar{X}	S	t	Sd	p
Teşvik Etme	4 Yaş	86	45,64	8,09	,23	227	,821
	5 Yaş	143	45,90	8,36			
Duygu Odaklı Tepki	4 Yaş	86	52,41	5,61	,31	227	,755
	5 Yaş	143	52,64	5,22			
Problem Odaklı Tepki	4 Yaş	86	50,37	5,27	,73	227	,469
	5 Yaş	143	50,85	4,59			
Cezalandırıcı Tepki	4 Yaş	86	19,58	6,51	,70	227	,487
	5 Yaş	143	19,01	5,62			
Küçümseme Tepkileri	4 Yaş	86	25,57	8,08	,92	227	,356
	5 Yaş	143	26,62	8,50			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	4 Yaş	86	21,37	6,43	,71	227	,479
	5 Yaş	143	20,79	5,75			

Tablo 19’da çalışma grubundaki çocukların yaşlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sunulmuştur. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin 4 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=45,64$) ile 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=45,90$) arasında $t_{(227)}=,23$, $p=,821>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin 4 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=52,41$) ile 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=52,64$) arasında $t_{(227)}=,31$, $p=,755>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin 4 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=50,37$) ile 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=50,85$) arasında $t_{(227)}=,73$, $p=,469>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin 4 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,58$) ile 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,01$) arasında $t_{(227)}=,70$, $p=,487>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin 4 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=25,57$) ile 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=26,62$) arasında $t_{(227)}=,92$, $p=,356>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde Sıkıntı” alt faktörüne ilişkin 4 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=21,37$) ile 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=20,79$) arasında $t_{(227)}=,71$, $p=,479>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Araştırmada, çocukların yaşları değişkenine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı, ölçeğin bütün faktörlerinde 4 yaşında ve 5 yaşında olan çocukların annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin denk olduğu görülmektedir. Araştırmanın sonucu daha önce yapılan araştırmaların bulgularına paralellik göstermektedir (Altan vd., 2013; Fabes vd., 2001; Kılıç, 2012; McElwain vd., 2007; Özkan, 2015; Yağmurlu ve Altan, 2010). Elde edilen sonuçlar doğrultusunda okul öncesi dönem çocukların ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışlarının aynı gelişimsel dönemdeki çocuklar için benzer nitelikte olduğu düşünülebilir.

c) Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, çocukların kardeş sayılarına ve doğum sıralarına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 20

Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklemeler

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Teşvik Etme	Tek çocuk	53	48,40	6,65	3,85	,023*	1>2
	1 kardeş	111	44,63	8,52			
	2 ve üstü kardeş	65	45,68	8,55			
Duygu Odaklı Tepki	Tek çocuk	53	54,19	5,02	3,81	,023*	1>2
	1 kardeş	111	51,75	5,17			
	2 ve üstü kardeş	65	52,58	5,71			
Problem Odaklı Tepki	Tek çocuk	53	52,68	4,02	6,77	,001*	1>2, 1>3
	1 kardeş	111	49,77	4,99			
	2 ve üstü kardeş	65	50,57	4,81			
Cezalandırıcı Tepki	Tek çocuk	53	17,22	5,64	4,29	,015*	1<2, 1<3
	1 kardeş	111	19,57	5,87			
	2 ve üstü kardeş	65	20,28	6,08			
Küçümseme Tepkileri	Tek çocuk	53	26,21	10,04	,04	,966	
	1 kardeş	111	26,36	7,21			
	2 ve üstü kardeş	65	26,01	8,75			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Tek çocuk	53	19,15	5,55	3,41	,035	1<3
	1 kardeş	111	21,47	5,99			
	2 ve üstü kardeş	65	21,74	6,17			

*p<,05 Kategoriler: 1=1;2=2; 3 ve Üstü=3

Tablo 20’de araştırmaya katılan çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı belirtilmiştir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,85$, $p=,023<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, hiç kardeşi olmayan çocukların annelerinin teşvik etme düzeylerinin ($\bar{X}=48,40$), 1 kardeşi olan çocukların annelerinin teşvik etme düzeylerinden ($\bar{X}=44,63$) daha yüksek olmasından

kaynaklanmaktadır. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,81$, $p=,023<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, hiç kardeşi olmayan çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=54,19$), 1 kardeşi olan çocukların annelerin duygu odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=51,75$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=6,77$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, hiç kardeşi olmayan çocukların annelerin problem odak tepki düzeylerinin ($\bar{X}=52,68$), 1 kardeşi olan çocukların annelerin problem odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=49,77$) ve 2 ve üstü kardeşi olan çocukların annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=50,57$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=4,29$, $p=,015<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, hiç kardeşi olmayan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=17,22$), 1 kardeşi olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=19,57$) ve 2 ve üstü kardeşi olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=20,28$) daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,04$, $p=,966<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde Sıkıntı” alt faktörüne ilişkin çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,41$, $p=,035<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, hiç kardeşi olmayan

çocukların annelerinin sıkıntı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=19,15$), 2 ve üstü kardeşi olan çocukların annelerinin sıkıntı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=21,74$) daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışma grubundaki çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Hiç kardeşi olmayan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin olumsuz alt faktörlerde (küçümseme tepkileri alt faktörü hariç) diğer kardeş sayılarına sahip olan çocukların annelerin düzeylerinden daha düşük olduğu ve olumlu faktörlerde daha yüksek olduğu bu durumdan dolayı anlamlı farklılık ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 21

Çocukların Doğum Sırasına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri		Doğum Sırası	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Teşvik Etme	Birinci çocuk		134	46,96	8,03	2,55	227	,011*
	İkinci çocuk ve üstü		95	44,17	8,30			
Duygu Odaklı Tepki	Birinci çocuk		134	53,32	4,96	2,62	227	,009*
	İkinci çocuk ve üstü		95	51,46	5,73			
Problem Odaklı Tepki	Birinci çocuk		134	51,45	4,66	2,92	227	,004*
	İkinci çocuk ve üstü		95	49,58	4,93			
Cezalandırıcı Tepki	Birinci çocuk		134	18,88	6,19	1,05	227	,297
	İkinci çocuk ve üstü		95	19,72	5,62			
Küçümseme Tepkileri	Birinci çocuk		134	25,90	8,46	,71	227	,476
	İkinci çocuk ve üstü		95	26,69	8,20			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Birinci çocuk		134	20,01	5,85	3,05	227	,003*
	İkinci çocuk ve üstü		95	22,42	5,97			

*p<,05

Tablo 21’de çocukların doğum sırasına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sunulmuştur. “Teşvik Etme” alt

faktörüne ilişkin birinci çocuk olan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=46,96$) ile ikinci çocuk ve daha üstü çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=44,17$) arasında $t_{(227)}=2,55$, $p=,011<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık birinci çocuğun annelerinin teşvik etme düzeylerinin, ikinci çocuk ve daha üstü çocuğun annelerinin teşvik etme düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin birinci çocuk olan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=53,32$) ile ikinci çocuk ve daha üstü çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=51,46$) arasında $t_{(227)}=2,62$, $p=,009<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık birinci çocuğun annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinin, ikinci çocuk ve daha üstü çocuğun annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin birinci çocuk olan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=51,45$) ile ikinci çocuk ve daha üstü çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=49,58$) arasında $t_{(227)}=2,92$, $p=,004<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık birinci çocuğun annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinin, ikinci çocuk ve daha üstü çocuğun annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin birinci çocuk olan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=18,88$) ile ikinci çocuk ve daha üstü çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,72$) arasında $t_{(227)}=1,05$, $p=,297>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin birinci çocuk olan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=25,90$) ile ikinci çocuk ve daha üstü çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=26,69$) arasında $t_{(227)}=,71$, $p=,476>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Ebeveynde Sıkıntı Tepki” alt faktörüne ilişkin birinci çocuk olan çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=20,01$) ile ikinci çocuk ve daha üstü çocukların annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=22,42$) arasında $t_{(227)}=3,05$, $p=,003<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık birinci çocuğun ebeveynlerinin sıkıntı tepki düzeylerinin, ikinci çocuk ve daha üstü çocuğun ebeveynlerinin sıkıntı tepki düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Yapılan araştırmada; annelerin gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışlarından teşvik etme, duygu odaklı tepki, problem odaklı tepki alt faktörlerinde birinci çocuğun annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin, ikinci çocuk ve daha üstü olanlara göre anlamlı farklılık yaratacak düzeyde yüksek olduğu ve sıkıntı tepkisi alt faktöründe tam tersi bir durum söz konusu olduğu görülmektedir.

Özkan (2015)'in yapmış olduğu çalışmasında, annelerin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların kardeş sayısına ve doğum sırasına göre değişmediği görülmektedir. Aynı şekilde Fabes (2002)'in aile büyüklüğü değişkenine göre annelerin duygusal tepkilerini incelediği araştırmasında da, duygusal tepkilerin kardeş sayısına göre değişmediği bulgusu elde edilmiştir.

Literatürdeki ebeveyn çocuk ilişkisini inceleyen farklı araştırmalara bakıldığında; aile içindeki çocuk sayısı arttıkça anne tutumlarının olumsuz yönde arttığı bulunmuştur. Çocuk sayısının artmasıyla birlikte ailelerin yeterli anne baba davranışları gösteremediği,

çocuklarına gösterdikleri tahammül seviyesinin azaldığı ve bu durumun olumsuz anne baba davranışlarını (çocuğa uygulanan baskı düzeyinin artması gibi) yordadığı görülmektedir (Güven & Erden, 2013; Sarı, 2007). Ayrıca kardeş sayısı iki ve daha fazla olan çocuklu ailelerin evlilik çatışma sıklık puanlarının kardeş sayısı bir olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Güngören, 2011).

Aile içindeki her bir çocuk ebeveyne yeni sorumluluklar yüklemektedir. Kardeş sayısının artması ebeveynlerin her bir çocukla birebir ilgilenme ve vakit geçirme sürelerini olumsuz olarak etkileyebileceği düşünülebilir. Ayrıca ebeveynlerin çocukları konusunda yaşadıkları yetersizliklerin (zaman, sağlanan imkân ve olanaklar, sabır ve tahammül seviyesinde azalma vs.) aile içindeki duygusal iletişimi etkileyerek olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerinin yoğunluğunu arttırabileceği düşünülebilir.

5. Alt problem:

Annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan ve destekleyici olmayan davranışları, anne ve babaların; yaşları, öğrenim durumları, çalışıp çalışmama durumları, anne ile çocuk birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresi ve aylık hane geliri değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

- a) *Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, anne ve babaların yaşına göre farklılık göstermekte midir?*

Tablo 22

Annelerin Yaşına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklemeler

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri						
Faktörleri	Annenin Yaşı	N	\bar{X}	S	F(3-225)	P
Teşvik Etme	29 ve altı	52	45,67	8,70	,91	,437
	30-32	65	46,66	8,18		
	33-35	57	46,35	7,56		
	36 ve üstü	55	44,33	8,56		
Duygu Odaklı Tepki	29 ve altı	52	54,04	3,99	2,25	,084
	30-32	65	52,23	6,10		
	33-35	57	52,63	5,24		
	36 ve üstü	55	51,44	5,49		
Problem Odaklı Tepki	29 ve altı	52	51,27	4,20	2,09	,102
	30-32	65	50,72	5,59		
	33-35	57	51,37	4,03		
	36 ve üstü	55	49,33	5,12		
Cezalandırıcı Tepki	29 ve altı	52	19,56	6,28	,79	,502
	30-32	65	18,94	5,68		
	33-35	57	20,04	6,66		
	36 ve üstü	55	18,42	5,20		
Küçümseme Tepkileri	29 ve altı	52	25,77	8,23	,44	,724
	30-32	65	26,42	8,55		
	33-35	57	25,51	8,04		
	36 ve üstü	55	27,18	8,64		
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	29 ve altı	52	20,62	5,94	,72	,539
	30-32	65	20,42	5,88		
	33-35	57	21,16	5,73		
	36 ve üstü	55	21,93	6,52		

Tablo 22'deki sayısal veriler incelendiğinde, annelerin yaşının annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinde anlamlı farklılık yaratmadığı görülmektedir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,91$, $p=,437>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=2,25$, $p=,084>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=2,09$, $p=,102>,05$ 'e göre anlamlı farklılık

olmadığı görülmektedir. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,79$, $p=,502>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,44$, $p=,724>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde sıkıntı tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,72$, $p=,539>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Özkan (2015)'in annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını incelediği araştırmasında anne yaşının annelerin destekleyici olan ve olmayan tepkileri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yağmurlu ve Altan (2010), okul öncesi dönem çocukların duygu düzenleme becerileri ile duygu sosyalleştirme süreçlerini incelediği araştırmasında anne yaşının annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını etkilemediğini belirtmiştir. Fabes vd., (2001), çocukların sosyal ve duygusal tepkilerini ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları çerçevesinde incelemiş, anne ve baba yaşının ebeveyn sosyalleştirme davranışlarını etkilemediğini vurgulamıştır.

Yapılan çalışmada anne yaşının, annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık yaratmadığı, farklı yaş düzeylerinde olan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin denk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda bu bulguyu destekleyen sonuçlar olduğu görülmektedir (Yağmurlu & Altan, 2010; Fabes vd., 2001a; Özkan, 2015) ve annelerin çocukların olumsuz duygularına karşı gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde annelerin yaşının dışında başka değişkenlerin etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 23

Babaların Yaşına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem

Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Babanın Yaşı	N	\bar{X}	S	F(3-225)	P	Post Hoc (Tukey)
Teşvik Etme	33 ve altı	59	45,00	8,87	2,66	,049*	3>4
	34-36	70	46,21	7,65			
	37-39	53	48,04	7,78			
	40 ve üstü	47	43,66	8,34			
Duygu Odaklı Tepki	33 ve altı	59	53,31	5,43	2,69	,047*	3>4
	34-36	70	52,01	5,36			
	37-39	53	53,72	4,73			
	40 ve üstü	47	51,09	5,66			
Problem Odaklı Tepki	33 ve altı	59	50,95	4,64	4,46	,005*	1>4, 2>4, 3>4
	34-36	70	51,10	4,91			
	37-39	53	51,74	4,27			
	40 ve üstü	47	48,49	5,12			
Cezalandırıcı Tepki	33 ve altı	59	19,78	6,25	,42	,737	
	34-36	70	18,61	6,06			
	37-39	53	19,30	5,74			
	40 ve üstü	47	19,36	5,79			
Küçümseme Tepkileri	33 ve altı	59	27,34	7,61	1,15	,331	
	34-36	70	24,77	8,32			
	37-39	53	26,79	8,98			
	40 ve üstü	47	26,36	8,47			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	33 ve altı	59	20,98	5,81	1,60	,191	
	34-36	70	19,84	5,28			
	37-39	53	21,58	6,72			
	40 ve üstü	47	22,13	6,30			

*p<,05 Kategoriler: 33 ve altı=1; 34-36=2; 37-39=3; 40 ve üstü=4

Tablo 23’de baba yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı özetlenmiştir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=2,66$, $p=,049<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamlı farklılık, babası 37-39 yaş aralığında olan çocukların annelerinin teşvik etme düzeylerinin ($\bar{X}=48,04$), babası 40 ve üstü yaş aralığında olan çocukların

annelerinin teşvik etme düzeylerinden ($\bar{X}=43,66$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=2,69$, $p=,047<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamlı farklılık, babası 37-39 yaş aralığında olan çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=53,72$), babası 40 ve üstü yaş aralığında olan çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=51,09$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=4,46$, $p=,005<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamlı farklılık, babası 33 ve altı yaş aralığında olan çocukların annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=50,95$), babası 34-36 yaş aralığında olan çocukların annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=51,10$) ve babası 37-39 yaş aralığında olan çocukların annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=51,74$) babası 40 ve üstü yaş aralığında olan çocukların annelerinin problem odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=48,49$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=,42$, $p=,737>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=1,15$, $p=,331>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde Sıkıntı tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının yaşına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(3-225)}=1,60$, $p=,191>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan tepikleri baba yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı farklılık, babası 37-39 yaş aralığında olan çocukların annelerinin destekleyici duygu sosyalleştirme düzeylerinin, babası 40 ve üstü yaş aralığında olanlara göre daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu Fabes vd., (2001a)'in araştırmasında görülen, anne duygu sosyalleştirme tepiklerinin anne ve baba yaşına göre değişmediği bulgusunu desteklememektedir. Alan yazına bakıldığında baba yaşı ile duygu sosyalleştirme davranışlarını inceleyen çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Dursun (2010), çocuklardaki davranış problemlerini çeşitli değişkenlere göre incelediği araştırmasında babanın yaşı arttıkça çocuklardaki kaygı düzeyinin arttığını, endişeli/ağlamaklı gibi olumsuz duygu durumlarının daha fazla görüldüğünü bulmuştur. Duygu sosyalleştirme sürecinde destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarına maruz kalan çocuklarda duygu düzenleme becerilerinde zayıflık ve davranış sorunları görülmektedir (Eisenberg vd., 1999; Garner, 2012).

b) Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, anne ve baba öğrenim durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Tablo 24

Annelerin Öğrenim Durumuna Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklemeler

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Annenin Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Teşvik Etme	Ortaokul ve Altı	33	43,09	10,09	2,13	,122	
	Lise	86	46,40	8,29			
	Üniversite ve Üstü	110	46,15	7,48			
Duygu Odaklı Tepki	Ortaokul ve Altı	33	51,94	5,01	,45	,636	
	Lise	86	52,93	5,39			
	Üniversite ve Üstü	110	52,44	5,46			
Problem Odaklı Tepki	Ortaokul ve Altı	229	52,55	5,36	2,84	,061	
	Lise	33	49,06	4,32			
	Üniversite ve Üstü	86	51,40	4,63			
Cezalandırıcı Tepki	Ortaokul ve Altı	110	23,12	5,09	8,86	,000*	1>2, 1>3
	Lise	229	18,74	4,85			
	Üniversite ve Üstü	33	18,43	5,55			
Küçümseme Tepkileri	Ortaokul ve Altı	86	31,55	5,46	8,84	,000*	1>2, 1>3
	Lise	110	25,96	6,05			
	Üniversite ve Üstü	229	24,84	5,96			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Ortaokul ve Altı	33	23,42	7,98	3,20	,043*	1>3
	Lise	86	20,71	8,49			
	Üniversite ve Üstü	110	20,52	7,76			

*p<,05 Kategoriler: Ortaokul ve Altı=1; Lise=2; Üniversite ve Üstü=3

Tablo 24, anne öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını göstermektedir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin eğitim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,13$, $p=,122>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre ebeveynlerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş

etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,45$, $p=,636>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,84$, $p=,061>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=8,86$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, anneleri ortaokul ve altı öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=23,12$), anneleri lise öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=18,74$) ve anneleri üniversite ve üstü öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=18,43$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=8,84$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, anneleri ortaokul ve altı öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin küçümseme tepkileri düzeylerinin ($\bar{X}=31,55$), anneleri lise öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin küçümseme tepkileri düzeylerinden ($\bar{X}=25,96$) ve anneleri üniversite ve üstü öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin küçümseme tepkileri düzeylerinden ($\bar{X}=24,84$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Ebeveynde Sıkıntı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,20$, $p=,043<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, anneleri ortaokul ve altı öğrenim düzeyine sahip olan çocukların annelerinin ebeveynde

sıkıntı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=23,42$), anneleri üniversite ve üstü öğrenim düzeyine sahip olan çocukların ebeveynde sıkıntı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=20,52$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Anne öğrenim durumlarına göre ebeveynlerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki alt faktörlerinde) düzeyi ile anne eğitim durumu arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, annelerinin öğrenim düzeyleri arttıkça cezalandırıcı, küçümseme ve sıkıntı tepki düzeylerinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Yapılan çalışmalar araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Yağmurlu ve Altan (2010) yaptıkları çalışmada, öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini (küçümseme ve cezalandırma tepkileri) daha az kullandıklarını ortaya koymuştur. Cunningham vd. (2009) Afrikalı ve Amerikalı annelerle yaptıkları çalışmada öğrenim düzeyi düşük olan annelerin özellikle çocuklarının olumsuz duygularına karşı duygusal farkındalıklarının zayıf olduğu ve daha az destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Hasçuhadar (2015), anne öğrenim düzeyinin duygu sosyalleştirme tepkilerinden cezalandırıcı tepkide anlamlı farklılık yarattığını, öğrenim seviyesi yüksek annelerin daha az cezalandırıcı tepki gösterdiklerini belirtmiştir. Özkan (2015), anne eğitim düzeyi ile duygu sosyalleştirme davranışlarını incelediğinde en düşük destekleyici tepkinin ilkokul mezunu ve altı annelerde görüldüğünü bulmuştur. Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker (2009)'ın, Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıkları inceledikleri çalışmada öğrenim seviyesinin yükselmesiyle çocuğa ayrılan süre ve gösterilen destekleyici sosyal ve duygusal tepkiler artmaktadır. Yağmurlu, Yavuz ve Altan (2013), yaptıkları çalışmada; eğitim düzeyi yüksek olan Türk annelerin öğrenim düzeyi düşük olan annelere göre problem odaklı duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla,

küçümseyici duygu sosyalleştirme tepkilerini ise daha az kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğrenim düzeyi yüksek anneler çocuklarının sabırlı, huzurlu, mutlu ve hayata olumlu bakan bireyler olmalarına önem vermekte ve bu önem doğrultusunda sosyal ve duygusal açıdan olumlu bir dil kullanmaktadır. Anne ve babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe, annelerin güç kullanımının (Yağmurlu vd., 2009) ve olumsuz anne babalık uygulamalarının azaldığı da (Dursun, 2010; Olcay, 2008) görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek anneler çocuklarına karşı daha fazla duygusal teşvik ifadelerini kullanmaktadır (Altan vd., 2013; Fabes vd., 2002). Duygusal teşvik ifadeleri ise çocukların kendi duygu durumlarını ifade ederek onlar hakkında yorumlar yapmalarını sağlar ve böylelikle duygusal farkındalık becerilerini geliştirebilen çocuk sağlıklı bir duygu sosyalleşme süreci geçirebilir.

Tablo 25

Babaların Öğrenim Durumuna Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklemeler

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Baba Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Teşvik Etme	Ortaokul ve altı	38	45,87	9,03	1,64	,197	
	Lise	70	44,37	9,74			
	Üniversite ve üstü	121	46,60	6,89			
Duygu Odaklı Tepki	Ortaokul ve altı	38	53,79	5,46	2,38	,095	
	Lise	70	53,07	5,09			
	Üniversite ve üstü	121	51,86	5,42			
Problem Odaklı Tepki	Ortaokul ve altı	38	51,37	4,68	,69	,502	
	Lise	70	50,84	4,91			
	Üniversite ve üstü	121	50,36	4,88			
Cezalandırıcı Tepki	Ortaokul ve altı	38	20,16	6,05	,67	,513	
	Lise	70	19,31	5,74			
	Üniversite ve üstü	121	18,88	6,07			
Küçümseme Tepkileri	Ortaokul ve altı	38	26,55	9,38	1,62	,200	
	Lise	70	27,57	8,31			
	Üniversite ve üstü	121	25,35	7,98			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Ortaokul ve altı	38	22,40	5,69	1,79	,170	
	Lise	70	20,13	5,16			
	Üniversite ve üstü	121	21,08	6,50			

*p<,05 Kategoriler: Ortaokul ve Altı=1; Lise=2; Üniversite ve Üstü=3

Tablo 25’te baba öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin babaların öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,64$, $p=,197>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin babaların öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,38$, $p=,095>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin babaların öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,69$, $p=,502>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların babalarının öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,69$, $p=,513>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin babaların öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,62$, $p=,200>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde Sıkıntı Tepki” alt faktörüne ilişkin babaların öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,79$, $p=,170>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Baba öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde hiçbir faktörde anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgu annelerin destekleyici olan ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarında babalarının öğrenim durumunun temel bir belirleyici ölçüt olmadığı, duygu sosyalleştirme süreçlerinde başka değişkenlerin etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

c) Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, annelerin çalışma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 26

Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklem (Independent-Samples) T-Testi Sonuçları

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Anne Çalışma Durumu	N	\bar{X}	S	t	sd	P
Teşvik Etme	Çalışıyor	69	45,90	7,71	,12	227	,905
	Çalışmıyor	160	45,76	8,48			
Duygu Odaklı Tepki	Çalışıyor	69	52,00	6,00	1,02	227	,309
	Çalışmıyor	160	52,79	5,06			
Problem Odaklı Tepki	Çalışıyor	69	50,55	5,33	,25	227	,804
	Çalışmıyor	160	50,73	4,65			
Cezalandırıcı Tepki	Çalışıyor	69	17,55	5,25	2,84	227	,005*
	Çalışmıyor	160	19,95	6,12			
Küçümseme Tepkileri	Çalışıyor	69	24,06	8,08	2,62	227	,009*
	Çalışmıyor	160	27,16	8,31			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	Çalışıyor	69	19,43	5,35	2,64	227	,009*
	Çalışmıyor	160	21,69	6,16			

*p<,05

Tablo 26’da annelerin çalışma durumlarına göre annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular sunulmuştur. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri (\bar{X} =45,90) ile çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri (\bar{X} =45,76) arasında $t_{(227)}=,12$, $p=,905>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri (\bar{X} =52,00) ile çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri (\bar{X} =52,79) arasında $t_{(227)}=1,02$, $p=,309>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri (\bar{X} =50,55) ile çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile

baş etme düzeyleri ($\bar{X}=50,73$) arasında $t_{(227)}=,25$, $p=,804>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=17,55$) ile çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,95$) arasında $t_{(227)}=2,84$, $p=,005<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık çalışan annelerin cezalandırıcı tepki düzeylerinin, çalışmayan annelerin cezalandırıcı tepki düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=24,06$) ile çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=27,16$) arasında $t_{(227)}=2,62$, $p=,009<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık çalışan annelerin küçümseme tepkileri düzeylerinin, çalışmayan annelerin küçümseme tepkileri düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Ebeveynde Sıkıntı Tepki” alt faktörüne ilişkin çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=19,43$) ile çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri ($\bar{X}=21,69$) arasında $t_{(227)}=2,64$, $p=,009<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık çalışan annelerin ebeveynde sıkıntı tepki düzeylerinin, çalışmayan annelerin ebeveynde sıkıntı tepki düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmaya katılan annelerin çalışma durumlarına göre gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışlarından; sadece cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepkisi alt faktörlerinde çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme

düzeylerinin, çalışmayan annelerin olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinden daha düşük olmasından dolayı anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulgusuyla tutarlı olarak, Kılıç (2012) annelerin destekleyici olan duygu sosyalleştirme tepkilerinin, annelerin çalışıp çalışmama durumları ve mesleklerine göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Özkan (2015)'in yapmış olduğu çalışmasında çocukların olumsuz duygularına karşılık annelerinin gösterdikleri destekleyici tepkilerin annelerin çalışma durumlarına göre değişmediği sonucuna ulaşmıştır.

Alanyazında, çalışan annelerin geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarından ziyade anne babanın çocuğu dinlediği, duygu paylaşımlarında bulunduğu, tutarlı ve sevgi dolu bir tutum olan demokratik tutumları daha fazla kullandıkları görülmektedir (Ağır vd., 2005). Altınay (2012)'in çalışan ve çalışmayan annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıkları incelediği çalışmasında; çalışan anneler, çalışmayan annelere oranla aktif baş etme ve plan yapma tutumlarını içeren sorun odaklı başa çıkma tutumlarını daha fazla sergilemişlerdir. Ayrıca annenin çalışma durumu çocuğuna karşı olan olumlu davranışlarıyla ilişkilendirilmiş, çalışan annelerin çalışmayanlara kıyasla çocuklarıyla daha fazla nitelikli zaman geçirdikleri ve çocuklarına karşı olumlu davranışları daha fazla sergilediklerini belirtmiştir (Stewart-Clarke ve Friedman'dan aktaran Altınay, 2012). Çalışmayan annelerin çalışan annelere kıyasla çocuklarının bakım ve disiplinlerine daha fazla zaman harcamaları, maddi sıkıntılardan çıkan problemler, anne çocuk birlikte geçirilen fazla zamanda gerçekleşebilen niteliksiz etkinlikler vb. nedenlerin anne çocuk ilişkisine olumsuz yansıyabileceği, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme süreçlerine yol açtığı düşünülebilir. Ayrıca çalışan annelerin eğitim seviyesinin daha yüksek olmasından kaynaklı daha bilinçli çocuk yetiştirme tutumlarına sahip oldukları, var olan bilinçli tutumun duygu sosyalleştirme sürecinde destekleyici tepkilerin kullanımını yordadığı düşünülebilir.

d) Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 27

Çocukların Anne ile Birlikte Geçirdiği Zamana Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklemeler

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Birlikte geçirilen zaman	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Teşvik Etme	1 saat ve altı	94	44,97	8,85	,94	,391	
	1-2,5 saat arası	80	46,08	6,90			
	3 saat ve üstü	55	46,82	8,94			
Duygu Odaklı Tepki	1 saat ve altı	94	51,39	5,60	6,20	,002*	3>1
	1-2,5 saat arası	80	52,55	5,42			
	3 saat ve üstü	55	54,53	4,24			
Problem Odaklı Tepki	1 saat ve altı	94	49,82	4,78	4,76	,009*	3>1
	1-2,5 saat arası	80	50,55	4,95			
	3 saat ve üstü	55	52,31	4,48			
Cezalandırıcı Tepki	1 saat ve altı	94	20,30	6,27	2,80	,063	
	1-2,5 saat arası	80	18,74	5,64			
	3 saat ve üstü	55	18,11	5,68			
Küçümseme Tepkileri	1 saat ve altı	94	26,44	7,89	,25	,777	
	1-2,5 saat arası	80	26,46	8,72			
	3 saat ve üstü	55	25,53	8,65			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	1 saat ve altı	94	21,35	6,20	1,43	,241	
	1-2,5 saat arası	80	21,43	5,87			
	3 saat ve üstü	55	19,82	5,82			

*p<,05 Kategoriler: 1 Saat ve Altı=1; 1-2,5 Saat Arası=2; 3 Saat ve Üstü=3

Tablo 27, çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını göstermektedir. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,94$, $p=,391>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=6,20$, $p=,002>,05$ 'e göre anlamlı

farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık annesi ile 1 saat ve altında zaman geçiren çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=51,39$), annesi ile 3 saat ve üstünde zaman geçiren çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=54,53$) daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Problem Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=4,76$, $p=,009>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık annesi ile 1 saat ve altında zaman geçiren çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=49,82$), annesi ile 3 saat ve üstünde zaman geçiren çocukların annelerinin duygu odaklı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=52,31$) daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=2,80$, $p=,063>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,25$, $p=,777>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Ebeveynde Sıkıntı Tepki” alt faktörüne ilişkin çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,43$, $p=,241>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Laible ve Thomson (2002)'nin 30 ve 36 aylık çocuklarla yaptıkları araştırma; annelerin çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamanlarda çocuklarına karşı kullandıkları duygusal söylemlerin, çocukların daha sonra kullandıkları duygusal dili şekillendirdiğini çocukların ebeveynlerin kullandıkları iletişim kalıplarını içselleştirdiğini vurgulamaktadır.

Çocukların anne ile birlikte geçirdiği zamana göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, duygu odaklı tepki ve problem odaklı tepki alt faktörlerinde anlamlı farklılık olduğu ve annesi ile daha fazla zaman geçiren çocukların annelerinin daha yüksek düzeyde problem odaklı tepki ve duygu odaklı tepki gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Birlikte yapılan ortak aktivitelerle olumlu bir ebeveynlik modeli çocuğa yansıtılmaktadır (Alegre, 2011). Anne çocuk birlikte geçirilen zamanda yapılan duygu odaklı konuşmaların sıklığı, çocuğun duygusal öz farkındalığını olumlu yönde etkilemektedir. Duygularını ifade konusunda özgür olan çocuğun olumlu tutum ve tepkileri ebeveyn davranışlarının da şekillendirerek anne çocuk arasında olumlu duygusal bir atmosfer yaratmaktadır (Garner vd., 2008). Anne çocuk arasındaki duygusal anlamda yakın ve sıcak ilişki; annenin olumsuz duygularına yönelik çocuğuna ilgi ve sıcaklık gösterdiği duygu odaklı tepkiler ile çocuğuna olumsuz duyguları yüzünden yaşadığı problemlerde destek olmasını içeren problem odaklı tepkiler göstermesinde etkili olabilir. Anne çocuk birlikte geçirilen zamanın süresi ve etkililiğinin, ilgili ve sıcak bir ebeveyn çocuk ilişkisini yordayabileceği düşünülebilir.

e) Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri, aylık hane gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 28

Aylık Hane Gelirine Göre Çocuğun Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin Alt Testlerine İlişkin Puanları Arasındaki Farklılığa Ait Bağımsız Örneklemeler

Çocuğun Olumsuz Duyguları İle Baş Etme Ölçeği Alt Faktörleri	Aylık Hane Geliri	N	\bar{X}	S	F(2-226)	p	Post Hoc (Tukey)
Teşvik Etme	2750 ve altı	74	44,86	9,39	1,07	,344	
	2751-5500	106	45,86	8,16			
	5501 ve Üstü	49	47,08	6,31			
Duygu Odaklı Tepki	2750 ve altı	74	53,16	5,61	,86	,426	
	2751-5500	106	52,42	4,85			
	5501 ve Üstü	49	51,92	6,02			
Problem Odaklı Tepki	2750 ve altı	74	50,57	4,89	,03	,968	
	2751-5500	106	50,75	4,72			
	5501 ve Üstü	49	50,65	5,16			
Cezalandırıcı Tepki	2750 ve altı	74	20,16	5,69	3,62	,028*	3<1
	2751-5500	106	19,46	6,12			
	5501 ve Üstü	49	17,30	5,70			
Küçümseme Tepkileri	2750 ve altı	74	28,41	8,65	6,00	,003*	3<1
	2751-5500	106	26,10	8,00			
	5501 ve Üstü	49	23,20	7,75			
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	2750 ve altı	74	21,04	5,65	1,97	,142	
	2751-5500	106	21,64	5,83			
	5501 ve Üstü	49	19,59	6,75			

*p<,05 Kategoriler: 2750 ve altı =1; 2751-5500=2; 5501 ve Üstü =3

Tablo 28’de aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı sunulmuştur. “Teşvik Etme” alt faktörüne ilişkin aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,07$, $p=,344>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Duygu Odaklı Tepki” alt faktörüne ilişkin aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,86$, $p=,426>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Problem Odaklı Tepki ” alt faktörüne ilişkin aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş

etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=,03$, $p=,968>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Cezalandırıcı Tepki” alt faktörüne ilişkin aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=3,62$, $p=,028<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, aylık hane geliri 2750 ve altı olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinin ($\bar{X}=20,16$), aylık hane geliri 5501 ve üstü olan çocukların annelerinin cezalandırıcı tepki düzeylerinden ($\bar{X}=17,30$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Küçümseme Tepkileri” alt faktörüne ilişkin aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=6,00$, $p=,003<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, aylık hane geliri 2750 ve altı olan çocukların annelerinin küçümseme tepkileri düzeylerinin ($\bar{X}=28,41$), aylık hane geliri 5501 ve üstü olan çocukların annelerinin küçümseme tepkileri düzeylerinden ($\bar{X}=23,20$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. “Ebeveynde sıkıntı tepki” alt faktörüne ilişkin aylık hane gelirlerine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $F_{(2-226)}=1,97$, $p=,142>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Aylık hane gelirlerine göre ebeveynlerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde sadece cezalandırıcı tepki ve küçümseme tepkileri alt faktörlerinde anlamlı farklılık olduğu ve aylık hane geliri yüksek olan ebeveynlerin cezalandırıcı ve küçümseme tepki düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. McElwain vd. (2007) anne ve babaların gösterdikleri duygu sosyalleştirme tepkileri ile aile geliri arasında bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kılıç (2012) annelerin çocuklarına gösterdikleri destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile gelir düzeyi arasında bir ilişkinin olduğunu, gelir düzeyi yükseldikçe destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerin arttığını belirtmektedir. Atay (2009) aile gelirinin ebeveynlerin duygu sosyalleştirme süreçlerindeki tepkilerini yordamadığı sonucuna

ulaşmıştır. Yapılan araştırmaların sonuçları, bu çalışmanın bulgusuyla tutarlılık göstermemektedir. Duygu sosyalleştirme tepkilerinden küçümseyici tepkiler, çocuğun duygusal tepkisinin öneminin en aza indirildiği, olumsuz duyguların küçümsendiği tepkilerdir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinden biri olan cezalandırıcı tepkiler çocuğun olumsuz duygularına karşılık ebeveyn sözel ve fiziksel cezalandırmalarını içerir. Alan yazında eğitim düzeyi düşük ebeveynlerin otoriter, sert ve sınırlayıcı anne ve babalığı daha çok kullandıkları belirtilmektedir. Eğitim düzeyine göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme stil ve uygulamaları değişmektedir. Eğitim düzeyi yüksek anneler, çocuklarını kendi kendine yetebilmeye yönelik hedeflere önem vererek yetiştirmekte (Yağmurlu vd. 2009), kontrolün yüksek olduğu, itaat odaklı sosyalleştirme stil ve uygulamalarını daha az kullanmaktadır (Öztürk, 2011). Ebeveynin eğitim düzeyine bağlı olarak aylık hane düzeyinin yüksek ya da düşük olabileceği düşünüldüğünde, alan yazından elde edilen bulgular doğrultusunda aylık hane geliri azaldıkça ebeveynin çocuğa göstermiş olduğu destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin (cezalandırıcı tepki ve küçümseme tepkileri) artacağı düşünülebilir.

6. Alt Problem:

Araştırmaya alınan dört ve beş yaş çocukların duygusal düzeyleri ile annelerin çocuklarına gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışları arasında ilişki var mıdır?

Tablo 29

Çocukların Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Annelerin Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Yüzler	Hikâyeler	Anlama	Duyguları Yönetme	Çocuk Duygusal Zekâ
Teşvik Etme	r	,06	,08	,02	,05	,02
	p	,198	,127	,374	,223	,379
Duygu Odaklı Tepki	r	,14	,11	,12	,11	,01
	p	,020*	,055	,033*	,054	,439
Problem Odaklı Tepki	r	,17	,17	,03	,08	,09
	p	,006*	,004*	,338	,123	,088
Cezalandırıcı Tepki	r	-,20	-,13	-,16	-,19	-,27
	p	,001*	,025*	,007*	,002*	,000*
Küçümseme Tepkileri	r	-,11	-,12	-,21	-,12	-,22
	p	,043*	,034*	,001*	,034*	,000*
Ebeveynde Sıkıntı Tepki	r	-,20	-,10	-,13	-,18	-,25
	p	,001*	,065	,030*	,003*	,000*

*p<,05

Tablo 29’da çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerin çocuğun olumsuz duygularıyla baş etme düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme ölçeğinin teşvik etme alt faktörü ile çocuğun duygusal zekâ ölçeğinin alt testleri ve geneline ilişkin zekâ düzeyleri arasında p<,05’e göre ilişki olmadığı görülmektedir.

Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme ölçeğinin duygu odaklı tepki alt faktörü ile çocuğun duygusal zekâ ölçeğinin yüzler ve anlama alt testlerine ilişkin zekâ düzeyleri arasında p<,05’e göre düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme ölçeğinin problem odaklı tepki alt faktörü ile çocuğun duygusal zekâ ölçeğinin yüzler ve hikâyeler alt testlerine ilişkin zekâ düzeyleri arasında p<,05’e göre düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme ölçeğinin cezalandırıcı tepki alt faktörü ile çocuğun duygusal zekâ ölçeğinin alt testleri ve geneline ilişkin zekâ düzeyleri arasında $p<,05$ 'e göre düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme ölçeğinin küçümseme tepkileri alt faktörü ile çocuğun duygusal zekâ ölçeğinin alt testleri ve geneline ilişkin zekâ düzeyleri arasında $p<,05$ 'e göre düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme ölçeğinin ebeveynde sıkıntı tepkisi alt faktörü ile çocuğun duygusal zekâ ölçeğinin yüzler, anlama, duyguları yönetme alt testleri ve geneline ilişkin zekâ düzeyleri arasında $p<,05$ 'e göre düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı incelendiğinde; çocuğun toplam duygusal zekâ puan ortalamaları ile annelerin çocuğun olumsuz duygularıyla baş etme düzeyleri arasında $p<,05$ 'e göre bazı faktörler arasında ilişki olmadığı bazılarında ise negatif yönde çok düşük düzeyde anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile (duygu odaklı ve problem odaklı tepki) duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma ve anlama boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki görülmektedir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma, anlama ve yönetme boyutlarında negatif yönde anlamlı ilişki görülmüş olup bu tepkiler ile çocukların toplam duygusal zekâ puan ortalamaları arasında negatif yönde anlamlı ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Duygusal zeka düzeyleri ile annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında $p<,05$ 'e göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde (teşvik etme, duygu odaklı tepki, problem odaklı tepki) ilişki görülmezken; destekleyici olmayan duygu

sosyalleştirme tepkilerinde (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri, ebeveynde sıkıntı tepki) negatif yönde çok düşük düzeyde anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin incelendiği araştırmalarda destekleyici ebeveyn tepkilerinin; çocukların duygu düzenleme, duygu anlama ve ifade etme becerisini desteklediği ve sosyal yeterliliklerine olumlu yansımalarının olduğu belirtilmektedir.

Dunsmore ve Karn (2001) 48-72 ay arasındaki çocukların duyguları anlama becerilerini ve annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerini incelemiş, anne duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocukların duygu bilgisini yordadığını belirtmiştir. Özellikle annelerin duygu sosyalleştirme sürecinde kullandıkları dile vurgu yapmış, çocuklarının duygularında açıklayıcı bir dil kullanarak duygu odaklı tepki gösteren annelerin çocuklarının duygu tanıma ve ifade becerilerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın sonucu, bu çalışmanın bulgusuyla annelerin duygu odaklı tepki düzeylerinin çocuklarda duyguları tanıma ve anlama becerilerini olumlu yönde etkilemesi bakımından paralellik göstermektedir.

Denham ve Kochanoff (2002) annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin 36-48 aylık çocukların daha iyi düzeyde duyguları tanıma ve anlama becerilerine sahip olmalarını sağladığını belirtmiştir. Bu sonuç, çalışmanın; annelerin duygu odaklı tepkileri ile duygusal zekânın duyguları tanıma ve anlama boyutunda, problem odaklı tepkileri ile duygusal zekânın duyguları tanıma boyutunda pozitif yönde anlamlı farklılık gösterdiği bulgusuyla tutarlılık göstermektedir.

Fabes vd. (2002)'in araştırmasıyla bu çalışmanın sonuçları örtüşmektedir. Fabes vd. (2002) çocuğun olumsuz duygularına karşı gösterilen duygu odaklı ve problem odaklı tepkilerin, çocukların duyguları tanıma ve anlama becerilerini olumlu etkilediğini vurgulamıştır.

Denham, Zoller ve Couchoud (1994)'un 39 ve 44 aylık çocuklar ve anneleriyle gerçekleştirdiği çalışmada annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların duyguları anlama düzeyleri ilişkilendirilmiş, özellikle cezalandırıcı

tepkilerin çocukların duyguları anlama seviyelerini düşürdüğünü vurgulamıştır. Çalışmanın sonucuna göre de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinden biri olan cezalandırıcı tepki, çocukların duyguları anlama becerilerinde anlamlı farklılık yaratmakla birlikte duygusal zekâlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Blair vd. (2014)'nin annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının erken çocukluk ve orta çocukluk dönemindeki etkilerini incelediği beş yıllık bir dönemi kapsayan çalışmada; duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişki, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin duygu düzenleme becerileri üzerindeki olumlu etkisiyle açıklanmıştır.

Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici olmayan tepkilerin duygu düzenleme zorluğunu öngören bir başka araştırmada, özellikle ebeveynde sıkıntı ve cezalandırma tepkilerini benimseyen annelerin duyguları kontrol etme konusunda yetersiz olan, olumsuz duyguları daha baskın şekilde yaşayan çocuklara sahip oldukları görülmektedir (Ambrose, 2013). Bu çalışmanın sonucu ile yapılan araştırmanın bulguları birlikte düşünüldüğünde, duygu sosyalleştirme sürecinde ebeveynde sıkıntı tepki ve cezalandırma tepkileri alan çocukların duyguları yönetme becerinin zayıf olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmanın sonuçları incelendiğinde duyguları anlama ve yönetme boyutlarının, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin tümüyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bakımdan duygusal zekâ becerilerinden biri olan; kişinin hedefleri doğrultusunda duygusal tepkilerini kontrol etmesi, izlemesi, değerlendirmesi ve değiştirmesi anlamına gelen (Thompson, 1994) duyguları düzenleme becerisi ile duygu sosyalleştirme davranışlarının birbiri ile ilişkili olduğu yorumu yapılabilir. Kurbet (2010) çalışmasında, olumsuz duyguları karşısında destekleyici tutumlarla karşılaşan çocukların bu duyguyla baş etmek için farklı stratejileri kullanabildikleri ve mevcut olumlu duygularının kontrollü şekilde devamlılığını sağlayabildiklerini belirtmiştir.

Çocukların duygusal yeterlilikleri hem aile içinde hem de arkadaşlık ilişkilerinde ilişkileri şekillendirici bir role sahiptir. Ebeveynlerin olumlu duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların duygusal yeterliliklerine katkı sağladığı düşünülmektedir. Olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileri ise, yapılan araştırmalarda çocukların zayıf duygusal becerilerini ve sosyal uyumdaki sorunlarıyla ilişkilendirilmiştir (Eisenberg vd., 2001; Çorapçı vd., 2012; Denham, 2007; Eisenberg vd., 1999; Garner vd., 2008; Warren & Stifter, 2008; Zahn-Waxler, 2010). Çocukların olumsuz duygularını kabul ederek ona bu duyguyla nasıl başa çıkabileceği konusunda iyi bir model olunmasının; çocukların duygusal deneyimlerini daha kolay yaşamasını, duygularını daha kolay şekilde ifade edebilmesini sağlamaktadır. Duygu ifadesini anlamlandıran destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri aynı zamanda duyguların daha kolay anlamlandırılması konusunda çocuklara olumlu katkılar sunmaktadır. Öte yandan destekleyici olmayan tepkiler olumsuz duyguların ifadesini zorlaştırmakta, çocuktaki duygusal ifade ve duyguları anlama becerisini olumsuz yönde etkilemektedir. İlgili literatürdeki pek çok araştırmanın sonuçları ve bu çalışmanın bulguları düşünüldüğünde; annelerin çocuklarına gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışlarının niteliğinin, çocuğun duygusal farkındalığını şekillendirdiği ve çocuktaki duyguları tanıma, ifade etme ve yönetme gibi becerilerin gelişimine yansıdığı yorumu yapılabilir. Duyguları tanıma, ifade etme ve yönetme gibi becerilerin her biri birer duygusal zekâ yetisi olduğu düşünüldüğünde ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları ile çocuğun duygusal zekâ düzeyi arasında ilişki olduğu, bu tepkilerin çocuğun her bir duygusal zekâ becerilerini öngörebileceği ve çocukların duygusal zekâ düzeylerini etkileyebileceği söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâlarının ne düzeyde oldukları incelenmiştir. Duygusal zekâ alt testlerine ve geneline ilişkin çocukların zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5).

Çocukların *cinsiyetlerine* göre duygusal zekâ ölçeğinin alt testleri ve toplamında duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde; duygusal zekâ ölçeğinin alt testlerine ve geneline ilişkin duygusal zekâ düzeyleri arasında çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık olduğu ve bu farkın kız çocuklarının duygusal zekâlarının daha yüksek olmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 6).

Çocukların *yaşlarına* göre duygusal zekâ düzeyleri incelendiğinde; anlama alt testi ve duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların yaşlarına göre duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu, 5 yaşında olan çocukların zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 7).

Kardeş sayılarına göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri incelendiğinde; hikâyeler alt testi (duyguları tanıma boyutu) haricinde diğer alt testler ve geneline ilişkin anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hiç kardeşi olmayan çocukların bir kardeşi olan

çocuklara göre hikâyeler alt testine ilişkin, duyguları tanıma puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 8).

Çocukların *doğum sırasına* göre duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı, yani birinci çocuk olan çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile ikinci çocuk ve üstü olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin birbirine denk olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 9).

Çalışma grubundaki çocukların *anne yaşlarına* göre duygusal zekâ ölçeğinin alt testlerine ve geneline ilişkin duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 10).

Baba yaşlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 11).

Anne öğrenim durumlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde; yüzler, hikâyeler alt testleri ile duygusal zekâ testinin geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Annenin öğrenim düzeyi arttıkça çocukların duygusal zekâ düzeylerinin anlamlı farklılık yaratacak oranda artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 12).

Baba öğrenim durumlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeylerine bakıldığında; yüzler, hikâyeler ve duyguları yönetme alt testleri ile duygusal zekâ testinin geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların duygusal zekâ düzeyleri anlamlı farklılık yaratacak düzeyde artış gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 13).

Anne çalışma durumlarına göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı yani annesi çalışan ve annesi çalışmayan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin birbirine denk olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 14).

Aylık hane gelirlerine göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri incelendiğinde; yüzler alt testi ile duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu ve aylık hane gelir düzeyleri yüksek olan çocukların duygusal zekâ düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 15).

Anne ile birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresine göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri incelendiğinde; yüzler, hikâyeler alt testleri ve duygusal zekâ ölçeğinin geneline ilişkin çocukların duygusal zekâ düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu ve annesi ile daha çok zaman geçiren çocukların duygusal zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 16).

Çalışmaya katılan annelerin *çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri* incelendiğinde genel olarak bütün olumlu alt faktörlerde ortalamanın üzerinde bir yığılma ve olumsuz alt faktörlerde ortalamanın altında bir yığılmanın olduğu görülmektedir. Annelerin, çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin en düşük olduğu alt faktörün cezalandırıcı tepki olduğu ve en yüksek olduğu alt faktörün ise duygu odaklı tepki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 17).

Çalışma grubundaki çocukların *cinsiyetlerine* göre annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, sadece ebeveynde sıkıntı tepkilerinde farklılık görüldüğü; erkek çocuklarına karşı daha yüksek düzeyde sıkıntı tepki gösterildiği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 18).

Çocukların yaşlarına göre annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, ölçeğin bütün faktörlerinde 4 yaşında ve 5 yaşında olan çocuklara karşı annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin denk olduğu, anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 19).

Çocukların kardeş sayılarına göre annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Hiç kardeşi olmayan çocukların

annelerinin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin diğer kardeş sayılarına sahip olan çocukların annelerinin düzeylerinden daha yüksek olduğu ve anlamlı farklılık ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 20).

Çocukların doğum sırasına göre annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri incelendiğinde; teşvik etme, duygu odaklı tepki, problem odaklı tepki alt faktörlerinde birinci çocuğun annelerinin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin, ikinci çocuğun annelerinin düzeylerinden anlamlı farklılık yaratacak oranda yüksek olduğu, ebeveynde sıkıntı tepkisinde ise bu durumun tam tersi bir durum söz konusu olduğu tespit edilmiştir (Tablo 21).

Annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin, *anne yaşına* göre anlamlı farklılık göstermediği, farklı yaş düzeylerinde olan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin denk olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 22).

Annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici olan tepikleri, *baba yaşına* göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı farklılık, babası 40 ve üstü yaş aralığında olan çocukların annelerinin destekleyici duygu sosyalleştirme düzeylerinin, babası diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo 23).

Anne öğrenim durumlarına göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki alt faktörlerinde) düzeyinin anne öğrenim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir. Annelerinin öğrenim düzeyleri arttıkça cezalandırıcı, küçümseme ve sıkıntı tepki düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 24).

Baba öğrenim durumuna göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde hiçbir faktörde anlamlı

farklılık olmadığı yani annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin baba öğrenim durumundan etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 25).

Çalışmaya katılan *annelerin çalışma durumlarına* göre gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışlarından; sadece cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepkisi alt faktörlerinde annesi çalışan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinin, çalışmayan annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeylerinden daha düşük olmasından dolayı anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 26).

Anne ile birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, duygu odaklı tepki ve problem odaklı tepki alt faktörlerinde anlamlı farklılık olduğu ve annesi ile daha fazla zaman geçiren çocukların annelerinin daha yüksek düzeyde problem odaklı tepki ve duygu odaklı tepki gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 27).

Aylık hane gelirine göre annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde, sadece cezalandırıcı tepki ve küçümseme tepkileri alt faktörlerinde anlamlı farklılık olduğu ve aylık hane geliri yüksek olan annelerin cezalandırıcı ve küçümseme tepki düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Tablo 28).

Çalışma grubundaki *çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri* arasında ilişki olup olmadığı incelendiğinde; destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile (duygu odaklı ve problem odaklı tepki) duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma ve anlama boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma, anlama ve yönetme boyutlarında ve çocukların toplam

duygusal zekâ puan ortalamaları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Tablo 29).

Okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre; çalışma grubundaki çocukların duygusal zekâ düzeylerinin ortalamasının üstünde bir yığılma gösterdiği, cinsiyet, yaş, anne baba öğrenim durumu, aylık hane geliri ve anne ile birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma vs.) süresi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Duygusal zekânın ilk boyutu olan duyguları tanıma ve ifade etme becerisinin, birçok değişkene (cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba öğrenim durumu, anne ile birlikte geçirilen zaman süresi, aylık hane geliri) göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Çalışmaya katılan annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri incelendiğinde; genel olarak bütün olumlu alt faktörlerde ortalamasının üzerinde bir yığılma görülmüştür. Annelerin duygu sosyalleştirme sürecinde en az cezalandırıcı tepki en fazla ise duygu odaklı tepki gösterdikleri belirlenmiştir. Annelerin çocuğunun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri; çocuğun cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, baba yaşı, anne öğrenim durumu, anne çalışma durumu, aylık hane geliri ve anne çocuk birlikte geçirilen zaman süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerin çocuğun olumsuz duyguları ile baş etme düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde; destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri (duygu odaklı ve problem odaklı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma ve anlama boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma, anlama ve yönetme boyutlarında negatif yönde anlamlı ilişki görülmüş olup bu tepkiler ile çocukların toplam duygusal zekâ puan ortalamaları arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Okul öncesi eğitimi alan dört ve beş yaş gurubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre uygulamaya yönelik ve araştırmacılara yönelik şu öneriler verilebilir:

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir zekâ olan duygusal zekânın geliştirilebilmesi için çocuğun yetiştiği ortamın ve aldığı eğitimin önemi büyüktür. İlk olarak ailede verilen duygusal dersler, çocuğun tüm yaşamını etkileyecek ve şekil verecektir. Bu nedenle öncelikle çocuklara değil ebeveynlerin kendi duygusal zekâlarına yönelik; duygusal zekânın ne olduğu, önemi ve nasıl geliştirebilecekleri noktalarında bilgilendirici eğitim seminerleri düzenlenebilir, seminerlerde kaynak olarak ilgili broşürler, kitapçıklar ve mobil uygulamalar hazırlanabilir. Duyguları ifade etme, anlama, yönetebilme becerilerini geliştiren ebeveynler çocuklarının duygusal zekâlarını nasıl geliştirebilecekleri konusunda bilgi sahibi olarak duygusal bilgi birikimlerini çocuklarına aktarabilirler.
- Araştırma sonucuna göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri (cezalandırıcı tepki, küçümseme tepkileri ve ebeveynde sıkıntı tepki) ile duygusal zekânın boyutlarından duyguları tanıma, anlama ve yönetme boyutlarında negatif yönde anlamlı ilişki görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle ebeveynlere duygu sosyalleştirme sürecinin önemi ve duygu sosyalleştirme davranışları ile ilgili okullarda, halk eğitim merkezlerinde, gönüllü kuruluşlarda eğitim seminerleri verilerek ebeveynlerin bilinçlendirilmesi sağlanabilir. Bilinçli bir ebeveyn çocuğunun duygu sosyalleşme

sürecine destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları ile yön vererek çocuklarının duygusal zekâ becerilerine katkı sağlayabilir.

- Araştırma sonucunda; anne öğrenme düzeyine göre çocukların duygusal zekâ düzeyleri ve annelerin göstermiş oldukları duygu sosyalleştirme davranışları pozitif yönde anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Annenin öğrenim düzeyinin artmasının, çocukların duygusal zekâlarını ve annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu nedenle kız çocuklarının ve kadınların eğitiminin önemini vurgulayan eğitim politikaları uygulanmalıdır.
- Araştırma sonucuna göre, annelerin çocuklarına gösterdikleri duygu sosyalleştirme davranışlarının niteliğinin, çocuğun duygusal farkındalığını şekillendirdiği ve çocuktaki duyguları tanıma, ifade etme ve yönetme gibi becerilerin gelişimine yansıdığı yorumu yapılabilir. Duygusal zekâ becerileri uygun eğitsel ve ailesel yaşantılarla desteklenip geliştirilebileceği düşünüldüğünde ailenin rolünün yanında bu becerilerin gelişimi konusunda eğitimcilerin rolü de büyüktür. Eğitimcilere duygusal zekâ ve çocuğun duygu sosyalleşme süreci hakkında hizmet içi eğitimler verilerek yapılacak bilinçlendirmeler, öğretmenlerin hem kendi eğitim süreçlerine (sınıf içinde duygusal zekâ eğitimi) hem de ailelere verebilecekleri eğitim toplantılarına katkı sağlayabilir ve sağlanan bu katkıların çocuğun duygusal gelişimine olumlu yansımalarının olacağı düşünülebilir.
- Araştırma sonuçlarına göre duygusal zekâ becerilerinden olan duyguları tanıma ve ifade etme becerileri birçok değişkene (cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba öğrenim durumu, anne ile birlikte geçirilen zaman süresi, aylık hane geliri) göre anlamlı farklılık göstermiştir. Duyguları tanıma ve ifade etme becerisi duygusal zekânın temel taşı olduğu düşünüldüğünde, araştırma sonuçlarından hareketle uzmanlar tarafından hem ailelere hem de öğretmenlere yönelik özellikle duyguları tanıma odaklı eğitim programları uygulanabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Yapılan araştırmanın verileri “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği” ile annelerin görüşleri alınarak toplanmıştır ve sonuçlar annelerin duygu sosyalleştirme davranışları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Annelerin görüşlerinin yanında babaların da görüşlerini alarak yapılabilecek farklı çalışmalar duygu sosyalleştirme sürecinde daha kapsamlı verilerin elde edilmesini sağlayabilir.
- Bu çalışma Ankara ilinde, anaokuluna devam eden dört ve beş yaş grubunda 229 çocuk ve anneleri ile yapılmıştır. Farklı çalışma gruplarında (okul öncesi eğitim almayan, farklı il merkezlerinde yer alan vs.) yapılabilecek çalışmalarla karşılaştırmalı sonuçlar elde edilebilir.
- Ebeveynlere yönelik olarak duygu sosyalleşmesi konusunda eğitim programları oluşturularak bu programların ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Yapılan araştırmada birçok farklı değişken ile çocukların duygusal zekâ düzeyleri ve annelerin duygu sosyalleşme davranışları incelenmiştir. Yapılacak farklı çalışmalarda ailenin sosyoekonomik durumu, anne babanın duygusal zekâ düzeyleri vb. değişkenler de göz önüne alınarak çocukların duygusal zekâ düzeyleri ve ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarını incelenebilir. Çocukların duygusal zekâ düzeyleri hakkında öğretmenlerden ve ebeveynlerden de görüş alınabilir.
- Duygu sosyalleştirme sürecinde gösterilen davranışlar ve sahip olunan tutumlar hakkında daha anlamlı ve çeşitli verilere ulaşmak için gelecekte yapılacak çalışmalarda nitel ve nicel yöntemlere kullanılıp çoklu ölçme araçlarından yararlanılabilir. Uygulama sürecinde yer verilebilecek laboratuvar ve ev gözlemleri ile daha geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilebilir.

- Yapılabilecek boylamsal araştırmalar çocuklardaki ve ebeveynlerdeki duygu değişimlerine yönelik sürecin daha ayrıntılı incelenip çözümlenmesine olanak sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Abe, J. A. A., & Izard, C. E. (1999). A longitudinal study of emotion expression and personality relations in early development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(3), 566-577.
- Ağır, M., Akbağ, M., Aydın, B., Tuzcuoğlu, S., & Yayı, L. (2005). *Gelişim ve oğrenme*. İstanbul: Nobel.
- Ahn, H. J. (2005). Child care teachers' strategies in children's socialization of emotion. *Early Childhood Development and Care*, 175(1), 49-61.
- Akaydın, D. (2015). *6 yaş grubu çocukların duygusal zekâları ile annelerinin mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akaydın, D. & Gültekin Akduman, G. (2016). 6 yaş grubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1353-1360.
- Aksoy, A. B., Kılıç, ř., & Gözün-Kahraman, Ö. (2009). Asya kültürlerinde ebeveynlik stilleri ve uygulamaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 14-25.

- Alegre, A. (2011). Parenting styles and children's emotional intelligence: What do we know?. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 19(1), 56-62
- Alegre, A. (2012). The relation between the time mothers and children spent together and the children's trait emotional intelligence. *Child & Youth Care Forum*, 41(5), 493-508.
- Altan, Ö. (2006). *The effects of maternal socialization and temperament on children's emotion regulation*. Master of Arts in Psychology, Koç University, İstanbul.
- Altay, F. B. (2007). *Okul öncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlikleri ve olumlu sosyal davranışları ile ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altınay, D. (2012). *Çalışan ve çalışmayan annelerin başa çıkma tutumları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıkların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altunbaş, T. (2018). *Duygusal zekâ programının öğrencilerin duygusal zekâ, atılgan, saldırgan ve çekingen davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ambrose, H. (2013). *Young children 's emotion regulation and social skills: the role of maternal emotional socialization and mother-child interactional synchrony*. Master's Thesis, Windsor University Department of Psychology, Canada.
- Aral, N., Kandır, A., & Can Yaşar, M. (2011). *Okul öncesi eğitim & okul öncesi eğitim programı*. İstanbul: Ya-Pa.
- Arı, R., & Şahin (Seçer), Z. (2004). Okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal yüz ifadeleri tanıma becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 67-84.

- Atay, Z. S. (2009). *The relationship between maternal emotional awareness and emotion socialization practices*. Master's Thesis, Boğaziçi University Department of Psychology, İstanbul.
- Avcı, Ö. (2017). *Duygusal zekâ ve iletişim*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Avcioğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök.
- Barutçugil, G. (2004). *Stratejik insan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Kariyer.
- Baykul, Y., & Güzeller, C. O. (2014). *Sosyal bilimler için istatistik: SPSS uygulamalı (2. Baskı)*. Ankara: Pegem.
- Bar-On, R. (1995). *EQ-I: The emotional quotient inventory manual*. A Test of Emotional Intelligence, New York: Multi-Health Systems.
- Bar-On, R., & Parker, J. D. A. (2000). *The bar-on emotional quotient inventory: youth version technical manual*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems, Inc.
- Bender, T. M. (2006). *Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zekâ ve yaratıcılık ilişkileri*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Berk, L. E. (1998). *Development through life span*. U.S.A.: Allyn and Bacon Company.
- Blair, B. L., Perry, N. B., O'Brien, M., Calkins, S. D., Keane, S. P., & Shanahan, L. (2014). The indirect effects of maternal emotion socialization on friendship quality in middle childhood. *Developmental Psychology*, 50(2), 566-576.
- Brody, L. R., & Hall, J. A. (2008). *Gender and emotion in context*. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 395-408). New York: The Guilford Press.
- Buck, R. (1984). *The communication of emotion*. New York: Guilford.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Bozkurt, V. (2012). *Değişen dünyada sosyoloji-temeller, kavramlar, kurumlar*. Bursa: Ekin.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (2. Baskı). Ankara: Pegem.
- Carson, J. L., & Parke, D. R. (1996). Reciprocal negative affect in parent-child interactions and children's peer competency. *Child Development*, 67(5), 2217-2226.
- Chaplin, T. M., Casey, J., Sinha, R., & Mayes, L. C. (2010). Gender differences in caregiver emotion socialization of low-income toddlers. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2010(128), 11-27.
- Cooper, R. K., & Sawaf, A. (1997). *Executive EQ: Emotional intelligence in business*. London: Orion Business Books.
- Cunningham, J.N., Kliewer, W., & Garner, P.W. (2009) Emotion socialization, child emotion understanding and regulation and adjustment in urban african american families: differential associations across child gender, *Development and Psychopathology*, 21(1), 261-283.
- Çakar, U., & Arbak, Y. (2004). Modern yaklaşımlar ışığında değişen duygu zekâ ilişkisi ve duygusal zekâ. *D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 23-48.
- Çorapçı, F., Aksan, N., & Yağmurlu, B. (2012). Socialization of turkish children's emotions: do different emotions elicit different responses?. *Global Studies of Childhood*, 2(2), 106-116.
- Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition Brain & Behavior*, 11(1), 1- 48.

- Denham, S., & Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 311-343.
- Denham, S. A., Renwick, S. M., & Holt, R. W. (1991). Working and playing together: Prediction of preschool social-emotional competence from mother-child interaction. *Child Development*, 62(2), 242-249.
- Denham, S. A., Zoller, D., & Couchoud, E. A. (1994). Socialization of preschooler emotion understanding. *Developmental Psychology*, 30(6), 928-936.
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 614-637). New York: Guilford Press.
- Dökmen, Ü. (2011). *Küçük Şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dunn, J., & Brown, J. (1994). Affect expression in the family, children's understanding of emotions, and their interactions with others. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(1), 120-137.
- Dunsmore, J. C., & Karn, M. A. (2001). Mothers' beliefs about feelings and children's emotional understanding. *Early Education and Development*, 12(1), 117-138.
- Durmuşoğlu-Saltalı, N. (2013). Okul öncesi dönemde duygusal becerilerin geliştirilmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 107-119.
- Durmuşoğlu-Saltalı, N., & Arslan, E. (2011). An investigation of emotional skills of six year old children attending nursery school according to some variables. *Educational Research and Reviews*, 6(7), 536-541.
- Dursun, A. (2010). *Okulöncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Murphy, B. C. (1996). Parent's reactions to children's

negative emotions: Relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development*, 67(5), 2227-2247.

Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T., L. (1998). Parental Socialization of Emotion. *Psychol Inq*, 9(4), 241–273.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, K. I., Murphy C. B., & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70(2), 513–534.

Eisenberg, N., Cumberland, A., L. Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard A. S., Reiser, M., ... Guthrie I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development*, 72(4), 1112-1134.

Eisenberg, N., Valiente, C., Sheffield Morris, A., Fabes, R. A., Cumberland, A., Reiser, M., Thompson Gershoff, E., Shepard, S. A., & Losoya, S. (2003). Longitudinal among parental emotional expressivity, children's regulation, and quality of socioemotional functioning. *Developmental Psychology*, 39(1), 3-19.

Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K., & Martin, C. L. (2001a). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72(3), 907-920.

Fabes, R. A., Eisenberg, N., Hanish, L. D., & Spinrad, T. L. (2001). Preschoolers' spontaneous emotion vocabulary: Relations to likability. *Early Education and Development*, 12(1), 11-27.

Fabes, R. A., Poulin, R., Eisenberg, N., & Madden-Derdich, D. A. (2002). The coping with children's negative emotions scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage and Family Review*, 34(3), 285-310.

- Fivush, R., Brotman, M., Buckner, J., & Goodman, S. (2000). gender differences in parent-child emotion narratives. *Scientific Research Publishing*, 42(8), 233-253.
- Fivush, R., & Wang, Q. (2005). Emotion Talk in Mother-Child Conversations of the Shared Past: The Effects of Culture, Gender, and Event Valence. *Journal of Cognition and Development*, 6(4), 489-506.
- Garner, P. W., Dunsmore, J. C., & Southam-Gerrow, M. (2008). Mother-child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, 17(2), 259-277.
- Garner, P. W. (2012). Children's emotional responsiveness and sociomoral understanding and associations with mothers' and fathers' socialization practices. *Infant Mental Health Journal*, 33(1), 95-106.
- Gardner, F. E. M., Ward, S., Burton, J., & Wilson, C. (2003). The role of mother-child joint play in the early development of children's conduct problems: A longitudinal observational study. *Social Development*, 12(3), 361-378.
- Ghani, W. (2016). Emotional intelligence among kindergarten gifted children, Irbid-Jordan. *International Journal of Education and Social Science*, 3(12), 17-28.
- Goleman, D. (1995). *Duygusal zekâ*. (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık.
- Goleman, D. (1999). *Duygusal zekâ neden IQ' dan daha önemlidir?* (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık.
- Goleman, D. (1998). *İşbaşında duygusal zekâ*. İstanbul: Varlık.
- Goleman, D. (2005). *Duygusal zekâ neden IQ' dan daha önemlidir?* (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık.
- Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology* 10(3), 243-268.

- Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1997). *Meta-emotion: How families communicate emotionally*. US: Lawrence Erlbaum.
- Gökçe, F. (2013). *5-6 yaş çocukların sosyal-duygusal uyumları ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gülay Ogelman, H. (2010). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Ankara: Pegem.
- Güngören, D. (2011). *Evlilik çatışmasının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsoy, E. (2016). *Duygusal zekâ eğitim programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zekâ, empatik beceri ve davranış problemleri üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Güven, E., & Erden, G. (2013). Duygu sosyalleştirme bağlamında bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 20(2), 119-130.
- Gretarsson, S., J., & Gelfand, D., M, (1988). Mothers' attributions regarding their children's social behavior and personality characteristics. *Developmental Psychology*, 24(2), 264-269.
- Harmata, E., Deniz, E. M., & Durmuşoğlu-Saltalı, N. (2009). Bağlanma stillerinin duygusal zekâyı yordama düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1),195-229.
- Harrod, R. N., & Scheer, S. D. (2005). An exploration of adolanscent in emotional intelligence in relations to demographic characteristics. *Adolescence*, 40(159), 503-512.

- Hasçuhadar, B. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocuklarda ebeveynlik davranışları, duygu sosyalleştirme, hazzı geciktirme, sosyal yeterlilik ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Hyson, M. (2004). *The emotional development of young children: Building an emotion centered curriculum*. New York and London: Teachers college press.
- Izard, C., E. (1977). *Human emotions*. New York, NY: Plenum.
- İşmen, E. A. (2004). Duygusal zekâ ve aile işlevleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(11), 55-75.
- Kale Karaarslan, Ü. (2012). *Okul öncesi eğitimin ve diğer değişkenlerin ilköğretim 1. Sınıf öğrencilerinin duyguları tanıma ve ifade etme becerilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kansu, N. & Beceren, E. (2002). *Erken çocukluk döneminde duygusal zekâ erken çocukluk gelişimi ve eğitimi sempozyumu*. Ankara: Kök.
- Karaca, H., N., Gündüz, A., & Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(2), 65-76.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara. Nobel.
- Karayılmaz, D. (2008). *Anasınıfına devam eden çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileri arasındaki ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Katz, L. F. L., & Windecker-Nelson, B. (2004). Parental meta-emotion philosophy in families with conduct-problem children: Links with peer relations. *Journal of Abnormal Psychology*, 32(4), 385–398.

- Keiley, H. H. (1973). The process of causal attribution. *American Psychologist*, 28(2), 107-128.
- Kılıç, Ş. (2012). *48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerisi ve annelerin duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçarslan, F. (2009). *10 adımda duygusal zekâ*. İstanbul: Yelpaze.
- Kırcaali Iftar, G. (2005). How do Turkish mothers discipline children? An analysis from a behavioural perspective. *Child: Care, Health & Development*, 31(2), 193–201.
- Kırtıl, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde duygusal zekâ ve yaşam doyumunun incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Kırık, A., M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 337-347.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. & Bökeoğlu, Ç. Ö. (2007). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem
- Köksal, A. (2007). *Üstün zekâlı çocuklarda duygusal zekâyı geliştirmeye dönük program geliştirme çalışması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köse, N. (2009). *7- 13 yaş çocuklarının duygusal zeka düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kurbet, H. (2010). *Anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilim ve tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kuzucu, Y. (2010). *Duyguları fark etme ve ifade etme psiko eğitim programı*. (B. Yeşilyaprak, Ed.). Ankara: Nobel.
- Kuyucu, Y. (2012). *Duyguları anlama becerileri farklı düzeydeki çocukların (60-72 ay) akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Küntay, A., & Ahtam, B. (2004). Annelerin çocuklarıyla geçmiş hakkındaki konuşmalarının anne eğitim düzeyi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 19-31.
- Kyung Hee, K & Kyoung Hoe, K. (1999). Construct validation of young children's emotional intelligence. *Korean Journal of Psychology: Developmental*, 12(1),25-38.
- Laible, D., & Thompson, R. (2002). Mother-child conflict in the toddler years: Lessons in emotion, morality, and relationships. *Child Development*, 73(4), 1187-1203.
- Macun, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarının duygusal zekâ düzeylerinin incelenmesi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Masalıcı, A. D. (2001). *Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygun davranışlarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). *Emotional development and emotional intelligence: What is emotional intelligence?*. New York: Basic.
- McElwain, N. L., Halberstadt, A. G., & Volling, B. L. (2007). Mother and father reported reactions to children's negative emotions relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, 78(5), 1407-1425.

- Melzi, G. & Fernandez, C. (2004). Talking about past emotions: Conversations between peruvian mothers and their preschool children. *Sex Roles A Journal of Research*, 50(9), 641-657.
- Miller, A. L., Fine, S. E., Gouley, K. K., Seifer, R., Dickstein, S., & Shields, A. (2006). Showing and telling about emotions: Interrelations between facets of emotional competence and associations with classroom adjustment in Head Start preschoolers. *Cognition and Emotion*, 20(8), 1170-1192.
- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W., & Barrett, K. C. (2004). *SPSS for introductory statistics: Use and interpretation*. Psychology.
- Olçay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özkan, H. K. (2015). *Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, A. (2011). *Okul öncesi dönemde sosyal yeterlik ve ebeveyn çocuk sistemi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Roberts, W. L., & Strayer, J. (1987). Parents' responses to the emotional distress of their children: relations with children's competence. *Developmental Psychology*, 23(3), 415.
- Root, A., & Stifter, C. (2010). Temperament and maternal emotion socialization beliefs as predictors of early childhood social behavior in the laboratory and classroom. *Parenting: Science and Practise*, 10(4), 241–257.

- Saarni, C. (2011) Emotional Development in Childhood. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes_experts/en/638/emotional-development-in-childhood.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sayıl, M. & Yağmurlu, B. (2012). *Türkiye’de ana babalık çalışmalarına bakış (parenting studies in Turkey): Ana babalık: kuram ve araştırma*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Shapiro, E., L. (2004). *Yüksek EQ’lu bir çocuk yetiştirmek*. (Ü. Kartal, Çev.) İstanbul: Varlık.
- Schilling, D (2009). *Duygusal zeka beceri eğitimi uygulamaya yönelik pratik bir model ve 50 aktivite* (T. F. Karahan, B.M. Yalçın, M. Yılmaz, ve M. E. Sardoğan, Çev.). Ankara: Maya akademi.
- Somuncuoğlu, D. (2005). Duygusal zekâ yeterliliklerinin kuramsal çerçevesi ve eğitimdeki rolü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(11), 269-293.
- Sullivan, A., K. (1999). *The emotional intelligence scale for children*, Doctoral Thesis, The Faculty of The Curry School of Education, University of Virginia, U.S.A.
- Şen, B. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tan, Ş. (2016). *SPSS ve excel uygulamalı temel istatistik-1*. Ankara: Pegem
- Thompson, R. A. (1994). Emotion Regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research In Child Development*, 59(2-3), 25-52.

- Titrek, O. (2010). *IQ'dan EQ'ya duyguları zekice yönetme*. Ankara: Pegem.
- Topuksal, D. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zekâ düzeylerinin ana baba tutumları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tufan, Ş. (2011). *Geliştirilen duygusal zekâ eğitimi programının ortaöğretim dokuzuncu sınıf öğrencilerinin duygusal zekâ düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuğrul, C. (1999). Duygusal zekâ. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1, 12-20.
- Ulutaş, İ. (2005). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekâ eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulutaş, İ. & Ömeroğlu, E. (2007a). The effects of an emotional intelligence education program on the emotional intelligence of children. *Social Behavior and Personality*, 35(10), 1365-1372.
- Ulutaş, İ. & Ömeroğlu, E. (2007). *Anne-baba çocuk iletişiminde duygusal zekânın rolü*. 4.Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi'nde sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Uyar Kurt, A. (2016). *Ebeveyn kaybının duygusal zekâ ve problem çözme becerisi üzerindeki etkisi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzmen, F. S. (2001). *Okul öncesi eğitim kuramlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ümit, N. (2010). *Ergenlerin duygusal zekâları ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ekinci-Vural, D. ve Kocabaş, A. (2011). 7 yaş grubu öğrenciler için duygusal zekâ ölçeğinin geliştirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 139-152.
- Yağmurlu, B., & Altan, Ö. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19(3), 275-296.
- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A., & Leyendecker, B. (2009). Child socialization goals of Turkish mothers: An investigation of education related within-culture variation. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15.
- Yağmurlu, B., Yavuz, M., & Altan, Ö. (2013) Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 437-443.
- Yalçın, H. (2013). Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 0(28), 179-194.
- Yavuzer, H. (2001). *Ana Baba Okulu*. Ankara: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldız, M. (2016). Üniversite öğrencilerinde duygusal zekâ yaşam doyumu ve depresyonun cinsiyet ve sınıf seviyelerine göre etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 452-474.
- Yılmaz, S. (2007). *Duygusal zekâ ve akademik başarı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yurdakavuştu, Y. (2012). *İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yüksel, M. (2006). *Duygusal zekâ ve performans ilişkisi (Bir uygulama)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Warren, H. K., & Stifter, C. A. (2008). Maternal emotion-related socialization and preschoolers developing emotion self-awareness. *Social Development, 17*(2), 239-258.

Zahn-Waxler, C. (2010). *Socialization of emotion: who influences whom and how?*. San Francisco: Jossey-Bass.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli Anneler,

Bu araştırma okul öncesi eğitimi alan dört ve beş yaş gurubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiyi incelenmek amacıyla yapılacaktır. Sizlerden istediğimiz anket formundaki maddelerden size uygun olanları eksiksiz olarak işaretlemenizdir. Elde edilen bilgiler bilimsel bir araştırmada kullanılacak olup, kişisel bilgileriniz “gizli tutulacaktır”. Bizler için çok önemli olan görüş ve önerileriniz ile araştırmaya sağlayacağınız katkı ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Elif BÜYÜKBİÇER

Gazi Üniversitesi
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı

1. Çocuğunuzun Cinsiyeti: Kız Erkek
2. Çocuğunuzun Yaşı: 48-60 ay 61-71 ay
3. Çocuğun Kardeş sayısı: 1 2 3 4 Diğer....
4. Çocuk Ailenin Kaçınıcı çocuğu: Birinci çocuk İkinci çocuk Üçüncü çocuk Dördüncü çocuk
 Diğer....
5. Annenin Yaşı: (Lütfen yazınız)
6. Babanın Yaşı:(Lütfen yazınız)
7. Annenin eğitim durumu: İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
 Lisansüstü Diğer (Lütfen yazınız).....
8. Babanın eğitim durumu: İlkokul Ortaokul Lise Üniversite
 Lisansüstü Diğer (Lütfen yazınız).....
9. Annenin Çalışma Durumu: Çalışıyor Çalışmıyor
10. Babanın Çalışma Durumu: Çalışıyor Çalışmıyor
11. Anne çocuk birlikte geçirilen zaman (oyun, kitap okuma, etkinlik yapma vb.) süresi
günde:..... saat (Lütfen yazınız)
11. Aylık Hane Geliri (Lütfen Yazınız):₺

EK 2. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği

S-ÇDZÖ I. BÖLÜM DUYGULARI ALGILAMA

Yüzler Alt Testi Maddeleri

Örnek A: Mutlu insan yüzünün olduğu resmi göster.

Örnek B: Üzgün insan yüzünün olduğu resmi göster.

Hikâyeler Alt Testi Maddeleri

Örnek Hikâye: Ahmet, annesi işten geldiğinde, ona “merhaba” demek için yanına koştu. Annesi, büyük bir pasta getirmişti. Pasta, Ahmet’in en sevdiği bir yiyecekti. Bu durumda, Ahmet’in duygularını en iyi anlatan yüz resmini göster.

MUTLU	ÜZGÜN	KIZGIN	KORKMUŞ	?(Bilmiyor)	YORUM
✓					

II. BÖLÜM ANLAMA ALT TESTİ

Örnek Kısa Hikâye

I. Bölüm

Sema, küçük bir kızdır. Bir gün anneannesini ziyaret etmeye karar verir. Otobüs durağına gider ve anneannesinin evine giden bir otobüse biner. Sema, otobüse bindiğinde etrafına bakar, oturacak yer kalmadığını görür ve uzun yolculuk boyunca ayakta gitmek zorunda olduğunu düşünür.

a.	Sema, oturacak yeri olmadığı için kendini mutlu hisseder mi? Niçin mutlu hisseder veya Niçin mutlu hissetmez?	Evet	?	Hayır ✓
----	--	------	---	------------

EK 3. Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği Kullanım İzni

Sullivan Çocuklar için Duygusal Zeka Ölçeği (S-ÇDZÖ) İzin Talebi

Gönderilen Posta Kutusunda Bulunanlar

Kimden: **elf bicr** > EB

→ Sullivan Çocuklar için Duygusal Zeka Ölçeği... Gizle

Kime: **Ilkay Ulutas** >

15 Ocak 2018 22:17

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimi görmekteyim. Eğitimimi Yard. Doç. Dr. Aysel Tüfekçi Akcan danışmanlığında yürütmekteyim.

Türkiye uyarlamasını yaptığınız "Sullivan Çocuklar için Duygusal Zeka Ölçeği (S-ÇDZÖ)" adlı ölçeğinizi tez çalışmamda kullanmayı istemekteyiz. Eğer bu konudaki görüşünüz olumlu ise ölçeğinizin kendisi ile birlikte puanlamasını ve notlarını da göndermenizi rica ederim.

Saygılarımla
Elif Büyükbıçer

Kimden: **Ilkay Ulutas** >

Re: Sullivan Çocuklar için Duygusal Zeka Öl... Gizle IU

Kime: **elf bicr** >

Bugün 21:48

Elif merhaba, tüm araçlar ektedir. Kolay gelsin.

2018-01-15 22:17 GMT+03:00 elf bicr <eb.bicr@gmail.com>:

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimi görmekteyim. Eğitimimi Yard. Doç. Dr. Aysel Tüfekçi Akcan Alıntılanmış Metni Göster

Saygılarımla
Elif Büyükbıçer

--
Doç.Dr. İlkay ULUTAŞ

Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi ABD.
Bosna Binası No:436
Besevler/Ankara

E-mail: uilkay@gazi.edu.tr
Tel. [0312 202 18 83](tel:03122021883)

EK 4. Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği

- Lütfen bu davranışların her birini ne kadar sıklıkla yaptığınızı belirtiniz. Örneğin, birinci maddede belirtilen durumla ilgili olarak 6 davranış seçeneğinin her birini ne sıklıkla yaptığınızı 1’den 5’e kadar sayılardan uygun olanı daire içine alarak belirtiniz. Böylece her bir durumla ilgili 6 davranış için de cevap vermiş olacaksınız.
- Eğer çocuğunuzun daha önce böyle bir durumla karşılaşmadığını düşünüyorsanız, “böyle olsaydı ne yapardım” diye düşünerek yanıtlayınız.

1	2	3	4	5
Hiç Böyle Yapmam	Nadiren Böyle Yaparım	Belki Böyle Yaparım	Büyük Olasılıkla Böyle Yaparım	Kesinlikle Böyle Yaparım

1) Eğer çocuğum hastalandığı ya da bir yerini incittiği için arkadaşının doğum günü partisine veya oyun davetine gidemiyorsa ve bundan dolayı öfkeli olursa, ben;

	Hiç böyle yapmam	Nadiren böyle yaparım	Belki böyle yaparım	Büyük olasılıkla böyle yaparım	Kesinlikle böyle yaparım
a) Çocuğumu sakinleşmesi için odasına gönderirim.	1	2	3	4	5
b) Çocuğuma kızarım.	1	2	3	4	5
c) Çocuğuma arkadaşları ile birlikte olabileceği başka yollar düşünmesi için yardımcı olurum (örneğin, bazı arkadaşlarını partiden sonra davet edebilir).	1	2	3	4	5
d) Çocuğuma partiyi kaçırmayı büyütmemesini söylerim.	1	2	3	4	5

EK 5. Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Kullanım İzni

ÇOCUKLARIN OLUMSUZ DUYGULARIYLA...
BAŞA ÇIKMA ÖLÇEĞİ İZİN TALEBİ

Gönderilen Posta Kutusunda Bulunanlar

Kimden: [elf bicr](#) > EB

→ ÇOCUKLARIN OLUMSUZ DUYGULARIYLA... Gizle

Kime: byagmurlu@ku.edu.tr >
oaltan@psikolojistambul.com >
15 Ocak 2018 22:15

Merhaba Sayın Hocam,

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında
Yüksek Lisans Eğitimi görmekteyim. Eğitimimi
Yard. Doç. Dr. Aysel Tüfekçi Akcan
danışmanlığında yürütmekteyim.

Türkiye uyarlaması yaptığınız "Çocukların
Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği" adlı
ölçeğinizi tez çalışmamda kullanmayı
istemekteyiz. Eğer bu konudaki görüşünüz
olumlu ise ölçeğinizin kendisi ile birlikte
puanlamasını ve notlarını da göndermenizi
rica ederim.

Saygılarımla
Elif Büyükbıçer

Kimden: [Bilge Selçuk](#) > BS

Re: ÇOCUKLARIN OLUMSUZ DUYGULARIY... Gizle

Kime: [Aysel Tüfekçi](#) > [MUGE EKERİM](#) >

Bilgi: [Elif Büyükbıçer](#) >

12 Şubat 2018 09:38

Merhaba Aysel Hocam ve Elif,

Emaili okumamıştım ama cevap
vermeyi unuttum. Tabii kullanılabilir,
yollayalım emalle.

Basarılar diliyoruz.. Sevgiler, saygılar..

Bilge

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...